

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ฉบับสมบูรณ์

กระบวนการแก้ไขปัญหาลิทธิในที่ดินทำกิน เพื่อสร้างการเรียนรู้ให้กับคนในพื้นที่
ตำบลบ้านควน อำเภอเมือง จังหวัดตรัง

โดย นายคมสัน หลงละเลิง และคณะ

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

กระบวนการแก้ไขปัญหาสิทธิในที่ดินทำกิน เพื่อสร้างการเรียนรู้ให้กับคนในพื้นที่
ตำบลบ้านควน อำเภอเมือง จังหวัดตรัง

โดย นายคมสัน หลงตะเลิง และคณะ

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

คำนำ

รายงานฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาถึงกระบวนการการเรียกร้องสิทธิที่ดินทำกินของชาวบ้านในตำบลบ้านควนในพื้นที่ หมู่ที่ 1, 4 และ 6 ซึ่งเป็นเขตที่ทางหน่วยงานทางภาครัฐได้ประกาศเป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์เมื่อปี 2473 การประกาศกล่าวทับซ้อนกับพื้นที่ทำกินของชาวบ้านนำไปสู่การรวมตัวเรียกร้องสิทธิในที่ดินทำกินยาวนาน วิธีการหลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษาประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น การนำข้อมูลมาใช้ในการเรียกร้องสิทธิ การวางกระบวนการขั้นตอน การต่อสู้หลายลำดับชั้น หลายระดับ

ในประเทศไทยมีกรณีปัญหาที่คล้ายคลึงกับกรณีตำบลบ้านควนมากมาย การสูญเสียสิทธิดังกล่าวเกิดผลกระทบต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ภาวะเศรษฐกิจ เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างคนจนซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศและคนรวยอย่างเด่นชัด คนรวยมีเงิน มีอำนาจ ค้นหาช่องทางให้ได้สิทธิ ขณะที่คนจนก็ต้องหาวิธีการที่ไม่ต้องจ่ายเงินในการต่อสู้ซึ่งยากลำบากกว่าหลายร้อยเท่า ฉะนั้น หวังอย่างยิ่งว่า การต่อสู้ของชาวบ้านควนจะเป็นประโยชน์ เป็นกรณีศึกษาให้กับอีกหลายพื้นที่ได้ พื้นที่ที่ยังมีปัญหาคความทับซ้อนในที่ดิน คงจะได้นำวิธีค้นข้อมูล หรือกระบวนการในการเรียกร้องของบ้านควนไปใช้อย่างเหมาะสม และไม่หวังพึ่งการช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ

ทีมวิจัยแก้ปัญหาที่ดินทำกินบ้านควน

กรกฎาคม 2558

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	3
สารบัญ	4
บทคัดย่อ	5
บทที่ 1 บทนำ	8
บทที่ 2 บริบทชุมชน	11
บทที่ 3 ขั้นตอนและผลการดำเนินงานวิจัย	39
บทที่ 4 สรุปผล	67
บทที่ 5 บทวิเคราะห์และข้อเสนอแนะ	79
ภาคผนวก	88

บทคัดย่อ

โครงการกระบวนการถอดบทเรียนเพื่อสร้างการเรียนรู้กรณีการแก้ไขปัญหาดินทำกิน ตำบลบ้านควน อำเภอเมือง จังหวัดตรัง รวบรวมเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น นำมาสร้างการเรียนรู้ และหาวิธีการหรือแนวทางในการดำเนินงานเพื่อให้ปัญหาความซับซ้อน เรื่องการพิสูจน์สิทธิคดีคลาย การสืบค้นข้อมูลเริ่มจากสมัยจังหวัดตรังได้ขึ้นกับมณฑลเทศาภิบาลภูเก็ตและมีคำสั่งให้สำรวจที่สาธารณประโยชน์ว่ามีที่ไหนบ้างและก็ได้ออกประกาศเป็นที่สาธารณประโยชน์เมื่อปี 2473 จนทำให้เกิดความขัดแย้งกันระหว่างรัฐกับประชาชนว่าใครบุกรุกใคร ใครเข้ามาอยู่ก่อนหรือหลัง รัฐประกาศที่สาธารณประโยชน์ทับที่ทำกินของชาวบ้านหรือเปล่า จนทำให้เกิดปัญหามานานปลายและมีความขัดแย้งอย่างรุนแรงเมื่อประมาณปี 2539 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันรวมระยะเวลาประมาณ 18-19 ปี การต่อสู้ร่วมกันของชาวบ้านตลอดเวลาที่ผ่านมา ทำให้ชาวบ้านผ่านกระบวนการเรียนรู้มากมายจากเขาไปหนัก จากหนัก ไปเบา ปรับกระบวนการ ปรับยุทธศาสตร์ ปรับแผนตลอดเวลา ท่ามกลางผู้รับผิดชอบหรือส่วนราชการที่ไม่หยุดนิ่ง มีความเปลี่ยนแปลงเกือบทุกปี เปลี่ยนคน เปลี่ยนหัวหน้า เปลี่ยนตำแหน่ง แต่ครั้งทำให้ชาวบ้านควนต้องเรียนรู้ ศึกษา จะดำเนินการต่ออย่างไร จะทำให้เรื่องที่ดินทำกินถูกแก้ปัญหายอย่างจริงจัง ต่อเนื่องได้อย่างไร การโยกย้ายทุกครั้งมีผลกับการต่อสู้ คนเก่าไป คนใหม่มา ต้องเริ่มศึกษาข้อมูลใหม่ ไม่กล้าเซ็น

กระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นระยะ หลายวิธี บางช่วงต้องศึกษาค้นคว้าข้อมูล สอบประวัติความเป็นมาของชุมชน ศึกษาข้อกฎหมายกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง การเข้าร่วมโครงการศตจ. ประเด็นที่ดินทำกิน สมัยพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ การเปิดเวทีระดับหมู่บ้าน ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ร่วมกับเครือข่ายอื่นๆ ประท้วง เจริญ ตั้งคณะกรรมการแก้ปัญหาที่ดินร่วม ขณะเดียวกันความพยายามให้หน่วยงานรับรู้และร่วมแก้ปัญหาทุกระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น อำเภอ จังหวัด ประเทศ และระดับนโยบาย แต่การผลักภาระทำให้ปัญหาดังกล่าวไม่จบสิ้น บางรัฐบาลรับไปแต่ไม่ทันแก้ปัญหาแล้วเสร็จก็เปลี่ยนรัฐบาล เป็นต้น

คนบ้านควนเรียนรู้ว่า การต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิในที่ดินที่เป็นพื้นทับซ้อนไม่่ง่ายนัก และใช้วิธีเดียวไม่ได้ เช่น การประท้วง ไม่ได้ผลเสมอไป แต่ก็ไม่ได้เสียทีเดียว เพราะหากประชาชนไม่แสดงพลัง คณะระดับนโยบายก็ไม่หันมามอง ขณะเดียวกัน จะประท้วง เรียกร้องอย่างเดียวยังไม่ได้ แต่ต้องมีข้อมูลข้อเท็จจริง เหตุผล ที่จะหักล้างให้ได้ การต่อสู้ไม่ได้เกิดด้วยอารมณ์ แต่ต้องไตร่ตรอง มีสติ ใช้ปัญญา

และต้องให้การมีส่วนร่วมเป็นอย่างมาก ต้องมีผู้นำที่จริงจัง เข้าใจ ชัดเจน ทันเหตุการณ์ ทันสถานการณ์ มีวิสัยทัศน์ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ขณะเดียวกัน ก็ต้องมีทีมงานที่จะต้องมีความหลากหลาย มีศักยภาพ แยกย้ายทำบทบาทหน้าที่ได้ครบทุกส่วน ในขณะที่ผู้ที่ประสบปัญหาก็จะนิ่งเฉย นิ่งนอนใจไม่ได้ ต้องออกมาแสดงพลัง แสดงการมีส่วนร่วม จึงจะสำเร็จ

กรณีของบ้านควนแม้ไม่สำเร็จ 100% แต่ก็จะเป็นกรณีศึกษาให้กับพื้นที่อื่นที่ประสบปัญหา ลักษณะใกล้เคียงกันได้ และโครงการที่ทำขึ้นนี้ก็เพื่อให้คนในพื้นที่ได้เรียนรู้ร่วมกัน รู้จักแก้ไขปัญหาและเรียกร้องรักษาสีทึบที่ดินทำกินของตนเองได้

จนถึงตอนนี้ชาวตำบลบ้านควน ได้เรียกร้องสิทธิในที่ดินดังกล่าวจนประสบความสำเร็จไปแล้วบางส่วน คือได้รับเอกสารสิทธิเป็นโฉนด และมีบางส่วนที่ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการ กพร. (คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ) แล้ว อยู่ระหว่างการดำเนินงานของสำนักงานที่ดิน และบางส่วนที่แม้จะผ่านมติ กพร. แต่ก็ยังต้องพิสูจน์สิทธิเพื่อความชัดเจนเพิ่ม แต่ก็ยังมีเป็นส่วนใหญ่ที่ยังไม่ได้เข้าสู่กระบวนการพิจารณา ซึ่งส่วนนี้พอจะสรุปได้ว่า เป็นเพราะเจ้าของที่ดินไม่กระตือรือร้น เพิกเฉย ไม่มีความหวัง คิดว่าสู้ก็ไม่มีวันชนะ และไม่ทราบข้อมูลข่าวสารหรือเป็นคนนอกพื้นที่ ทีมวิจัยต้องใช้เวลาในการรวบรวม วิเคราะห์แยกประเภท ก่อนนำเสนอให้กับสำนักงานที่ดินจังหวัดตรังต่อไป

ปัญหาข้อพิพาทเกี่ยวกับที่ดินและป่าไม้เป็นปัญหาที่สำคัญของสังคมไทยมายาวนาน แต่กระบวนการพิสูจน์สิทธิในคดีที่ดินและป่าไม้มียังมีข้อบกพร่อง ทำให้ไม่อาจสร้างความเป็นธรรมให้แก่คู่พิพาทและยังไม่เอื้อ ต่อการปกป้องคุ้มครองที่ดินและป่าไม้ที่เป็นสาธารณสมบัติร่วมกันของแผ่นดินได้อย่างที่ควรจะเป็น การศึกษาให้รู้และเข้าใจถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น ในกระบวนการพิสูจน์สิทธิ จากมุมมองของผู้ที่มีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าวจากมุมมองของนายควม นักพัฒนา และชาวบ้านที่ย่อมทำให้ภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกระบวนการยุติธรรมเข้าใจปัญหาในอีกมุมมองหนึ่งและสามารถเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษานักวิจัยได้ค้นพบปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการพิสูจน์สิทธิที่ดินที่ถูกประกาศเป็นที่สาธารณะ และเห็นแนวทางหรือวิธีการที่จะนำไปสู่ความยุติธรรมในที่ดินของบรรพบุรุษ และที่สาธารณะที่เป็นสมบัติส่วนรวม ได้อย่างแท้จริง และได้มีข้อเสนอจากการดำเนินงานโครงการวิจัยดังนี้

1. ประสานงาน หรือผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์แยกแยะข้อมูล ก่อนนำเสนอหน่วยงาน
2. ตั้งคณะกรรมการพิสูจน์สิทธิในพื้นที่โดยมีตัวแทนจากทุกฝ่ายคือ เจ้าพนักงานที่ดิน องค์การบริหารส่วนตำบลโคกหล่อ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้อาวุโส ตัวแทนจากชาวบ้าน ซึ่ง

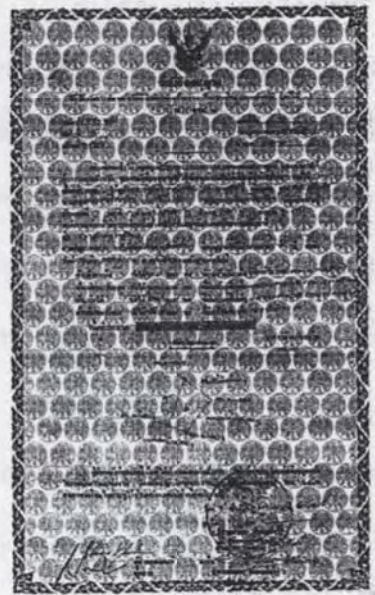
ตัวแทนจากชาวบ้านนี้เป็นการคัดเลือกจากทั้ง 3 หมู่บ้าน และวางบทบาทของคณะกรรมการผ่านการคิดร่วมกัน

3. รวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ประวัติการถือครอง ทุกแปลงที่ยังมีปัญหา แยกประเภทข้อมูล นำส่งสำนักงานที่ดิน
4. วิเคราะห์ซ้ำแต่ละรายร่วมกับเจ้าพนักงานที่ดิน
5. จัดเวที Focus Group ค้นหาวิธีการหรือแนวทางแก้ปัญหาร่วมกัน
6. ที่ผ่านคณะกรรมการ กพร.แล้ว และประเภทที่ดินไม่มีความซับซ้อน สามารถพิสูจน์สิทธิได้ ไม่ขัดต่อระเบียบ หรือการแปลผลภาพถ่ายทางอากาศ ก็ให้สำนักงานที่ดินดำเนินการออกโฉนดได้เลย ส่วนที่ยังมีปัญหา นำมาแยกประเภท จัดลำดับความยากง่าย และค่อยๆ ทอยแก้ปัญหาเฉพาะประเภท
7. ผู้ที่มีภารกิจร่วมกันต้องทำงานเชิงรุก ในการรวบรวมข้อมูล แสวงหาข้อเท็จจริง พยานหลักฐาน ศึกษาเอกสาร ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ภายใต้หลักการ “ชาวบ้านอยู่มาก่อน ประกาศเป็นที่สาธารณะ ชาวบ้านยอมมีสิทธิ และกฎหมายยอมให้ความเป็นธรรมแก่ชาวไทยทุกคน”

ข้อเสนอนี้ผ่านการคิด และวางแผนร่วมกันทุกขั้นตอน และมีความเป็นไปได้ในการนำไปสู่การพิสูจน์สิทธิรอบใหม่เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างเป็นกระบวนการ โดยเฉพาะรายที่ยังไม่ได้เข้าสู่กระบวนการพิสูจน์สิทธิ ซึ่งเป็นส่วนใหญ่ของจำนวนที่ดินที่มีปัญหา การทำงานช่วงที่ผ่านมาถือว่า ทั้งหน่วยงานและภาคประชาชนให้การมีส่วนร่วมค่อนข้างสูงผ่านเวทีย่อย เวทีใหญ่ และการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน หลายคนได้เรียนรู้ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้ศึกษาและทราบประวัติความเป็นมาของที่ดินของตัวเอง ญาติพี่น้อง บรรพบุรุษ และเพื่อนข้างเคียง ได้นับญาติเพิ่มขึ้น คนในชุมชน”ดี”ต่อกันมากขึ้น มีน้ำใจ และรักกันมากกว่าเดิม เห็นใจซึ่งกัน บางกรณีที่ขัดแย้งคลี่คลายกันเอง

ในส่วนของการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักงานที่ดินจังหวัด ซึ่งถือว่าเป็นต้นเรื่องในพื้นที่ก็ให้ความสำคัญมากขึ้น แสดงออกด้วยการตั้งคณะทำงานพิสูจน์สิทธิร่วมกัน ร่วมชี้แจงในเวทีระดมความคิดเพื่อแก้ปัญหา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หรืออบต. รวมไปถึงผู้นำท้องถิ่น หลายคนให้ความสำคัญมากขึ้น อำนวยความสะดวก สถานที่ กำลังคน เครื่องไม้เครื่องมือ ในการศึกษาครั้งนี้

การดำเนินงานช่วงต่อไป ทีมวิจัยได้วางกระบวนการ ขั้นตอนในการก้าวอย่างไวแล้ว อย่างไรก็ตาม การแก้ปัญหาเรื่องการพิสูจน์นี้ คงจะใช้เวลาพอสมควร แต่มีแนวทางที่จะคลี่คลายปัญหาได้ตามระดับความยากง่าย ความซับซ้อน ไม่ซับซ้อน ซึ่งจะค่อยๆ คลี่คลายได้ตามจังหวะเวลาและแต่ละกรณี การดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาสิทธิที่ดินทำกินบ้านควน ถือได้ว่าประสบความสำเร็จระดับหนึ่ง สร้างความเชื่อมั่นให้กับทีมวิจัย และผู้เกี่ยวข้องตำบลบ้านควน

บทที่ 1

บทนำ

โครงการวิจัย

กระบวนการถอดบทเรียนเพื่อสร้างการเรียนรู้

กรณีการแก้ไขปัญหาสิทธิในที่ดินทำกิน ตำบลบ้านควน อำเภอเมือง จังหวัดตรัง

หลักการและเหตุผล

ตำบลบ้านควน ประกอบด้วย 6 หมู่บ้าน รัฐได้ประกาศที่สาธารณประโยชน์ ครอบคลุมในพื้นที่จำนวน 3 หมู่บ้าน คือหมู่ที่ 1, 4 และ 6 จากเหตุการณ์ดังกล่าวได้สร้างความเดือดร้อนให้กับชาวบ้านเป็นอย่างมาก ทำให้นำไปสู่การเรียกร้องสิทธิในที่ดินทำกินของชาวบ้านตำบลบ้านควน ซึ่งตลอดระยะเวลา 18 ปีที่ผ่านมา ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งปัจจุบัน กระบวนการแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้จากข้อมูลข้อเท็จจริง เอกสารหลักฐาน ระเบียบ/ข้อกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทำให้เกิดบทเรียนต่าง ๆ ขึ้นมากมายกว่าจะประสบผลสำเร็จ อย่างไรก็ตามความสำเร็จที่เกิดขึ้นมีคนจำนวนน้อยเท่านั้นที่ได้เรียนรู้อย่างแท้จริง ส่วนใหญ่ไม่ค่อยให้ความสนใจกับการเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาของตนเอง และหวังพึ่งหน่วยงานของรัฐในการแก้ไขปัญหา นอกจากนี้ เมื่อศึกษาข้อมูลจากสำนักงานที่ดินจังหวัดตรัง พบว่าที่สาธารณประโยชน์ ในจังหวัดตรัง รวม 10 อำเภอ เนื้อที่กว่า 126,250 ไร่ ก็ล้วนแล้วแต่มีปัญหาเช่นเดียวกับชาวบ้านตำบลบ้านควนทั้งสิ้น แม้หลายพื้นที่จะรวมตัวกันเพื่อเสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการแต่ก็ยังไม่ได้รับการแก้ไขแต่อย่างใด ดังนั้น เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการแก้ไขปัญหาสิทธิในที่ดิน โดยเฉพาะที่ดินในที่สาธารณประโยชน์ให้เป็นรูปธรรมที่แท้จริง น่าจะได้นำบทเรียนของชาวบ้านตำบลบ้านควนมาเป็นกรณีศึกษาเพื่อผลักดันการแก้ไขปัญหาที่ดินสาธารณประโยชน์ในพื้นที่จังหวัดตรังทั้งระบบต่อไป

โดยดำเนินการด้วยกระบวนการถอดบทเรียนเพื่อสร้างการเรียนรู้ความเป็นมาของปัญหาทั้งหมด ศึกษาระเบียบ / ข้อกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และศึกษากระบวนการแก้ไขปัญหาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งปัจจุบัน เพื่อจะได้สร้างการเรียนรู้ร่วมกันและพัฒนาศักยภาพแกนนำและคนในพื้นที่ ให้เกิดความสนใจกับการเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาของตนเอง ไม่รอหวังพึ่งหน่วยงานของรัฐในการแก้ไขปัญหาฝ่ายเดียว อีกทั้ง

สามารถนำชุดความรู้ที่ได้จากการถอดบทเรียน เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาให้กับพื้นที่อื่นในกรณีเดียวกัน ตลอดจนนำไปสู่การผลักดันการแก้ไขปัญหาที่สาธารณประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมในระดับจังหวัด จึงเห็นควรดำเนินโครงการกระบวนการถอดบทเรียนเพื่อสร้างการเรียนรู้กรณีการแก้ไขปัญหาสิทธิที่ดินทำกิน ตำบลบ้านควน อำเภอเมือง จังหวัดตรัง

โจทย์วิจัย

กระบวนการถอดบทเรียนกรณีการแก้ไขปัญหาสิทธิในที่ดินทำกิน เพื่อสร้างการเรียนรู้ให้กับคนในพื้นที่ตำบลบ้านควน และเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาให้กับพื้นที่อื่น ควรจะเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้การแก้ไขปัญหาสิทธิในที่ดินร่วมกันของคนในพื้นที่
2. เพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่ที่ยังไม่สำเร็จให้เป็นรูปธรรม
3. เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาให้กับพื้นที่อื่นในกรณีเดียวกันให้เป็นรูปธรรม

พื้นที่เป้าหมาย

ชาวบ้านหมู่ที่ 1, 4 และ 6 ตำบลบ้านควน อำเภอเมือง และเครือข่ายปัญหาที่สาธารณประโยชน์ในพื้นที่จังหวัดตรัง

ระยะเวลาดำเนินการ

1 ปี 4 เดือน ตั้งแต่ 1 กันยายน 2556 – 31 ธันวาคม 2557

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. เกิดการเรียนรู้การแก้ไขปัญหาสิทธิในที่ดินร่วมกันของคนในพื้นที่
2. ได้ชุดบทเรียนการแก้ไขปัญหาสิทธิในที่ดิน และสามารถใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาให้กับพื้นที่อื่นในกรณีเดียวกัน
3. เกิดความร่วมมือในการแก้ปัญหาร่วมกัน และสร้างจิตสำนึกการปกป้องสิทธิพลเมือง
4. เกิดการผลักดันการแก้ไขปัญหาที่สาธารณประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมในระดับจังหวัดหรืออื่นๆ

แผนการดำเนินงาน

1. เตรียมความพร้อม/ชี้แจงทำความเข้าใจ
2. เรียบเรียง/วิเคราะห์ข้อมูลข้อกำหนด
3. เรียบเรียง/วิเคราะห์ข้อมูลเหตุการณ์การเรียกร้องปกป้องสิทธิในที่ดิน
4. สังเคราะห์ข้อมูลข้อกำหนดและเหตุการณ์เรียกร้องปกป้องสิทธิในที่ดิน
5. ศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับพื้นที่รูปธรรม
6. จัดทำรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1
7. สรุปผลข้อมูลทั้งหมด
8. เวทีชาวบ้านเพื่อเรียนรู้ข้อมูล
9. เก็บข้อมูล/ศึกษาข้อกำหนดแปลงที่ยังไม่ได้เอกสารสิทธิ
10. เวทีเครือข่ายที่ดินระดับจังหวัด
11. เวทีนำเสนอระดับจังหวัด
12. ประชุมประจำเดือน
13. จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

รายชื่อทีมวิจัย

นายคมสัน	หลงละเลิง
นายวรศักดิ์	ตะหมัง
นายวิจิตร	พานิชกุล
นายวิเชียร	คงศรี
นายสุชาติ	คงศรี
นายโชติ	เด็วย่อง
นางอรรณ	หลงละเลิง

บทที่ 2

บริบทชุมชน

ประวัติความเป็นมาของตำบลบ้านควน

“ควน” ตามภาษาถิ่นใต้คือบริเวณที่อยู่บนเนิน หรือโคกที่สูงกว่าบริเวณใกล้เคียง เรียกที่ควน บ้านควนจึงเป็นหย่อมบ้านที่ตั้งอยู่บนเนินสูง หรือบริเวณโคก สมัยก่อนตั้งชื่อตามลักษณะภูมิประเทศว่า บ้านควน เป็นทั้งชื่อตำบล และชื่อหมู่บ้าน หลายๆ แห่งในจังหวัดตรังหรือแถบภาคใต้จึงมี “บ้านควน” อยู่ในหลายๆ พื้นที่ ประวัติความเป็นมาของบ้านควนนั้นคนเฒ่าคนแก่เล่าต่อๆ กันมาว่า เมื่อประมาณ 100 กว่าปีที่แล้ว หรือประมาณปี พ.ศ. 2417 มีหลักฐานปรากฏว่า ขุนควรคณานนท์ หรือ กราย ไชยเดช เป็นผู้ปกครองบ้านในแถบนี้ มีฐานะร่ำรวย มีที่ดินมากมาย นิสมัยโอปอฮ้อมอารี ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ ใครๆ ก็เรียกที่ดินขุนควน เมื่อขุนควนเสียชีวิตลง ชาวบ้านได้เข้ามาอยู่อาศัยในบริเวณที่ดินของท่านขุน ก็เรียกกันติดปากว่า ที่ดินบ้านขุนควน ที่สุดก็เลยได้ชื่อบ้านควน สมัยนั้นชาวบ้านได้เข้าไปทำนา ทำสวน เริ่มมีการตั้งบ้านเรือนเป็นหย่อมๆ กระจายกันไปตามสภาพพื้นที่

รูปที่ 1-2 ขุนควรคณานนท์ (กราย ไชยเดช)

จากการศึกษาของโครงการนำร่องการบูรณาการการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ (ศตจ. ตรัง) จัดทำเมื่อ พ.ศ. 2548 ได้ระบุไว้ว่า สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ดินทุ่งหวังหรือทุ่งช่องกิวที่เป็นที่สาธารณประโยชน์ เป็นที่ตั้งของกองทหาร โดยชาวบ้านตำบลบ้านควน คือนายถิ่น ชุนวร อายุ 76 ปี อยู่บ้านเลขที่ 25/1 หมู่ ที่ 4 ตำบลบ้านควน ได้เล่าเรื่องที่ยังจำได้อย่างแม่นยำว่า เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2484 ได้มีเครื่องบินมา ทิ้งระเบิดเต็มไปหมด ทุกคนวิ่งเข้าไปอยู่ในหลุม และนายยอง ลั่นหลง อายุ 75 ปี ก็ยืนยันว่า เขตทหาร เมื่อก่อน ทิศเหนือจรดบ้านนายยอด ชุนวร พ่อของนายถิ่น ทิศใต้จรดบ้านควนกอ (หมู่ 4 บ้านควน) ทิศ ตะวันออกไปติดบ้านนายคัด บัวนุ้ย และทิศตะวันตกจรดถนนตรัง-ปะเหลียน และที่ทุ่งช่องกิว ปัจจุบัน ด้านทิศตะวันออกบริเวณชลประทาน และสำนักงานพัฒนาที่ดิน เคยใช้เป็นป่าช้าฝังศพทหารที่ตายใน สงคราม

นางชวน เกลี้ยงรัตน์ อายุ 82 ปี ยืนยันด้วยว่า บ้านช่องกิวเมื่อก่อนเป็นกองทหาร ทหารมาอยู่กัน มากมาย ตอนญี่ปุ่นขึ้นเมืองมีเรือบินร่อนไปร่อนมาหลายลำ ชาวบ้านกลัวกันมาก เลยขุดหลุมอยู่ ส่วน ผู้หญิงท้องแก่จะแยกให้อยู่ในหลุมกับหมอดำแย แล้วก็เอาหญ้าปิดปากหลุม

นายเพี้ยน ศรีชำ อายุ 84 ปี อดีตผู้ใหญ่บ้าน อยู่บ้านเลขที่ 19/1 หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านควน มีที่ดิน อยู่แถวช่องกิวเล่าว่าที่ช่องกิวเมื่อก่อนเป็นกองทหาร มีแปลงเป็นที่ฝังศพทหาร มีที่ดินของนายแท่น ไกร เกรอะ อยู่ติดกับกองทหารที่ดินของตนได้รับมรดกมาจากนายแพว ศรีชำ ซึ่งเป็นพ่อ และนายแพวเองก็ ได้รับมรดกมาจากนายเอียด สุขสม อีกทีหนึ่ง

และบริเวณสนามบินตรังในปัจจุบันเป็นค่ายทหาร มีเขตทหารญี่ปุ่นมากมายที่ปกหลักบริเวณนี้ ไกลๆ มีคลองชื่อคลองลำเลียง ว่ากันว่าเป็นคลองที่ใช้ลำเลียง อาวุธยุทโธปกรณ์ เสบียงทั้งหลาย เพราะ เป็นคลองที่ออกไปยังทะเลอันดามัน คนเฒ่าคนแก่หมู่บ้านใกล้เคียงหลายคนยังจำความได้

จากการเก็บข้อมูลการตั้งถิ่นฐานและการทำมาหากินในพื้นที่ตำบลบ้านควน พบว่าชาวบ้านมีการ ตั้งถิ่นฐานและทำมาหากินกระจุกกระจายเป็นหย่อมบ้าน ในระยะแรกชาวบ้านส่วนใหญ่ทำนาปลูกข้าวไว้ กิน เลี้ยงวัว ควาย ทำไร่ ทำสวน นอกจากนี้ในพื้นที่เป็นควนหรือเนินที่มีลักษณะเป็นป่าโปร่ง ป่าพรุ ป่าชุ่ม น้ำ ป่าดิบ เพราะความหลากหลายของพื้นที่ แต่พออย่างพาราเข้ามามีบทบาทช่วงปี 2447 เป็นต้นมา ก็มีการนำอย่างพาราเข้ามาปลูกภายหลังจากที่ได้ทำไร่แล้ว และเริ่มมีการขยายตัวเข้ามาทำกินจากคนแถบ ตำบลโคกหล่อและตำบลใกล้เคียงที่อยู่ใกล้เขตเมือง รวมทั้งคนไทยเชื้อสายจีนก็เข้ามาจับจองพื้นที่ทำสวน ยาง สวนมะพร้าว บ้างก็มาซื้อจากคนที่อยู่เดิมบ้าง บ้างก็ติดตามญาติพี่น้อง คนรู้จัก มาแล้วถางเอาเอง

จากการเก็บข้อมูลโดยการสอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ที่เกิดบนแผ่นดินตำบลบ้านควน ถึงการได้มาของผืนดินทำกิน ดังเช่น

นายเขียน จันทรสว่าง อายุ 85 ปี อดีตเป็นตำรวจช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 อยู่บ้านเลขที่ 29 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านควน เล่าว่า ที่ดินที่ตนอาศัยอยู่เป็นของนายชู จันทรสว่าง เดิมนายชูบ้านอยู่ควนนายเลียบ แต่ได้เข้ามาจับจองที่ดินทำนา ทำสวน สมัยหนุ่ม ๆ และตนเองได้เข้ามาอยู่ช่วยนายชูทำนาทำสวนแต่เดิมนายชูมีที่ดินหลายไร่ต่อมามีคนมาขอแบ่งเอาเปล่า ๆ บ้าง แบ่งขายไปบ้าง เมื่อก่อนที่อยู่ทำเป็นชนวนไม่ได้เป็นบ้านเหมือนปัจจุบันนี้ ขณะนั้นจำได้ว่าด้านทิศใต้ไปจนถึงคลองลำเลียง ที่ดินเป็นสวนยางพาราของนายเอียดช่วยอินทร์ ซึ่งต่อมานายเอียดตาย ที่ดินก็ตกเป็นของนายแดง ช่วยอินทร์ จากนั้นนายแดงขายให้นางผัดแสงเงิน จนกระทั่งปัจจุบันนางผัด ได้ขายให้นายระไว มงขุ

“พอจำความได้ตอนนั้นต้นยางใหญ่มากแล้ว เป็นยางพาราทั้งหมด เมื่อก่อนปลูกยางโนป่า คือ ให้ต้นไม้อื่นอยู่ด้วย ให้เมล็ดปลูก ไม่ถางเตียนเหมือนสมัยนี้ กว้างจะกรีดได้ อย่างน้อยต้องใช้เวลาเป็น 10 ปี เรียกป่ายาง เพราะในป่านั้นมีไม้อื่นอยู่ด้วยมากมายทั้งกินได้ ทั้งกินไม่ได้ ทั้งเป็นไม้ใช้สอยทำบ้านเรือน”

นางพริ้ม จันทรสว่าง อายุ 81 ปี กล่าวเสริมว่า ตนเป็นลูกของนายเกวียน เวชยันต์ เกิดที่บ้านนายเพ็ญ ตะหมัง หลังค่ายตำรวจตระเวนชายแดนปัจจุบัน ซึ่งอยู่ในเขตที่สาธารณประโยชน์เช่นกัน เมื่อก่อนไม่มีใครทราบที่ดินบริเวณนี้เป็นที่สาธารณประโยชน์ เพราะตั้งแต่เกิดมาบริเวณนี้ก็มีสวนยางพาราเต็มไปหมดแล้ว ที่สาธารณประโยชน์ที่ทุกคนเข้าใจกันก็คือเขตทหารที่บริเวณที่ทำการสำนักงานขนส่งจังหวัดเก่า

นายแก้ว รงค์รักษ์ อายุ 71 ปี อยู่บ้านเลขที่ 43 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านควน นายแก้วเล่าว่าเดิมที่ดินบริเวณนี้มีคนที่เข้ามาอาศัยนานมาแล้ว คนที่เข้ามาตั้งรกรากอยู่ในช่วงแรก ๆ ก็คือ นายนก และนายแดง จันทรฝาก 2 คนพี่น้อง นายนกมีลูกชื่อนายเอียด จันทรฝาก นายลบ จันทรฝาก ขณะนี้ตายหมดแล้ว เหลือแต่ลูกนายเอียด จันทรฝาก ที่อาศัยอยู่หลังค่าย ตชด. ในปัจจุบัน นายแดง จันทรฝาก น้องของนายนก จันทรฝาก มีลูกชื่อนายเคลื่อน จันทรฝาก และนางอิม รงค์รักษ์ (จันทรฝาก) ซึ่งนางอิมเป็นแม่ของตนเอง ตอนแจ้งทำ ส.ค.1 ในปี 2498 แม่ของตนเป็นผู้แจ้งเนื้อที่ทั้งหมด 27 ไร่ ต่อมากำนันเปลี่ยน เวชยันต์ มาเอาไปขายนายด้วน ซึ่งเป็นพ่อของนางเมียง ณรงค์รักษ์ และนางบัด กกแก้ว ทุกคนเสียชีวิตหมดแล้ว เหลือแต่ลูกหลาน เหลน ที่อยู่ในปัจจุบัน พอมาอยู่ที่หลังนายด้วนก็นำใบซื้อขายกับพันเปลี่ยนมาแสดง เลยทำให้ต้องเสียที่ดินไป กำนันสมัยก่อนมีอิทธิพลมาก พูดอะไรก็มักจะไม่มีการขัดขวาง และชาวบ้านเองก็ไม่อยากมีเรื่องมีราว

ส่วนที่ดินที่นายแถว ชุนวร ในปัจจุบัน เดิมเป็นของนายคง มิตน์ ต่อมาได้ขายให้นายยอด ชุนวร พ่อของนายแถว ปัจจุบันลูกๆ ของนายแถวอาศัยอยู่และที่นางแจ่ม ตะหมัง อาศัยอยู่ในปัจจุบันเมื่อก่อนเป็นโกดัง เมียชื่อจี้เกี้ยว ซึ่งเป็นพ่อ-แม่ของนางแจ่ม และด้านทิศเหนือจากบ้านตนไปก็เป็นที่ดินของนายยอด ต่อมาได้ตกเป็นของนายแถว และถัดไปก็เป็นที่ดินของนายเอียด ช่วยอินทร์ ติดกับหลักเขตทหารบก

นางซ็อน วงศ์รักษ์ เมียนายแก้วกล่าวเสริมว่า เมื่อก่อนบริเวณนี้มีต้นกอมาก ชาวบ้านปลูกยางพาราปนกับไม้อื่น ๆ จากถนนมาถึงบ้านของตนจะมีทางเดิน ระหว่างทางมีต้นกอมาก ชาวบ้านปลูกยางพาราปนกับไม้อื่น ๆ จากถนนมาถึงบ้านของตนจะมีทางเดิน ระหว่างทางมีต้นกอขนาดใหญ่มาก บริเวณนี้จึงเรียกว่าบ้าน “ควนกอ” ต่อมาเมื่อมีการทำสวนยางสงเคราะห์ต้นไม้อื่นก็ต้องตัดออกหมด

นางแคล้ว จิตรแหง อายุ 73 ปี อยู่บ้านเลขที่ 52 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านควน นางแคล้ว เล่าว่า เป็นลูกของนายลบ จันทรฝาก แม่ชื่อซิ่น (เคย) นามสกุลเดิม แสงเงิน นายลบ เป็นลูกของนายนก จันทรฝาก อีกที่หนึ่ง ตนเองเป็นคนเกิดที่นี่ ที่อยู่ปัจจุบันรับมรดกมาจากแม่ คือที่ดินบริเวณนี้ต่อกับยาย คือนายเกลี้ยง และนางจิด แสงเงิน เข้ามาตั้งรกรากอยู่พร้อม ๆ กับนายนกและนายแดง จันทรฝาก นายเกลี้ยงและนางจิดมีลูกชื่อนายเล้ง นายซิ่น นายรื่น ขณะนี้ได้ตายไปหมดแล้ว

นางแคล้วเล่าว่า เมื่อก่อนมีที่ดินคนละมาก ๆ (ไม่ได้นับเป็นไร่แต่นับที่หมายแทน เช่นต้นไม้ ห้วยหนอง คลอง บึง เป็นต้น) ใครมีปัญญาก็มาสร้างบุกเบิกเอาเอง เมื่อก่อนที่ดินของตาตลอดไปถึงหนองเหม็ด ซึ่งได้ให้ไปบ้าง ขายไปบ้าง ที่ได้ขายไปก็มีที่นายเริ่ม บุญชัย อาศัยอยู่ เดิมนายเริ่มเป็นคนโคกหล่อ เป็นตำรวจสมัยญี่ปุ่นขึ้นเมือง (สงครามโลกครั้งที่ 2) ได้มาซื้อที่ปลูกบ้านอาศัย รู้สึกว่าของนายเริ่มได้ทำ น.ส.3 แล้วด้วย

นายประยูร คงสร อายุ 76 ปี ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 11/5 ตำบลบ้านควน บอกว่าเดิมที่ดินบริเวณนี้คนที่เข้ามาบุกเบิกก็คือนายยอด ขวัญนิมิต ต่อมายกให้ลูกคือนายล้อม ขวัญนิมิต และส่วนหนึ่งก็ได้ขายให้กับโกเบ้ง พ่อของนายรัตน์ ภูกลาง ที่เคยเป็น สจ. ต่อมาโกเบ้งขายให้กับนางแดง สถาวร ซึ่งปัจจุบันที่ดินดังกล่าวเป็นของนายประมุข สถาวร และในส่วนพื้นที่ที่ตนเองครอบครองทำกินและอาศัยอยู่ก็ได้รับมรดกมาจากนายล้อม ขวัญนิมิต ซึ่งเป็นพ่อเลี้ยง

นายประยูรเล่าว่า ด้านทิศใต้บ้านของตนที่ติดกับคลองลำเลียงนั้นเป็นที่ของแป๊ะสุหาย พาณิชกุล ซึ่งเป็นพ่อนายถ้อง พาณิชกุล อาศัยทำกินตลอดมาจนรุ่นหลาน รุ่นเหลน ขณะนี้ทั้ง 2 คน ได้เสียชีวิตหมดแล้ว ส่วนในด้านตะวันออกถัดไปที่ติดกับที่ได้ขายให้โกเบ้ง ก็เป็นของนายผอม ช่วยอินทร์

“ที่ดินบริเวณนี้เมื่อก่อนเป็นสวนหมดแล้ว บางคนไม่ได้มาอยู่แต่ก็มาซื้อทำสวนยางไว้ ไม่มีใครทราบว่าเป็นที่สาธารณะประโยชน์ รู้เหมือนกันว่าตำบลบ้านควนมีที่สาธารณะประโยชน์แต่ทุกคนเข้าใจว่าอยู่ที่เขตทหารที่สำนักงานขนส่งเก่า เพราะก่อนหน้านี้ประมาณปี 2512 ได้มีการขึ้นรังวัดครั้งหนึ่งว่าทหารเขาจะมาตั้งค่าย แล้วที่มันแคบจะขยายพื้นที่ให้ถึงคลอง แต่ก็เห็นว่าชาวบ้านอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากเลยไม่เอา”

นางลับ บุญสนอง อายุ 89 ปี เดิมอยู่บ้านพานยูง หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านควน เป็นลูกของนายบวน นางจิด บุญสนอง นางลับเล่าว่า เกิดที่บ้านพานยูง ตั้งแต่จำความได้เมื่อก่อนบริเวณนั้นมีคนอยู่หลายครอบครัว ส่วนใหญ่แล้วจะทำสวนยาง ทำนา เลี้ยงวัว ควาย เมื่อก่อนเขาเลี้ยงควายเป็นฝูง ๆ เช่นนายปลอดอ้ง พ่อของนายคัต บัวนุ้ย เลี้ยงควายฝูง เขาเอาไ้บุกเบิกนา (เหยียบนา) ในบริเวณเดียวกันนั้นก็มีที่ดินของพันกึ่ง วุ่นพันธ์ อดีตกำนัน ต่อมาได้ตกทอดมาถึงลูกคือนายเฟื่อง วุ่นพันธ์ จากนั้นก็ได้นางจุลของนายเฟื่องอีกทีหนึ่ง หลังจากนั้นนางจุได้ขายให้นายกี ขวัญนิมิต มาจนถึงปัจจุบันนอกจากนั้นในบริเวณใกล้เคียงกันก็ยังมียายจู้ นางหนู นายปาน นางนาง ของนางนางต่อมาได้ขายให้นายหมา พ่อของนางนิมิต สุวรรณวร เมื่อนายหมาตายก็ตกเป็นของนางนิมิต จนถึงปัจจุบันนี้

นางลับ ซึ่งมีความจำดีเล่าต่อว่า บริเวณที่ติดกับถนนทางไปบ้านนางประหลาด มียายแดงอ รอดไกร และนายเอียด หัวเหล็ก เมียชื่อนางพริ้ง อาศัยอยู่ปัจจุบันนางประคิน ใจกว้าง และคณะอาศัยอยู่

นายถัด แก้วบุญ ปัจจุบันอายุ 102 ปี อยู่บ้านเลขที่ 21/1 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านควน ยังมีความจำได้ดีมาก เล่าให้ฟังว่าแต่เดิมบริเวณคลองชลประทานที่ติดกับบ้านตนนั้น เขามีรั้วญา คำว่า “รั้วญา” นั้นเมื่อก่อนบริเวณคลองเมือง คลองนางน้อย เขาเรียกว่า “นาหลวง” คนที่อยู่บริเวณนี้หรือแถวโคกหล่อ โคกไม้ไผ่ ก็จะมีที่ทำนา และบริเวณทิศใต้ที่บ้านของตนนั้นเป็นที่ราบตลอดไปถึงเขตทหารติดที่ของบ้านนายแถว ชูวรร ในปัจจุบัน เมื่อก่อนมีคนเลี้ยงวัวเลี้ยงควายกันมาก เพราะเอาไ้ใช้ทำนาทำให้มีปัญหาว่าวัว ควายไปกินข้าวในนาทำให้เกิดการเสียหาย ทางราชการจึงได้ให้ชาวบ้านบริเวณนั้นทำรั้วกันแนวเขตที่คลองชลประทานในปัจจุบัน ขณะนั้นมีบ้านนายหมาแหว อยู่ที่คลองชลประทานในปัจจุบัน บ้านนายหมาซึ่งทองอยู่ที่ซอยร่วมใจในปัจจุบัน เมื่อมีปัญหาวัว ควายไปกินข้าวในนาทำให้เสียหาย ทางราชการจึงได้ให้เจ้าของวัว

ควายดังกล่าวทำรั้วไม้ไผ่ต่อกันตลอดแนว ไปถึงบ้านนาป้อ แล้วแบ่งความรับผิดชอบเป็นล็อก ถ้าวัว ควาย เข้าไปกินข้าวผ่านทางล็อกของใครคนนั้นจะต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าเสียหาย

นายถัดเล่าว่า ตอนอายุประมาณ 20 กว่าปี สมัยขุนควนเป็นกำนัน ได้กำหนดเขตทุ่งเลี้ยงสัตว์ตาม แนวเขตรั่วอาญา และในการกำหนดเขตทุ่งเลี้ยงสัตว์ในสมัยก่อนแล้วแต่กำนันจะชี้ ขุนควนสมัยนั้นมี อิทธิพลมาก เป็นคนมีฐานะ ต่อมาภายหลังได้เลื่อนเขตมาที่ซอยร่วมใจในปัจจุบันที่บ้านนายหมาซึ่งทอง ยาวตลอดไปทางทิศใต้จนจดคลองลำเลียง มีคนรู้ไม่กี่คน ขณะนั้นที่บ้านควนกอก็มีนายนก นายแดง นาย เกลี้ยง นางจิต ที่ติดกับคลองลำเลียงก็มีบ้านนายยอด พ่อของนายล้อม แป๊ะสุหาย อาศัยอยู่ ตอนนั้น บริเวณตั้งแต่บ้านควนกอไปจนคลองลำเลียงมีคนมาทำสวนยางเต็มไปหมดแล้ว คนที่เข้ามาบุกเบิกก่อนก็ ขายให้กับคนอื่น ส่วนใหญ่แล้วคนแถวโคกหล่อ ไปซื้อกันมาก

รายชื่อกำนันตำบลบ้านควน

1. ขุนควน คณานนท์
2. พันกึ่ง วุ่นพันธ์
3. พันเปลี่ยน พลวัฒน์
4. พันเคลือบ พลวัฒน์
5. นายประกิจ พลวัฒน์
6. นายสุนทร เกลี้ยงรัตน์
7. นายคำนวน บุญเศษ
8. นายผั่น บุญชัย
9. นายสวัสดิ์ สะตะ
10. นายจำนงค์ นาวาแก้ว

นอกจากนี้ได้มีเวทีเสวนาเรื่องประวัติบ้านควนกลุ่มย่อย เพื่อพูดคุยถึงการเข้ามาตั้งถิ่นฐานทำมาหากินของชาวบ้าน โดยมีผู้เข้าร่วมเวทีประกอบด้วย

1. นายถัด แก้วบุญ อายุ 102 ปี อยู่บ้านเลขที่ 12 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านควน
2. นางลับ บุญสนอง อายุ 89 ปี หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านควน
3. นายเผียน จันทรสว่าง อายุ 85 ปี อยู่บ้านเลขที่ 29 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านควน
4. นางแคล้ว จิตรแหง อายุ 73 ปี อยู่บ้านเลขที่ 52 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านควน
5. นายศร เวชยันต์ อายุ 65 ปี อยู่บ้านเลขที่ 21/1 หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านควน

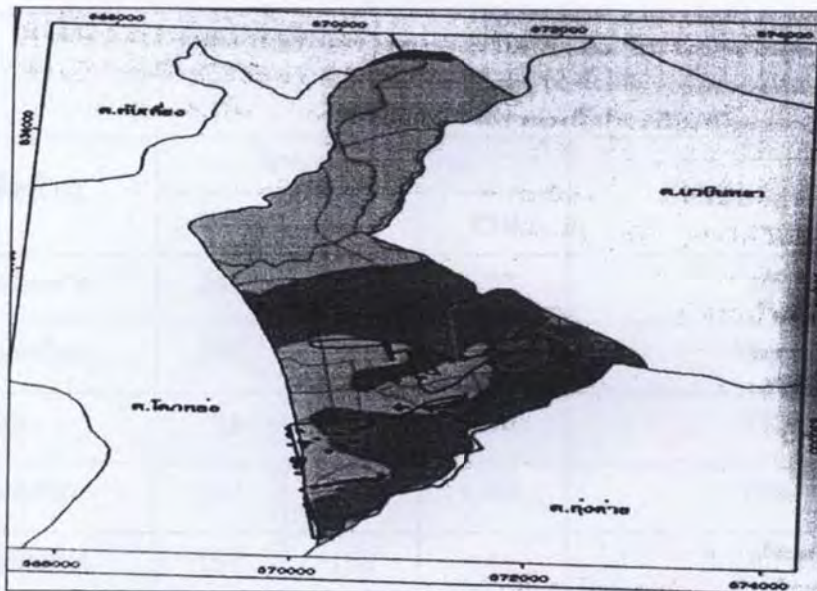
มีความเห็นตรงกันว่า เมื่อก่อนหน้านี้มีคนได้เข้ามาอาศัยและทำกินอยู่นานแล้ว ก่อนที่จะประกาศที่สาธารณประโยชน์ โดยอาศัยการจัดกระจายอยู่เป็นหย่อมบ้านตามสภาพพื้นที่ ถึงแม้ว่าในแต่ละหย่อมบ้านจะมีบ้านเรือน (ชนา) อยู่ไม่กี่หลังก็ตาม แต่ละคนก็ครอบครองที่ดินกันเป็นจำนวนมากตั้งแต่ 20 ไร่ขึ้นไป และในส่วนของที่ไม่มีบ้านอาศัยอยู่ก็จะมีคนมาทำสวนปลูกยางพารา มะพร้าว ตั้งแต่รัฐบาลส่งเสริมให้มีการปลูกยางพาราก็ดูแลกันทั่ว เพราะจากคำบอกเล่าตอนเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ต้นยางพาราที่บริเวณนี้มีขนาดใหญ่มาแล้ว และจนถึงบัดนี้ตั้งแต่รัฐบาลมีการส่งเสริมการทำสวนยางก็มีการผลัดเปลี่ยนไปแล้วไม่ต่ำกว่า 3 รุ่น

เมื่อดูเอกสารประกอบจากเอกสารคำขอรับรองการทำประโยชน์ของนายล้อม ขวัญนิมิต เมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2499 แจ้งว่าได้เบิกสร้างและถือสิทธิครอบครองมาเป็นเวลาประมาณ 40 ปี ซึ่งถือครองมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2459 แต่ในความเป็นจริงอาจจะมากกว่านั้น เพราะว่าจากการสอบถามพบว่าคนที่ปลูกสร้างเป็นนายยอด พ่อของนายล้อมอีกทีหนึ่ง หรืออีกตัวอย่างหนึ่ง กรณีของ ส.ค.1 ของนายผอม ช่วยอินทร์ ซึ่งนายผอม เองก็ไม่ได้อยู่ในพื้นที่ แต่ได้แจ้งใน ส.ค.1 ว่า ได้ที่ดินมาโดยการรับซื้อจากนายแล่น นางดำ ไม่มีใครเอ่ยถึงว่าเป็นใคร เคยอยู่ในพื้นที่นี้หรือไม่ และถ้าดูเอกสารจากที่ทางราชการบันทึกไว้พบว่าตรงกับความ เป็นจริงในขณะนั้นแค่บางส่วนเท่านั้น ถ้านำเอาเอกสารเชื่อมโยงกับคำบอกเล่าและสืบหาบุคคลหรือญาติที่ถูกอ้างถึงก็จะเห็นภาพที่เป็นความจริง และจะสามารถสรุปได้ว่าที่ดินบริเวณนี้มีคนเข้ามาอยู่อาศัยและทำกินมาแล้วเมื่อใด มีใครบ้าง เข้ามาทำอะไร ได้อย่างชัดเจน

จากการบอกเล่าของผู้อาวุโสพอสรุปได้ว่า บริเวณด้านทิศใต้มีคนเข้ามาอยู่อาศัยประมาณ 10 หลังคาเรือน สภาพพื้นที่ตั้งแต่บริเวณทิศเหนือของแผนที่หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง จนแนวเขตทหารบกเป็นที่ราบ และทุ่งหญ้าว่างเปล่า มีนายแข็ง ทำนาปลูกผักขายอยู่บริเวณที่ตั้งกองร้อยอาสาสมัครรักษาดินแดน (อส.) ในปัจจุบัน สำหรับพื้นที่ถัดจากนั้นเดิมเป็นพื้นที่ป่ามีคนเข้ามาอาศัยทำไร่ปลูกข้าว ตัดไม้ผ่าถ่านส่งขายบริเวณคลองลำเลียงซึ่งเคยเป็นท่าเรือส่งถ่านไปขาย ภายหลังจากที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์ ได้นำยางพาราเข้ามาปลูกเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2544-2545 เป็นต้นมา หลังจากนั้นไม่นานทางจังหวัดตรังก็ได้สนับสนุนให้ชาวบ้านปลูกยางพารากันเป็นจำนวนมาก ในพื้นที่ตำบลบ้านควนก็เช่นเดียวกันเมื่อชาวบ้านได้ถางป่าทำไร่แล้วก็ได้นำยางพาราเข้ามาปลูกโดยการสนับสนุนของทางการด้วยเช่นเดียวกัน

สภาพทั่วไป

ตำบลบ้านควนตั้งอยู่ทิศตะวันออกเฉียงใต้ของที่ว่าการอำเภอเมืองตรัง โดยมีระยะทางห่างจากอำเภอเมืองประมาณ 5 กิโลเมตร พื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม กึ่งเมืองกึ่งชนบท ชาวบ้านดั้งเดิมส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม ประกอบด้วย 6 หมู่บ้าน หมู่ที่ 1 บ้านทุ่งไทรงาม หมู่ที่ 2 บ้านหนองใหญ่ หมู่ที่ 3 บ้านควน หมู่ที่ 4 บ้านหนองกก หมู่ที่ 5 บ้านควนนาแค หมู่ที่ 6 บ้านเกาะมะม่วง ในอดีตชาวตำบลบ้านควนมีความเป็นอยู่เรียบง่าย เหมือนกับสภาพชาวชนบททั่วไป แต่ด้วยความเป็นพื้นที่ใกล้ตัวเมือง ความเจริญได้แผ่ขยายเข้าสู่ตำบลบ้านควนอย่างรวดเร็ว การคมนาคมสะดวก ติดกับถนนตรัง – ปะเหลียน ซึ่งเป็นเส้นทางสู่จังหวัด สตูลและสงขลา และใกล้สนามบิน

รูปที่ 3 แสดงแผนที่ตำบลบ้านควน

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับตำบลบ้านโพธิ์	อำเภอเมืองตรัง
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลทุ่งค่าย	อำเภอย่านตาขาว
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับตำบลนาบีนทรา	อำเภอเมืองตรัง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับตำบลโคกหล่อ	อำเภอเมืองตรัง

ภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไป มีสภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม โดยมีลำคลองไหลผ่านจำนวน 3 สาย ประกอบด้วย คลองลำเลียง คลองนางน้อย และคลองเมือง ซึ่งเหมาะสำหรับทำการเกษตร

จำนวนหมู่บ้าน

จำนวนหมู่บ้านในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล มีทั้งหมด 6 หมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ที่	ชื่อบ้าน	พื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวน (ไร่)
1	บ้านทุ่งไทรงาม	5.6	3,500
2	บ้านหนองใหญ่	1.36	850
3	บ้านควน	4.08	2,550
4	บ้านหนองกก	4.48	2,800
5	บ้านควนนาแค	1.2	750
6	บ้านเกาะมะม่วง	1.92	1,200

ประชากร

หมู่ที่	ชื่อบ้าน	จำนวนประชากร			จำนวนครัวเรือน
		ชาย	หญิง	รวม	
1	บ้านทุ่งไทรงาม	394	441	835	304
2	บ้านหนองใหญ่	246	269	515	292
3	บ้านควน	161	169	330	113
4	บ้านหนองกก	550	601	1,151	799
5	บ้านควนนาแค	153	158	311	93
6	บ้านเกาะมะม่วง	488	503	991	464
รวม		1,992	2,141	4,133	2,065
ความหนาแน่นเฉลี่ย 221 คน / ตารางกิโลเมตร					

ที่มา : (สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ณ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557)

อาชีพ

ประชากรในตำบลบ้านควนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตรกรรม เช่น สวนยางพารา สวนปาล์มน้ำมัน ทำนา สวนผลไม้ และประกอบอาชีพรับจ้างในงานภาคเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม นอกจากนี้ประชากรบางส่วนประกอบอาชีพมากกว่าหนึ่งอาชีพควบคู่กัน คือ รับจ้างและเกษตรกรรม

หน่วยธุรกิจในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล

- บั๊มน้ำมันและก๊าซ	จำนวน 2 แห่ง
- โรงงานอุตสาหกรรม	จำนวน 2 แห่ง
- ร้านค้าปลีกขนาดใหญ่	จำนวน 11 แห่ง

ข้อมูลสถานที่สำคัญ จำนวน 22 แห่ง

- วัดควนนาแค
- วัดเกาะมะม่วง
- องค์การบริหารส่วนตำบล
- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
- โรงเรียนวัดเกาะมะม่วง
- วิทยาลัยเทคนิคตรัง
- วิทยาลัยการอาชีพตรัง
- วิทยาลัยพณิชยการสยามตรัง
- โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านควน
- โรงพยาบาลโรคผิวหนังเขตร้อนภาคใต้จังหวัดตรัง
- สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตรัง
- สำนักงานกาชาด จังหวัดตรัง
- ศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ที่ 12/1 ตรัง
- กองร้อยตระเวนชายแดนที่ 435
- สำนักงาน อสจ. ตรัง
- สำนักงานทางหลวง
- สำนักงานแขวงการทางตรัง
- สำนักงานพัฒนาที่ดินจังหวัดตรัง
- โครงการชลประทานตรัง
- สำนักงานพลังงานจังหวัดตรัง
- สำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดตรัง
- สถานีวิทยุ วปอ. 17 ตรัง
- สนามกีฬาตำบลบ้านควน หรือสนามกีฬารังนกอีแอ่น

ศักยภาพของชุมชน

ตำบลบ้านควนเป็นแหล่งรวมของหน่วยงานราชการ และสถานการศึกษา จึงทำให้ชาวบ้านตำบลบ้านควนง่ายต่อการติดต่อประสานงาน เนื่องจากอยู่ในพื้นที่ นอกจากนั้นยังมีสนามกีฬา ทำให้คนในชุมชนได้ใช้วิ่งออกกำลังกาย รวมทั้งใช้เป็นห้องรับการจัดกีฬาในระดับจังหวัดและในระดับประเทศได้ ซึ่งเป็นเกียรติแก่ตำบลบ้านควน

สภาพปัญหาในชุมชน

ปัญหาใหญ่ของชาวตำบลบ้านควนในปัจจุบันคือ ความไม่มั่นคงในสิทธิทำกิน หรือในที่อยู่อาศัย เพราะตราบไคที่ที่ดินที่ตัวเองอาศัยอยู่ ถูกประกาศเป็นสาธารณะ ก็ไม่อาจแน่ใจได้ว่า วันไหน มีหน่วยงานใดจะเข้ามายึดครองอีก และยังมีปัญหาเรื่องการขยายคลองเพื่อเป็นคลองชลประทาน ที่ทำให้ชาวบ้านหลายรายสูญเสียที่ดิน และบางคนเสียโอกาสจากการที่ดินไม่มีเอกสารสิทธิ ขายในราคาถูก เพราะคิดว่อย่างไรเสียคงไม่มีทางได้โฉนด ทั้งที่บริเวณนี้ที่ดินราคาแพงมาก และการไม่มีอาชีพที่มั่นคง การนำที่ดินไปจำนองหรือกู้เงิน ทำให้สูญเสียที่ดินของตัวเองไป เพราะไม่มีเงินใช้หนี้ บางรายสูญเสียจำนวนหลายไร่ เพราะพื้นที่คลองชลประทานกว้างรวมเกือบ 80 เมตร และเป็นปัญหาที่หน่วยงานไม่ได้ชี้แจง ไม่ได้ทำเวทีประชาคม ชาวบ้านไม่รู้ว่าตัวเองมีสิทธิ และกำลังสูญเสียสิทธิของตัวเอง ไม่มีแกนนำ ไม่มีการทำความเข้าใจ ทำให้ขาดโอกาส การพัฒนาต่าง ๆ หรือการไม่พัฒนาต่างๆ ไม่ได้เกิดจากความต้องการของคนส่วนใหญ่ในชุมชน ส่วนปัญหาอื่นๆ ก็เป็นปัญหาปลีกย่อยทั่วไป อาทิ ยังมีระบบสาธารณูปโภคไม่ได้มาตรฐาน เช่น ปัญหาการติดตั้งไฟฟ้าสาธารณะให้แสงสว่างยังไม่ทั่วถึงครอบคลุมทุกพื้นที่ ตามถนนสายรองตามซอยต่าง ๆ ยังมีไม่เพียงพอและไฟฟ้าสาธารณะบางจุดดวงโคมยังไม่ได้มาตรฐาน และปัญหาระบบน้ำประปาของหมู่บ้าน ซึ่งน้ำประปาเป็นหินปูน (มาก) ก่อให้เกิดปัญหาในด้านสาธารณูปโภค สุขภาพของประชาชนในระยะยาว และกระทบกับรายได้ เพราะส่วนใหญ่ต้องซื้อน้ำดื่ม น้ำใช้ ปัญหายาเสพติด ปัญหาการสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนา

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ภาพรวมที่ดินของประเทศไทย

ประเทศไทยมีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 320.7 ล้านไร่

เป็นพื้นที่ป่าไม้ 107,241,030 ไร่ เนื้อที่ถือครองทางการเกษตร 149,246,428 ไร่ เนื้อที่นอก

การเกษตร 64,209,430 ไร่

จำนวนฟาร์ม 5,871,408 ครัวเรือน ขนาดของฟาร์มโดยเฉลี่ย 25.420 ไร่ (ข้อมูลปี 2554)

การใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตร ปี 2554

เนื้อที่ถือครองทางการเกษตร	149,246,428	ไร่
นาข้าว	69,985,657	ไร่
พืชไร่	31,149,384	ไร่
สวนไม้ผลไม้ยืนต้น	34,907,433	ไร่
สวนผัก ไม้ดอก/ไม้ประดับ	1,394,684	ไร่
ใช้ประโยชน์อย่างอื่น	11,809,270	ไร่

การถือครองที่ดินทางการเกษตร 2554

เนื้อที่ถือครองทางการเกษตร	149,246,428	ไร่
ที่ดินของตนเอง	71,581,682	ไร่
ถือครองโดยไม่มีภาระติดพัน	41,747,172	ไร่
ติดจำนอง	29,718,796	ไร่
ขายฝาก	115,714	ไร่
ที่ดินของผู้อื่น	77,664,746	ไร่
เช่าผู้อื่น	29,273,314	ไร่
รับจำนอง	704,682	ไร่
รับซื้อฝาก	52,341	ไร่
ได้ทำฟรี	47,634,409	ไร่

ผลการวิจัยเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ผลการศึกษาพบว่ามียุทธศาสตร์ที่ดินที่ใช้ประโยชน์ต่ำกว่าร้อยละ 50 ประมาณร้อยละ 11 ถึงร้อยละ 18 ของพื้นที่ประเทศ มีการใช้ประโยชน์น้อยและบางแปลงก็ไม่ได้ใช้ประโยชน์เลย

อาจสรุปได้ว่าการสูญเสียจากการใช้ประโยชน์จากที่ดินไม่เต็มที่ จะทำให้ประเทศไทยต้องสูญเสียทางเศรษฐกิจโดยการประเมินขั้นต่ำ 127,384.03 ล้านบาทต่อปี

ที่มา : รายงานฉบับสมบูรณ์ "การศึกษาการถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดินและมาตรการทางเศรษฐศาสตร์และกฎหมายเพื่อให้การใช้ประโยชน์จากที่ดินเกิดประโยชน์สูงสุด" สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) 2543

ปัญหาเกี่ยวกับที่ดินจากผลการประชุม Workshop เมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2545

หน่วยงานบริหารจัดการที่ดินไม่เป็นเอกภาพ

ทรัพยากรดินและที่ดินเสื่อมโทรม มีการใช้ที่ดินผิดประเภท

ขาดมาตรการกฎหมายในการจำกัดการถือครองที่ดิน

ขาดมาตรการภาษีที่จะทำให้มีการกระจายที่ดิน
มีผู้ไร้ที่ทำกินหรือมีที่ดินเล็กน้อยจำนวนมาก
สิทธิในที่ดินที่ประชาชนได้รับแตกต่างกัน
เกิดความขัดแย้งเกี่ยวกับที่ดินจากการใช้ประโยชน์ที่ต่างกัน

มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2546

เห็นชอบกับ 7 แผนงาน ประกอบด้วย

1. ปรับปรุงระบบภาษีที่ดิน	กระทรวงการคลัง
2. ปรับปรุงองค์การบริหารจัดการที่ดิน	กระทรวงทรัพยากรฯ
3. ระบบข้อมูลที่ดิน	กระทรวงทรัพยากรฯ
4. อนุรักษ์ ป่า และใช้ประโยชน์	กระทรวงทรัพยากรฯ
5. กำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน	กระทรวงทรัพยากรฯ
6. คุ้มครองที่ดินเพื่อเกษตรกรรม	กระทรวงเกษตรฯ
7. ปรับปรุงสิทธิในที่ดิน	กระทรวงมหาดไทย

คณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษา

ปัญหาที่ดินทำกินและการออกเอกสารสิทธิ (2551)

1. ปัญหาการจัดที่ดินให้กับผู้ถือครองที่ดินของรัฐ
2. การเปลี่ยนแปลงสิทธิเอกสาร ส.ป.ก. 4-01
3. การออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงในที่ดินกำแพงเมือง-คูเมือง ทับที่ดินราชapur
4. การดำเนินการแก้ไขปัญหาการบุกรุกตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ. 2545

นโยบายการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจน

จากผลการสำรวจปัญหาด้านที่ดินทำกิน (ณ วันที่ 1 ตุลาคม 2547) พบว่ามีผู้ขึ้นทะเบียนขอรับความช่วยเหลือด้านที่ดิน จำนวน 4,849,056 ราย (ปัญหา) หรือประมาณร้อยละ 40

ศตจ. ได้กำหนดให้หน่วยงานของรัฐสำรวจที่ดินในความดูแล เพื่อนำที่ดินของรัฐมาแก้ไขปัญหให้กับผู้ที่จดทะเบียน

มี Supply ที่ดิน จากหน่วยงานจัดที่ดิน 7 หน่วยงาน แบ่งเป็นแปลงรับรองสิทธิ จำนวน 18,141,408 ไร่ และแปลงว่าง จำนวน 185,082 ไร่

ข้อมูลจำนวนผู้ที่อยู่อาศัยในที่ดินของรัฐ

ป่าสงวนแห่งชาติ 450,000 ราย เนื้อที่ 6.4 ล้านไร่

อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์ฯ 185,916 ราย เนื้อที่ 2,243,943 ไร่

ที่ราชพัสดุ 161,932 ราย เนื้อที่ 2,120,196 ไร่

ที่สาธารณะ 1,154,867 ไร่

สิทธิในที่ดินของประชาชน

สิทธิในที่ดินของประชาชนในปัจจุบันมีความหลากหลายทำให้มีปัญหาทั้งในแง่ของเงื่อนไขการได้รับสิทธิ การใช้สิทธิ ทะเบียนที่ดินและระบบข้อมูลที่ดิน

สรุปปัญหาภาพรวมเกี่ยวกับที่ดิน

แนวเขตที่ดินทับซ้อนกับที่ดินของรัฐหรือไม่ชัดเจน
เกษตรกรมีที่ดินทำกินแต่ไม่มีเอกสารสิทธิ
เกษตรกรไร้ที่ดินทำกินหรืออยู่ในที่ดินของรัฐ
ดินเสื่อมคุณภาพผลผลิตต่ำ
มีที่ดินทิ้งร้างแต่ไม่ให้เช่า เงื่อนไขการเช่าไม่เป็นธรรม
เป็นหนี้ทำให้ที่ดินหลุดมือ
ต่างชาติเข้ามาเช่า หรือซื้อที่ดินผ่านนอมินี
ขาดน้ำ ทางลำเลียง และสาธารณูปโภค
ที่ดินราคาแพง ซื้อไม่ได้ ทำการเกษตรไม่คุ้ม

กฎหมายและนโยบายในการแก้ไขปัญหา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 85 (2) กระจายการถือครองที่ดิน
อย่างเป็นธรรมและดำเนินการให้เกษตรกรมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิในที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรมอย่างทั่วถึง
โดยการปฏิรูปที่ดินหรือวิธีอื่น รวมทั้งจัดหาแหล่งน้ำเพื่อให้เกษตรกรมีน้ำใช้อย่างพอเพียงและเหมาะสมแก่
การเกษตร

พระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511

พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518

พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507

พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2518

มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 เรื่อง การแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ. 2545 และแก้ไข
(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2547

โครงการปรับปรุงแนวเขตที่ดินของรัฐ (Reshape) และโครงการเร่งด่วนเพื่อแก้ไขปัญหาการบุกรุก
ทำลายทรัพยากรป่าไม้ของประเทศ (2553)

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยมาตรฐานระวางแผนที่และแผนที่รูปแปลงที่ดินในที่ดินของรัฐ
พ.ศ. 2550

พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (องค์การมหาชน) พ.ศ. 2554 มีผล
บังคับเมื่อ 8 มิถุนายน 2554

ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชน พ.ศ. 2553 และระเบียบสำนัก
นายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2555

มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2555 แต่งตั้งคณะกรรมการบูรณาการการบริหารจัดการที่ดินเชิงระบบ (กบช.) และมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม 2555 แต่งตั้งรองนายกรัฐมนตรี (ร้อยตำรวจเอกเฉลิม อยู่บำรุง) เป็นประธานกรรมการ

คณะกรรมการบูรณาการการบริหารจัดการที่ดินเชิงระบบมีคำสั่งที่ 1/2555 ลงวันที่ 9 กรกฎาคม 2555 แต่งตั้งคณะอนุกรรมการ รวม 3 คณะ ประกอบด้วย คณะอนุกรรมการบริหารจัดการที่ดิน คณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาด้านกฎหมาย คณะอนุกรรมการการจัดรูปที่ดิน

ร่างพระราชบัญญัติคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ พ.ศ. ....

ร่างพระราชบัญญัติการบริหารจัดการที่ดินของรัฐและการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. ....

ร่างพระราชบัญญัติการยกเลิกการสงวนหวงห้ามที่ดินที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ของทางราชการ พ.ศ. ....

ร่างพระราชบัญญัติการบริหารจัดการที่ดินของรัฐ พ.ศ. ....

ร่างประมวลกฎหมายป่าไม้และสัตว์ป่า (ทุนวิชัย สกว.)

ร่างพระราชบัญญัติการเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. .... (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)

ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิชุมชนในการจัดการที่ดินและทรัพยากร พ.ศ. .... (สปร.)

ร่างพระราชบัญญัติธนาคารที่ดิน พ.ศ. .... (สปร.)

ร่างพระราชบัญญัติภาษีที่ดินอัตราก้าวหน้า พ.ศ. .... (สปร.)

ข้อดีของสิทธิของชุมชนในที่ดิน

ชุมชนสามารถบริหารจัดการที่ดินให้เกิดประโยชน์ต่อสมาชิกภายใต้ข้อตกลงกับภาครัฐ

ชุมชนสามารถป้องกันการใช้ที่ดินที่อาจส่งผลกระทบต่อชุมชน ทำให้ที่ดินของรัฐข้างเคียงได้รับการดูแล

รัฐจะได้รับความร่วมมือจากชุมชนในการดูแลที่ดินและลดภาระในการป้องกันการบุกรุกที่ดินของรัฐอีกทางหนึ่ง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับที่ดิน

โครงการศึกษาการถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดินและมาตรการทางเศรษฐศาสตร์และกฎหมาย เพื่อให้การใช้ประโยชน์จากที่ดินเกิดประโยชน์สูงสุด (มีนาคม 2544)

โครงการวิจัยการเดินสำรวจออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินตาม มาตรา 58 ทวิ แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน (เมษายน 2545)

โครงการศึกษาแนวทางการปรับปรุงองค์การบริหารจัดการที่ดิน (พฤษภาคม 2547)

โครงการพัฒนาระบบข้อมูลและกลไกบริหารจัดการที่ดินระดับท้องถิ่น (มีนาคม 2549) โครงการ
ศึกษาวิจัยและยกร่างกฎหมายว่าด้วยการจัดที่ดิน (พฤษภาคม 2549)

โครงการศึกษาวิจัยและยกร่างกฎหมายว่าด้วยการกำหนดมาตรฐานการออกเอกสารสิทธิในที่ดิน
ของรัฐ (พฤษภาคม 2549)

โครงการศึกษาวิจัยและยกร่างกฎหมายว่าด้วยเอกสารสิทธิในที่ดินระบบเดี่ยว (พฤษภาคม 2549)

โครงการศึกษาระบบสิทธิในที่ดินของชุมชนที่เหมาะสม (กันยายน 2550)

โครงการศึกษานโยบายภาษีที่ดิน (RC 2552)

โครงการทบทวนและสังเคราะห์งานศึกษาวิจัยต่างประเทศเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดิน (RC
2552)

โครงการศึกษาเพื่อทบทวนเครื่องมือในการบริหารจัดการที่ดินของประเทศไทยและต่างประเทศ
(RC 2552)

การศึกษารวบรวมกฎหมายเกี่ยวข้องกับที่ดิน (RC 2552)

โครงการศึกษาการใช้ระบบ PES (Payment for Environmental Service) ในการดูแลรักษา
ทรัพยากรธรรมชาติ (RC 2552)

โครงการประเมินการจัดเก็บภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างรูปแบบใหม่และผลกระทบต่อการใช้ที่ดิน
(เมษายน 2552)

โครงการสำรวจความเป็นไปได้ในการสร้างกลไกท้องถิ่นเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดิน (RC 2553)

โครงการสังเคราะห์และจัดการองค์ความรู้จากงานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับที่ดิน (RC 2553)

โครงการการวิเคราะห์มาตรการเพื่อคุ้มครองพื้นที่ปลูกทุเรียนนนท์ : กรณีศึกษาจังหวัดนนทบุรี
(RC 2553)

โครงการวิจัยกลไกการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (ธันวาคม 2553)

โครงการวิจัยเพื่อยกร่างแก้ไขกฎหมายป่าไม้ (ร่างรายงานฉบับสมบูรณ์, กันยายน 2555)

จากการนำเสนอของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์อิทธิพล ศรีเสาวลักษณ์ E-mail

ในการเสวนาวิชาการเรื่อง “ดินกับวิกฤติของประเทศ” จัดโดย สมาคมดินและปุ๋ยแห่งประเทศไทย

วันที่ 4 ธันวาคม 2556 เวลา 13.30-16.00 น. ณ ห้องประชุม 801 (ชั้น 8) อาคาร 8 ชั้น กรมพัฒนาที่ดิน

2) สิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ

สิทธิของบุคคลตามที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 มีประเด็นสำคัญสรุปได้ดังนี้

2.1) สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

มาตรา 32 - 35 กล่าวถึงการห้ามทรมาน ทารุณกรรม/เคียดแค้นตีร้ายความเป็นมนุษย์ รวมทั้ง
การจับและคุมขังบุคคล ต้องมีหมายศาล และการค้นตัวบุคคล หรือกระทำได้ มี กฎหมายบัญญัติ สิทธิ

เกี่ยวกับเคสสถาน ความเป็นอยู่ส่วนตัว และการเลือกถิ่นที่อยู่

2.2) สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

มีสิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม เช่น มีทนายความ และ การปล่อยตัวชั่วคราว ผู้ต้องหาที่มีสิทธิได้แย้ง สิทธิคัดค้านผู้พิพากษา /พิพากษาคบองค์คณะ ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง รวมทั้ง เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ได้รับความคุ้มครอง สำหรับคดีแพ่ง มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายจากรัฐ (มาตรา 40)2-8

2.3) สิทธิการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของทางราชการ

ข้อมูลข่าวสารของราชการหมายความว่า ข้อมูลข่าวสารที่อยู่ในความครอบครองหรือควบคุมดูแลของหน่วยงานของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานของรัฐหรือข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเอกชน

สิทธิการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานซึ่งรัฐธรรมนูญมาตรา 58 กำหนดไว้ว่า บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับทราบข้อมูลหรือข่าวสารสาธารณะในกรอบของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น เว้นแต่การเปิดเผยข้อมูลนั้นจะกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ความปลอดภัยของประชาชน หรือส่วนได้เสียอันพึงได้รับความคุ้มครองของบุคคลอื่น ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งปัจจุบันมีพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540

ข้อมูลข่าวสารที่ต้องเปิดเผยเป็นการทั่วไป ได้แก่ข้อมูลข่าวสารที่ลงพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษา เช่น

- 1) โครงสร้างและการจัดองค์กรในการดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐนั้น
- 2) สรุปอำนาจหน้าที่ที่สำคัญและวิธีการดำเนินงาน
- 3) สถานที่ติดต่อเพื่อขอรับข้อมูลข่าวสาร หรือคำแนะนำในการติดต่อกับหน่วยงานของรัฐ
- 4) กฎ มติคณะรัฐมนตรี ข้อบังคับ คำสั่ง หนังสือเวียน ระเบียบแบบแผน นโยบายหรือการตีความ

ทั้ง นี้ เฉพาะที่จัดให้มีขึ้น โดยมีสภาพอย่างกฎเพื่อให้มีผลเป็นการทั่วไปต่อเอกชนที่เกี่ยวข้อง

- 5) ข้อมูลข่าวสารอื่นตามที่คณะกรรมการกำหนด

ข้อมูลข่าวสารที่หน่วยงานของรัฐต้องจัดไว้ให้ประชาชนเข้าตรวจดู ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการกำหนด ได้แก่ แผนงาน โครงการ และงบประมาณรายจ่ายประจำปีที่กำลังดำเนินการ คู่มือหรือคำสั่ง เกี่ยวกับวิธีปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งมีผลกระทบถึงสิทธิหน้าที่ของเอกชน ฯลฯ

2.4) สิทธิในเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

สิทธิเสรีภาพของประชาชนกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญในหลายมาตรา ที่สำคัญได้แก่ มาตรา 66 "บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษหรือฟื้นฟูจารีต ประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติและมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและ

ยัง ยืน"

มาตรา 67 "สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์บำรุงรักษาและการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพและในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตนย่อมได้รับความคุ้มครอง การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติ จะกระทำมิได้เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและจัดให้มีกระบวนการรับฟัง ความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียก่อน รวมทั้งได้ให้องค์กรอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและผู้แทน 2-9

สถาบันอุดมศึกษาที่จัดการการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว"

มาตรา 85 ต้องให้ประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบฯ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เกี่ยวกับการกำหนดหลักเกณฑ์การใช้ที่ดิน การกระจายการถือครองที่ดิน การจัดวางผังเมือง การจัดให้มีแผนจัดการทรัพยากรน้ำและทรัพยากรธรรมชาติอื่น และส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อม

มาตรา 87 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับชาติ และระดับท้องถิ่น ฯลฯ

สิทธิของบุคคลที่รวมกันเป็นชุมชนเท่าที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 มีประเด็นสำคัญอย่างน้อย 8 ประการ

1. สิทธิในการได้รับการยอมรับความมีอยู่ของชุมชน (ม. 66 ม. 67)
2. สิทธิในการดำรงอยู่และดำเนินกิจการของชุมชน
3. สิทธิในการถือครองทรัพย์สินของชุมชน
4. สิทธิในการธำรงรักษาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน (ม. 66 ม. 67)
5. สิทธิในการมีส่วนร่วมคุ้มครองส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม
6. สิทธิในการได้รับการรับฟัง จากหน่วยงานของรัฐ
7. สิทธิของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในกานอนุรักษ์และฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น

และศิลปวัฒนธรรม (ม. 66)

8. สิทธิในการบำรุงรักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและยัง ยืน (ม. 66)

ปัญ หาเบื้องต้นในเรื่องสิทธิชุมชนคือการรับรองสถานะหรือความมีตัวตนทางกฎหมายของชุมชนหรือปณื หาสภาพบุคคลทั้ง ในฐานะบุคคลธรรมดาและในฐานะนิติบุคคลของชุมชน เพราะในทางกฎหมายการมีสภาพบุคคลหมายถึงสถานะที่จะมีสิทธิและหน้าที่ได้ ผู้ที่ไม่ได้รับการยอมรับให้มีสภาพ

บุคคลย่อมไม่มีทางจะมีสิทธิและหน้าที่ได้

กล่าวโดยสรุป สิทธิมนุษยชนที่จำเป็นจะต้องส่งเสริมให้เกิดการปกป้องคุ้มครองมิให้เกิดการละเมิดสิทธิแก่ประชาชนที่สำคัญได้แก่ สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม สิทธิการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของทางราชการ และสิทธิชุมชนเข้าถึงและใช้ประโยชน์ฐานทรัพยากร

2.5) สิทธิชุมชน

สิทธิของบุคคลที่รวมกันเป็นชุมชน โดยทั่วไป ชุมชน หมายถึงกลุ่มหรือหน่วยทางสังคมที่มีที่เป็นอยู่แล้วตามธรรมชาติของมนุษย์ที่ต้องการความมั่นคงปลอดภัยของตนเองและครอบครัว ชุมชนที่อาศัยอยู่ร่วมกันในพื้นที่เดียวกันซึ่งอาจไม่ใช่พื้นที่ในเขตปกครอง แม้อาจจะมียุทธศาสตร์ร่วมกันแต่มีความสัมพันธ์กัน

มีกฎเกณฑ์กติกาที่เป็นที่ยอมรับและปฏิบัติร่วมกันเรียกว่าชุมชนท้องถิ่น แต่ถ้าอยู่ร่วมกันในถิ่นเดียวกันมานานจนสามารถสร้างและพัฒนากิจกรรมจนเกิดเป็นวิถีชีวิตจารีตประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีปฏิบัติร่วมกัน เช่น ภาษา การแต่งกาย ความเชื่อความศรัทธา เรียกว่าชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม (เพิ่มศักดิ์ ธรรมภิรมย์, 2551) 2-10

"สิทธิชุมชน" ได้รับการยอมรับให้เป็นข้อตกลงระหว่างประเทศหลายฉบับ เช่น กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม อนุสัญญาแรงงานระหว่างประเทศฉบับที่ 169 คำประกาศริโอว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Agenda 21) อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ และปฏิญญาลากซอสของสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิของชนพื้นเมือง ค.ศ. 2007 นอกจากนี้ ยังมีการยอมรับในคำพิพากษาของศาลทั้งที่เป็นการพิจารณาคดีระหว่างประเทศและคดีภายในประเทศของหลายประเทศ เช่น ประเทศอเมริกา ประเทศแคนาดา หรือประเทศออสเตรเลีย โดยยอมรับว่า สิทธิของชนพื้นเมืองหรือสิทธิชุมชนเป็นสิทธิที่เกิดขึ้นและมีอยู่ก่อน เป็นสิทธิตามธรรมชาติดั้งเดิมตามหลักกฎหมายธรรมชาติ (Natural Law) และรัฐมีหน้าที่ต้องคุ้มครองสิทธิของชุมชนดังกล่าว และเนื่องจากสิทธิชุมชนถูกพัฒนามาจากกระบวนการต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิมนุษยชนของชนพื้นเมือง (Indigenous Peoples) ในโลกตะวันตก

ซึ่งกระบวนการต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนก็เป็นส่วนหนึ่งของการฟื้นฟูความคิดของสำนักกฎหมายธรรมชาติเพราะการต่อสู้เพื่อสิทธิมนุษยชนในด้านความคิดจะต้องต่อสู้กับความคิดของสำนักกฎหมายบ้านเมือง (Legal Positivism) ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า สิทธิชุมชนไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นโดยไร้ที่มาทางทฤษฎี เพราะทฤษฎีกฎหมายอันเป็นพื้นฐานแนวคิดของสิทธิชุมชนก็คือ ทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ ที่มองว่ากฎหมายธรรมชาติคือกฎหมายที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เกิดขึ้นเอง มนุษย์ไม่ได้สร้างขึ้น เป็นกฎหมายที่อยู่เหนือรัฐ และใช้ได้โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ เป็นนิรันดร์ หมายความว่าเมื่อเป็นจริงในสมัยหนึ่ง

อีกสมัยหนึ่งก็ต้องเป็นจริงด้วย หากเป็นจริงในเวลาหนึ่งแต่ไม่เป็นจริงในเวลาหนึ่งก็ไม่ใช่อำนาจอธิปไตย
ธรรมชาติ ทฤษฎีกฎหมายธรรมชาตินี้ได้ถูกพัฒนาเป็นทฤษฎีสิทธิธรรมชาติ โดย จอห์น ล็อก (John Lock)
ซึ่งยืนยันว่า 2 ปัจเจกชนทุกคนต่างล้วนมีสิทธิ และอำนาจที่มีมาเองโดยธรรมชาติ อันหมายถึง สิทธิ
ธรรมชาติในชีวิต อิสระภาพ และทรัพย์สิน อันเป็นสิทธิที่ไม่อาจถูกยกเลิกหรือขัดขวางได้จากรัฐ โดยสิทธิ
ธรรมชาตินี้สืบที่มาจากกฎหมายธรรมชาติ และโดยที่สิทธิดังกล่าวเป็นของมนุษย์เท่านั้น ดังนั้น สิทธิ
ธรรมชาติจึงมีความหมายตรงกับสิทธิมนุษยชนด้วยในตัว

เนื้อหาของแนวคิดสิทธิชุมชนในระดับสากล ปรากฏเด่นชัดในเรื่องของสิทธิชนพื้นเมือง
(Indigenous Peoples) หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม (Indigenous Community) ในฐานะผู้ทรงสิทธิ
โดยได้มีการให้ความหมายว่าคือกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในดินแดนแห่งใดแห่งหนึ่งมาก่อนอย่างต่อเนื่อง
ยาวนาน โดยอาศัยช่วงเวลาก่อนการก่อตั้งรัฐสมัยใหม่ (Modern State) เป็นเกณฑ์ในการกำหนดการ
อยู่อย่างต่อเนื่องยาวนานของชุมชน และยังรวมถึงก่อนที่จะมีการรุกรานจากประเทศอาณานิคมเข้าไปยัง
ชุมชน ในขณะที่เนื้อหาของสิทธิชุมชนมี 2 ประการ กล่าวคือ ประการแรก สิทธิในการอนุรักษ์หรือฟื้นฟู
จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น ซึ่งรวมถึงสิทธิกำหนด
แนวทางในการอนุรักษ์และปกป้องมิให้ถูกเปลี่ยนแปลงทำลายอีกด้วย และประการที่สอง สิทธิในการ
จัดการและพัฒนาฐานทรัพยากรโดยเฉพาะทรัพยากรที่ดินที่ชุมชนใช้ประโยชน์ภายใต้เงื่อนไขความ
ยั่งยืนของฐานทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงสิทธิในการได้รับการคุ้มครองจากรัฐในการเข้าถึงทรัพยากร
ดังกล่าว การจำกัดสิทธินี้ลงโดยกฎหมายต้องเป็นไปเพื่อประโยชน์ของสังคมเท่านั้นและต้องมีการจัดการ

ผศ.อิทธิพล ศรีเสาวลักษณ์ ศูนย์ประสานงานการศึกษานโยบายที่ดิน

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) eathipol@gmail.com สรุปไว่น่าสนใจว่า

ประเทศไทยมีเนื้อที่ประมาณ 320.7 ล้านไร่ จากข้อมูลในปี 2554 มีเนื้อที่ถือครองทางการเกษตร
149,246,428 ไร่ จำนวนฟาร์ม 5,871,048 ครัวเรือน ขนาดของฟาร์มโดยเฉลี่ย 25.4207 ไร่ จากตัวเลขถือ
ครองทางการเกษตรข้างต้น เกษตรกรมีที่ดินของตนเอง 71,581,682 ไร่ แต่ติดจำนอง 29,718,796 ไร่ ขาย
ฝาก 115,714 ไร่ ส่วนที่เหลือทำการเกษตรในที่ดินของผู้อื่น 77,664,746 ไร่ ในจำนวนนี้เป็นการเช่าที่ดิน
รวม 29,273,314 ไร่ ข้อมูลข้างต้นแสดงว่าที่ดินเพื่อการเกษตรส่วนใหญ่มีได้อยู่ในมือของเกษตรกร แต่ต้อง
เช่าที่ดินทำการเกษตรหรือทำการเกษตรในที่ดินของผู้อื่น ส่งผลต่อการใช้ที่ดินและความมั่นคงในอาชีพของ
เกษตรกร

การขาดแคลนพื้นที่ทำกินประกอบกับการเพิ่มขึ้นของประชากรทำให้เกิดการรุกล้ำ เข้าไปตั้งถิ่น
ฐานและใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐจำนวนมาก รวมถึงพื้นที่ป่าไม้ของประเทศ จากข้อมูลในปี 2554 มีเนื้อที่
รวม 107,241,030 ไร่ รายงานของคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน กฎหมาย

เกี่ยวกับที่ดิน และเร่งรัดออกเอกสารสิทธิแก่ประชาชน สมัยแห่งราชฎ ๒ 2553 ระบุว่ามึประชาชนอยู่ใน เขตสงวนหวงห้ามที่ดินของรัฐประเภทต่าง ๆ โดยไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ตัวเลขที่เป็นทางการของ หน่วยงานต่าง ๆ พบว่ามีผู้เข้าไปอยู่อาศัยและทำประโยชน์ในป่าสงวนแห่งชาติประมาณ 450,000 ราย เนื้อ ที่ประมาณ 6.4 ล้านไร่ ป่าอนุรักษ์ (อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ เขตห้ามล่าสัตว์ป่า) จำนวน 185,916 ราย เนื้อที่ 2,243,943 ไร่ ที่ราชพัสดุ จำนวน 161,932 ราย เนื้อที่ประมาณ 2,120,196 ไร่ ที่สา ธารณสมบัติของแผ่นดินที่ประชาชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน เนื้อที่ประมาณ 1,154,867 ไร่ เป็นต้น

ในช่วงก่อนหน้าปี พ.ศ. 2535 รัฐมีนโยบายค่อนข้างผ่อนปรนต่อการบุกรุกที่ดินของรัฐมาโดย ตลอด มีการเพิกถอนสภาพป่าหรือผ่อนผันให้อยู่อาศัยทำกินในป่าสงวนแห่งชาติทั้งหมด สภาพความเป็นป่า แล้ว จัดที่ดินให้ราษฎรได้อยู่อาศัยในรูปหมู่บ้านป่าไม้ในเขตป่าสงวนที่เสื่อมโทรม มีการแก้ไข พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2532 เพื่อแก้ปัญหาผู้บุกรุกป่าสงวน แห่งชาติ จนมาถึงปี 2535 ได้มีการออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการแก้ไขปัญหการบุกรุกที่ดิน ของรัฐ พ.ศ. 2535 กำหนดให้จัดตั้ง “คณะกรรมการแก้ไขปัญหการบุกรุกที่ดินของรัฐ” เรียกโดยย่อว่า “กบร.” ขึ้น เพื่อให้เป็นกลไกในการแก้ไขปัญหการบุกรุกที่ดินของรัฐ ต่อมาได้โอนภารกิจของสำนักงาน ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ไปเป็นสำนักแก้ไขปัญหการบุกรุกที่ดินของรัฐ (สปร.) สำนักงานปลัดกระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และออกระเบียบสำนัก นายกรัฐมนตรีว่าด้วยการแก้ไขปัญหการบุกรุกที่ดินของรัฐ พ.ศ. 2545 เพื่อให้สอดคล้องกับบทบาทภารกิจ ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และปรับปรุงโดยระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการ แก้ไขปัญหการบุกรุก ที่ดินของรัฐ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2547 แต่การแก้ไขปัญหามิได้คืบหน้าเท่าที่ควร มีผู้ ที่รอการพิสูจน์สิทธิจำนวนมากและผลการพิสูจน์สิทธิก็ไม่เป็นที่ยอมรับ

เครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทยได้ร้องเรียนต่อนายกรัฐมนตรี เพื่อให้รัฐบาลแก้ไขปัญหที่ดิน ทำกิน ที่อยู่อาศัย และปัญหาความเดือดร้อนต่าง ๆ โดยขอให้รัฐบาลจัดตั้งคณะกรรมการระดับชาติเพื่อ กำกับดูแล ติดตามและเร่งรัดปัญหาดังกล่าว จึงมีคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 71/2552 ลงวันที่ 9 มีนาคม 2552 แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการเพื่อแก้ไขปัญหของเครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่ง ประเทศไทย มี นายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ มีการออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชน พ.ศ. 2553 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 12 มิถุนายน 2553 นอกจากนั้นยังมีการจัดตั้งสำนักงานโฉนดชุมชน และสำรวจพื้นที่นำร่อง เพื่อจัดให้มีโฉนดชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหที่ดินของรัฐ ต่อมามีการออกพระราช กฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันบริหารจัดการธนาคารที่ดิน (องค์การมหาชน) พ.ศ. 2554 ลงประกาศในราชกิจจา นุเบกษา เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2554 แต่การดำเนินการไม่มีความคืบหน้า

เมื่อจัดตั้งรัฐบาลชุดใหม่ คณะรัฐมนตรีได้มีมติ เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2555 เห็นชอบให้แต่งตั้ง คณะกรรมการบูรณาการการจัดการที่ดินเชิงระบบ เพื่อดำเนินการตามนโยบายสร้างความเป็นธรรมและลด

ความเหลื่อมล้ำในการใช้ประโยชน์ที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติที่รัฐบาลได้แถลงไว้ต่อรัฐสภา โดยให้อำนาจหน้าที่หลักในการทบทวนกฎหมายกฎระเบียบและมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาของเกษตรกรผู้ยากจนและไม่มีที่ดินทำกิน พร้อมทั้งปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวทั้งหมด เสนอความเห็นและแนวทางในการบริหารจัดการที่ดิน เพื่อให้มีการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับที่ดินของประเทศ การจำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างชัดเจน การแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินสาธารณะ การจัดที่ดินเพื่อประชาชนและการวางแผนการบริหารที่ดินให้มีความสอดคล้องกับ การผังเมือง การชลประทานและการระบายน้ำ รวมทั้งสอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ ตลอดจนสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในการใช้ประโยชน์ที่ดินและ ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นระบบชัดเจน มีความครอบคลุมและสามารถบูรณาการให้บังเกิดผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม ตามนโยบายรัฐบาล แต่จนถึงปัจจุบันก็ยังไม่มีความคืบหน้าที่เป็นรูปธรรม

ปัญหาเกี่ยวกับที่ดินอาจประมวลสรุปเป็นประเด็นใหญ่ ๆ ได้ ดังนี้

1. ขาดองค์กรในระดับชาติเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรดินและที่ดินของประเทศ และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งระบบด้วยการกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับพัฒนา การอนุรักษ์ การฟื้นฟูและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรดินและที่ดินอย่างสมดุล เป็นธรรม และยั่งยืน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

2. การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม มีข้อจำกัดในการกระจายสิทธิการถือครองที่ดินตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย เพราะจะต้องจัดซื้อหรือเวนคืนที่ดินเฉพาะในเขตปฏิรูปที่ดิน และซื้อจากเจ้าของที่ดินที่มีที่ดินเกินกว่าพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรมกำหนดเท่านั้น ทำให้ไม่สามารถกระจายการถือครองที่ดินได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของราษฎรเคຣຸ່ງมือกฎหมายที่เหมาะสม ปัจจุบันระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของ รัฐ พ.ศ. 2545 ใช้แนวทางการพิสูจน์สิทธิในที่ดินแต่ก็ไม่ทันต่อปัญหา ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชน พ.ศ. 2553 ก็ไม่อาจบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. การกระจายการถือครองที่ดินที่ไม่เป็นธรรม ทำให้มีการกระจุกตัวของที่ดินในมือของคนส่วนน้อย เกิดจากกฎหมายเกี่ยวกับภาษีที่ดินไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน เป็นผลให้มีการเก็งกำไรในที่ดินเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีที่ดินทิ้งร้างจำนวนหนึ่งอันเนื่องมาจากเจ้าของที่ดินที่ไม่ ใช้ประโยชน์ที่ดิน ไม่นำที่ดินเพื่อเกษตรกรรมออกให้เช่า เพราะเกรงจะติดเงื่อนไขกฎหมายว่าด้วยการเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

5. ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมของประเทศไทยมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง มีสาเหตุมาจากการ

พัฒนาเส้นทางคมนาคม การพัฒนาด้านอุตสาหกรรม นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว การแก่งำไรในที่ดิน และราคาพืชผลการเกษตร เป็นต้น เกษตรกรต้องใช้พื้นที่การเกษตรที่ไม่เหมาะสม ต้องพึ่งพาปุ๋ยและสารเคมีเพื่อคงปริมาณผลผลิตและใช้ในปริมาณที่เพิ่มขึ้นทุก ปี

แนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว จำเป็นต้องออกกฎหมายเพื่อสร้างกติกาการใช้และจัดการทรัพยากรที่ดิน มีข้อเสนอจำนวนมากที่มาจากส่วนราชการ ภาควิชาการ และภาคประชาชน เพื่อให้การบริหารจัดการและการใช้ประโยชน์ที่ดินมีประสิทธิภาพ ตอบสนองต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคมของประเทศในปัจจุบัน สรุปได้ดังนี้

1. ยกร่างพระราชบัญญัติคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ พ.ศ. .... เพื่อให้มีคณะกรรมการระดับชาติทำหน้าที่กำหนดนโยบายและแผนการบริหารจัดการ ทรัพยากรที่ดินของประเทศ กำกับดูแลการบริหารจัดการทรัพยากรดินและที่ดินของหน่วยงาน รวมทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งระบบ เพื่อให้การบริหารจัดการทรัพยากรดินและที่ดินของประเทศเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เกิดประโยชน์สูงสุด สมดุล เป็นธรรม และยั่งยืน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

2. ยกร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิชุมชนในการจัดการที่ดินและทรัพยากร พ.ศ. .... มาใช้แทนระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชน พ.ศ. 2553 เพื่อนำหลักการสิทธิชุมชนที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญมาใช้ร่วมกับการบริหาร จัดการที่ดิน ให้รัฐสามารถรักษาที่ดินของรัฐไว้ได้และส่งเสริมให้ประชาชนที่รวมตัวกันเป็น ชุมชนมีสิทธิใช้ประโยชน์ที่ดินตามหลักเกณฑ์ วิธีการเงื่อนไข และระยะเวลาที่ได้รับอนุญาต โดยควบคุมกันเอง เป็นการลดความขัดแย้งระหว่างภาครัฐและประชาชน อีกทั้งส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้สมดุลและยั่งยืน

3. ยกเลิกกฎหมายภาษีโรงเรือนและที่ดิน กฎหมายภาษีบำรุงท้องที่ และยกร่างพระราชบัญญัติภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. .... ขึ้นบังคับใช้แทน เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการกระจายอำนาจแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 รวมทั้งให้ยกร่างกฎหมายภาษีที่ดินอัตราก้าวหน้า พ.ศ. .... เพื่อเป็นเครื่องมือในการกระจายการถือครองที่ดินและป้องกันการแก่งำไร ที่ดิน

4. ยกร่างพระราชบัญญัติธนาคารที่ดิน พ.ศ. .... เพื่อจัดตั้งสถาบันการเงินขึ้นเป็นพิเศษเพื่อทำหน้าที่สนับสนุนและให้บริการ สำหรับงานจัดที่ดินเพื่อเกษตรกรรมทั้งในและนอกเขตปฏิรูปที่ดิน สนับสนุนโครงการพัฒนาที่ดินต่าง ๆ ที่องค์กรของรัฐเป็นผู้ริเริ่มและดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน รวมทั้งให้บริการและให้ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการต่าง ๆ อันเกี่ยวกับการจัดที่ดินเพื่อเกษตรกรรมด้วย

5. ปรับปรุงพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 เกี่ยวกับคำจำกัดความ เช่น คำว่า "เกษตรกร" และให้ ส.ป.ก. สามารถจัดซื้อหรือเวนคืนที่ดินเอกชนทั้งที่ดินเพื่อเกษตรกรรมและที่ดินที่มี ศักยภาพในการประกอบเกษตรกรรมได้โดยไม่ต้องประกาศเป็นเขตปฏิรูปที่ดินก่อน และควรให้

กฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเป็นกฎหมายที่หน่วยงาน ของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการปรับปรุงสิทธิการถือครองที่ดินในพื้นที่ใด พื้นที่หนึ่งโดยประชาชนมีส่วนร่วม

6. กำหนดมาตรการในการคุ้มครองที่ดินเพื่อเกษตรกรรม โดยบังคับใช้กฎหมายหรือกลไกของรัฐที่มีอยู่แล้วในการคุ้มครองที่ดินเพื่อ เกษตรกรรมเดิมตามศักยภาพของพื้นที่ เช่น พระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2517 โดยสนับสนุนการขยายเขตจัดรูปที่ดินหรือการใช้กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร การจัดซื้อหรือเวนคืนที่ดินตามกฎหมายว่าด้วยการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ส่งเสริมความมั่นคงในการถือครองที่ดินของเกษตรกรเจ้าของที่ดิน เช่น หากที่ดินจะหลุดมือจากเกษตรกรด้วยเหตุหนี้สิน จะต้องเข้าช่วยเหลือด้วยการปรับโครงสร้างหนี้หรือรับหนี้มาบริหาร หากเกษตรกรไม่ต้องการทำเกษตรกรรมอีกต่อไปก็ต้องเข้าซื้อที่ดินในราคาที่เป็น ธรรม โดยให้กองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม หรือธนาคารที่ดินเข้ามาดำเนินการ เป็นต้น

ดังนั้นหากได้มีการกำหนดนโยบายการบริหารจัดการที่ดินที่เป็นเอกภาพ มีการเร่งรัดเครื่องมือด้านกฎหมายที่ครอบคลุม สามารถแก้ไขปัญหาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันอย่างเป็นรูปธรรม ก็อาจคาดหมายได้ว่าการถือครองและการใช้ประโยชน์ที่ดินของประเทศจะเป็นไป อย่างมีประสิทธิภาพ ตอบสนองแนวทางการพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อย่างยั่งยืนในอนาคต

หมายเหตุ สถานะปัจจุบัน (กุมภาพันธ์ 2557)

1. "ร่างพระราชบัญญัติคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ พ.ศ. ...." ได้เข้าสู่วาระการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร แต่ร่างกฎหมายยังไม่ผ่านการพิจารณา เนื่องจากมีการยุบสภาทำให้ร่างกฎหมายดังกล่าวตกไป

2. "ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิชุมชนในการจัดการที่ดินและทรัพยากร พ.ศ. .... (ฉบับภาคประชาชน)" "ร่างพระราชบัญญัติธนาคารที่ดิน พ.ศ. .... (ฉบับภาคประชาชน)" และ "ร่างพระราชบัญญัติภาษีที่ดินอัตราก้าวหน้า พ.ศ. .... (ฉบับภาคประชาชน)" ทั้ง 3 ฉบับ อยู่ระหว่างการปรับปรุงและทำความเข้าใจกับประชาชนทุกภาคส่วน

3. "ร่างพระราชบัญญัติภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พ.ศ. ...." อยู่ระหว่างการพิจารณาของกระทรวงการคลังซึ่งต้องอาศัยนโยบายสนับสนุนจากฝ่าย การเมือง

4. การปรับปรุง "พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518" ได้มีการชะลอเรื่องไว้ เนื่องจากการปฏิรูปที่ดินเป็นประเด็นอ่อนไหวที่อาจมีผลทางการเมือง

5. "ร่างพระราชบัญญัติการคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม พ.ศ. ...." เพื่อสงวนพื้นที่ที่เหมาะสมหรือมีการจัดสร้างโครงสร้างพื้นฐานและการชลประทานไว้สำหรับการเกษตรกรรม อยู่ระหว่างการพิจารณาเสนอร่าง

บรรณานุกรม

- ปีติพงศ์ พึ่งบุญ ณ อยุธยา และคณะ โครงการวิจัยแนวทางการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในอนาคต
สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), กรกฎาคม 2554
- ผลการประชุมสมัชชาปฏิรูประดับชาติครั้งที่ 1 ระหว่างวันที่ 24 – 26 มีนาคม 2554 รายงาน เรื่อง การ
ปฏิรูปการจัดสรรทรัพยากรที่ดินอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน และรายงาน เรื่อง การคืนความเป็นธรรมให้แก่
ประชาชนกรณีที่ดินและทรัพยากร
- ผลการประชุมสมัชชาปฏิรูประดับชาติ ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2555 ระเบียบวาระที่ 2.5 เรื่อง การ
ปฏิรูปโครงสร้างและกฎหมายด้านที่ดิน: การบริหารจัดการที่ดิน
- แผนจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2555 - 2559
- แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559)
- แผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 - 2559)
- มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2553 เรื่อง ร่างระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดให้มี
โฉนดชุมชน พ.ศ. .... (การกระจายการถือครองที่ดินในรูปแบบโฉนดชุมชน)
- มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2553 เรื่อง ร่างพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันบริหารจัดการ
ธนาคารที่ดิน (องค์การมหาชน) พ.ศ. ....
- มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 15 มกราคม 2555 เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการบูรณาการจัดการที่ดินเชิงระบบ
มูลนิธิสถาบันที่ดิน, รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ "โครงการศึกษาการถือครองและใช้ประโยชน์ที่ดินและ
มาตรการทางเศรษฐศาสตร์และ กฎหมายเพื่อให้การใช้ประโยชน์ที่ดินเกิดประโยชน์สูงสุด", สนับสนุนโดย
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), มิถุนายน 2544
- รายงานผลการพิจารณาศึกษาปัญหาที่ดินทำกินและการออกเอกสารสิทธิ ของคณะกรรมการสิทธิการวิสามัญ
พิจารณาศึกษาปัญหาที่ดินทำกินและการออกเอกสารสิทธิ สภาผู้แทนราษฎร, กลุ่มงานคณะกรรมการ
ส่งเสริมราคาผลผลิตเกษตรกรรม สำนักกรรมการ 1 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ตุลาคม
2551
- รายงานผลการพิจารณาศึกษา การแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน กฎหมายเกี่ยวกับที่ดิน และเร่งรัดออกเอกสาร
สิทธิแก่ประชาชน ของ คณะกรรมการสิทธิการวิสามัญเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน กฎหมายเกี่ยวกับที่ดินและ
เร่งรัดออกเอกสารสิทธิแก่ประชาชน สภาผู้แทนราษฎร, กลุ่มงานคณะกรรมการส่งเสริมราคาผล
ผลิตเกษตรกรรม สำนักกรรมการ 1 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, พฤศจิกายน 2552
- สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, รายงานฉบับสมบูรณ์ "โครงการวิจัยรัฐกับการแก้ไขปัญหาการ
จัดการที่ดินทำกินและสหกรณ์ของเกษตรกร" กลุ่มประสานการจัดสวัสดิการสังคมในพื้นที่เฉพาะ ฝ่ายจัด

ที่ดินและสมาชิก, สิงหาคม 2547

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, โครงการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการจัดที่ดินและพัฒนาระบบข้อมูล, ธันวาคม 2550

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, โครงการจัดทำยุทธศาสตร์ การบริหารจัดการที่ดิน การวางแผนการถือครองที่ดิน การสงวนและพัฒนาที่ดินและการสงวนหรือหวงห้ามที่ดินของรัฐ, กันยายน 2551

อิทธิพล ศรีเสาวลักษณ์ และคณะ, รายงานฉบับสมบูรณ์ "โครงการวิจัยกลไกการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ", สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ธันวาคม 2553

อิทธิพล ศรีเสาวลักษณ์ และคณะ, โครงการศึกษาวิจัยและยกร่างกฎหมายว่าด้วยการจัดที่ดิน เสนอตอลำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี และคณะอนุกรรมการพิจารณาปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการจัดทำเอกสารสิทธิให้มี ความเป็นเอกภาพ, พฤษภาคม 2549

อิทธิพล ศรีเสาวลักษณ์ และคณะ, โครงการศึกษาระบบสิทธิในที่ดินของชุมชนที่เหมาะสม สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), กันยายน 2550

อิทธิพล ศรีเสาวลักษณ์ และคณะ, รายงานฉบับสมบูรณ์ "โครงการวิจัยเพื่อยกร่างแก้ไขกฎหมายป่าไม้" สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), มีนาคม 2556

แหล่งที่มา : ประชาคมวิจัย ฉบับที่ : 114 หน้า : 11

บทที่ 3

ขั้นตอนและผลการดำเนินงาน

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กิจกรรมส่วนใหญ่เป็นการให้ความสำคัญกับข้อมูลการเรียกร้องสิทธิในที่ดินทำกินของชาวตำบลบ้านควน ที่ต่อสู้เพื่อสิทธิของตนเองมาเป็นเวลายาวนานเกือบ 20 ปี เพื่อนำกระบวนการเหล่านั้นมาเป็นบทเรียนสำหรับคนในชุมชนและพื้นที่ที่มีประเด็นปัญหาลักษณะเดียวกัน หรือใกล้เคียงกัน บทเรียนที่ผ่านมามีทำให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ว่า การจะนำมาซึ่งสิทธินั้น คนต้องรู้จักสิทธิของตนเองและผู้อื่นเป็นอันดับแรก จากนั้นเรียนรู้สิทธิของหน่วยงาน กฎหมายที่เกี่ยวข้อง แล้วจึงค้นหารวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง พยาน หลักฐาน ที่จะนำมาประกอบกันในการเรียกร้องตามสิทธิที่ตนเองพึงมีพึงได้ และที่สำคัญต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วม ความรักความสามัคคีที่จะนำมาซึ่งความแข็งแกร่งในชุมชน

ระเบียบวิธีวิจัย

1. ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง
งานวิจัยเก่า โครงการนำร่องแก้ปัญหาที่ดินทำกิน จังหวัดตรัง
เอกสารเก่า รวบรวมเอกสารที่เคยต่อสู้ของชาวตำบลบ้านควนย้อนหลัง
ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากเกี่ยวข้องกับกฎหมายหลายเรื่อง ทีมต้องศึกษาเรื่อง
กฎหมายเพื่อนำไปสู่การดำเนินงานที่ชัดเจน
ภาพถ่าย ศึกษารวบรวมภาพถ่ายเหตุการณ์การต่อสู้เรื่องที่ดินทำกิน บ้านควน กฎหมาย
ที่เกี่ยวข้อง ความรู้เรื่องที่ดิน ความรู้ต่างเกี่ยวข้องกับประเภทของที่ดิน เงื่อนไข ข้อจำกัด
และกฎหมาย พระราชบัญญัติต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับที่ดิน
2. สัมภาษณ์เชิงลึก สัมภาษณ์คนเฒ่าคนแก่ ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากพื้นที่ซ้ำซ้อน ที่เคยต่อสู้
เรื่องที่ดินทำกินบ้านควนเป็นข้อมูลประกอบ ตอบคำถามการต่อสู้ในอดีต
3. ลงพื้นที่ดูสภาพความเป็นจริง ทีมวิจัยลงพื้นที่ที่มีปัญหาเพื่อเห็นพื้นที่จริงนำไปวิเคราะห์
4. ทีมวิจัยรวบรวม เรียบเรียง วิเคราะห์ข้อมูล ทบทวน ตรวจสอบ
5. ประชุมผู้เกี่ยวข้อง (เวทีย่อย เวทีใหญ่) เพื่อรับฟังความคิดเห็น ข้อมูลข้อเท็จจริง แนวทาง
แก้ปัญหา การมีส่วนร่วม จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
6. จัดทำรายงาน เป็นขั้นตอนสุดท้ายรวบรวมข้อมูล เป็นระบบ

ขั้นตอนการดำเนินงาน

การเตรียมความพร้อมทีมวิจัย

การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการ สามารถปฏิบัติได้โดยที่มีพี่เลี้ยงจาก สกว. ตรัง ได้ให้ความรู้ในการจัดทำโครงการตั้งแต่การบริหารจัดการโครงการ / การบริหารจัดการงบประมาณการเงิน การเขียนบันทึก ให้กับทีมวิจัยทั้งหมดในโครงการฯ โดยมีรายละเอียดสรุปว่าแผนการดำเนินกิจกรรมของโครงการ มีระยะเวลาดำเนินการ 1 ปี 6 เดือน ระยะที่ 1 เดือนตุลาคม – เดือนมิถุนายน 2557 ระยะที่ 2 เดือนกรกฎาคม – เดือนธันวาคม 2557

การจัดการเรื่องการเขียนรายงานนั้น เมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรมแต่ละครั้ง มีการบันทึกการทำกิจกรรม รวมทั้งมีการถอดบทเรียนสรุปทุกครั้ง และเมื่อเสร็จสิ้นโครงการฯ จึงได้นำข้อมูลมาประมวลผลเป็นรายงานชุดสมบูรณ์ แต่อย่างไรก็ตามก็ยังเป็นงานที่ค่อนข้างยากสำหรับทีมวิจัยชาวบ้าน จึงจำเป็นต้องมีพี่เลี้ยงเป็นที่ปรึกษาตลอดการดำเนินโครงการจนสิ้นสุด ส่วนการจัดการเรื่องการเงินได้มอบหมายให้ผู้รับผิดชอบที่ได้รับการแต่งตั้ง จากทีมวิจัยให้ดูแลทั้งเรื่องการเบิกเงิน / การใช้จ่ายเงิน อีกทั้งทุกคนไว้วางใจกันในการทำงาน จึงไม่มีปัญหาเรื่องการเงินและดำเนินการเบิกเงิน / จ่ายเงินตามความเป็นจริง จึงไม่มีปัญหาเรื่องการเงินแต่อย่างใด

เก็บข้อมูล / ศึกษาข้อกฎหมาย แปลงที่ยังไม่ได้เอกสิทธิ์

เป็นขั้นตอนที่ต้องเก็บเพิ่มเติมจากข้อมูลเดิมที่มีอยู่ ทีมวิจัยค้นพบว่าผู้เดือดร้อนในสิทธิที่ดินทำกินอีกจำนวนมากที่ยังไม่ได้เข้าสู่กระบวนการ เมื่อต้องเก็บข้อมูลกันใหม่จึงต้องมีการสอบประวัติกันใหม่ คัดแยกประเภท และวิเคราะห์ไปพร้อม ๆ กัน ในการเก็บข้อมูลนี้ ได้ความรู้ เห็นปัญหาซับซ้อนมากขึ้นเรื่อย ๆ

เรียบเรียง / วิเคราะห์ข้อมูล ข้อกฎหมาย เรียบเรียง / วิเคราะห์ข้อมูลเหตุการณ์การเรียกร้องปกป้องสิทธิในที่ดิน

ทีมวิจัยใช้เวลาของโครงการให้ความสำคัญกับข้อมูล การเรียบเรียง การจัดเก็บข้อมูลเอกสารเพิ่มเติม เป็นหลัก ก่อนจะนำมาวิเคราะห์ หาทางออกทางแก้ร่วมกัน การดำเนินงานขั้นนี้ค่อนข้างใช้เวลามาก เพราะเป็นทีมวิจัยใหม่ เป็นชาวบ้าน งานข้อมูลเป็นงานที่ไม่่ง่ายนัก อีกทั้งเหตุการณ์การต่อสู้เพื่อการเรียกร้องผ่านมานานเกือบ 20 ปี เอกสารหลายอย่างสูญหาย ลบเลือน ต้องจัดระบบความคิด เพื่อเรียงลำดับข้อมูล กันใหม่

สังเคราะห์ข้อมูลกฎหมายและเหตุการณ์เรียกร้องปกป้องสิทธิในที่ดิน

เพิ่มเติม / ตรวจสอบข้อมูลร่วมกับชาวบ้าน หน่วยงานและผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วน

สรุปผลการศึกษาวิเคราะห์ / สังเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด

วิธีการที่ใช้อย่างที่สุดคือ การประชุม มีทั้งการประชุมกลุ่มย่อย กลุ่มใหญ่ ทีมวิจัยมีการประชุมกันบ่อยมาก บางครั้งแยกหมู่ บางครั้งรวมกันทั้ง 3 หมู่ บางครั้งแยกเฉพาะประเภทที่ดิน การประชุมบ่อยๆ ถือว่าเป็นกระบวนการสำคัญที่สร้างการเรียนรู้และหาวิธีแก้ปัญหาไปพร้อมกัน การรับรู้ข้อมูล ปัญหา ความคืบหน้าต่างๆ เท่าเทียมกัน และจากการประชุมบ่อยๆ นี้ มีผลให้เกิดแกนนำรุ่นใหม่ มาทำงานสานต่อแกนนำรุ่นก่อนด้วย

ศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับพื้นที่รูปธรรม

ที่เขาไม้แก้ว อำเภอสิเกา เป็นพื้นที่ที่มีปัญหาสิทธิที่ดินทำกินเช่นกัน ทีมวิจัยได้กำหนดกระบวนการ และนำชาวบ้านผู้ที่มีปัญหาที่ดินทำกิน ไปเรียนรู้กับทีมชาวบ้านที่เขาไม้แก้ว ลักษณะที่ต่างกันเห็นได้ชัดคือ ที่เขาไม้แก้ว ผู้นำชาวบ้านทุกส่วนพร้อมเพรียง ให้ความร่วมมือกันทำงานเป็นอย่างดี ทำให้แกนนำ/ผู้นำท้องถิ่นบ้านควนมีพลังในการสานต่อเพื่อทวงสิทธิอย่างถูกต้องให้กับชาวบ้านมากขึ้น

ผลการดำเนินงาน

ลำดับเหตุการณ์การเรียกร้องสิทธิที่ดินทำกินตำบลบ้านควน

การเรียกร้องสิทธิที่ดินตำบลบ้านควน ย้อนกลับไปศึกษาจากเอกสารพบว่าในช่วงรัชสมัย รัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการแบ่งการปกครองส่วนภูมิภาคเป็นมณฑลเทศาภิบาล ซึ่งเริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2440 โดยพระราชดำริของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ โดยแต่ละมณฑลมีข้าหลวงเทศาภิบาลเป็นผู้ปกครองและเจ้าเมืองไม่มีอำนาจที่จะปกครอง การลำดับหน่วยการปกครองเรียงจากใหญ่ไปหาเล็กได้ดังนี้ มณฑล → เมือง (จังหวัด) → อำเภอ → ตำบล → บ้าน (หมู่บ้าน)

ซึ่งภาคใต้ประกอบด้วย 5 มณฑล คือ มณฑลชุมพร มณฑลภูเก็ต มณฑลนครศรีธรรมราช มณฑลปัตตานี มณฑลเกดะห์ (มณฑลไทรบุรี) โดยมีมณฑลภูเก็ตประกอบด้วย เมืองภูเก็ต เมืองถลาง เมืองระนอง เมืองพังงาเมืองตะกั่วป่า เมืองกระบี่ เมืองตรัง และเมืองสตูล

หลังจากนั้นมาในช่วงรัชสมัยรัชกาลที่ 7 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชโองการดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้กระทรวงเกษตรธิการ ดำรวจที่ที่ไว้สำหรับสาธารณะประโยชน์ ว่ามีที่ไหนบ้างโดยต้องการรู้รายละเอียดที่ดินที่รัฐบาลได้ประกาศสงวนไว้และมีได้ประกาศสงวนไว้ เช่น ที่สงวนสาธารณะประโยชน์สำหรับเลี้ยงสัตว์พาหนะ และหนองน้ำสาธารณะประโยชน์ แต่ไม่ต้องสำรวจที่สงวนสาธารณะประโยชน์ที่มีลักษณะอุดมสมบูรณ์และสามารถใช้ประโยชน์ได้ และในการสำรวจที่สาธารณะประโยชน์นั้น ไม่จำเป็นต้องรังวัดแน่นอนแต่ให้ประมาณใกล้เคียงกับความจริงเท่านั้น หลังจากนั้นให้แจ้งข้อมูลแก่เจ้าหน้าที่ ที่แต่งตั้งเป็นกรรมการให้ทราบไว้ และต้องสำรวจที่

สาธารณประโยชน์เหล่านี้ให้เสร็จโดยเร็ว และเมื่อสำรวจเสร็จแล้วให้กรรมการนำเสนอความเห็นต่อ สมุหเทศาภิบาลทั่วประเทศ ซึ่งขณะนั้นทางจังหวัดตรังได้ขึ้นอยู่กับมณฑลภูเก็ต และทางมณฑลภูเก็ตก็ได้ แจ้งมายังอำมาตย์เอกพระยาอาณาจักรบิบาล ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดตรังในขณะนั้นและได้ สั่งให้ทางอำเภอทุกอำเภอสำรวจที่สาธารณประโยชน์และ ส่งรายงาน บัญชีที่สาธารณประโยชน์ที่ส่งวน มาให้เรียบร้อยและแต่งตั้งกรรมการสำรวจที่สาธารณประโยชน์ทั้งหมดในจังหวัดตรังในส่วนของกรรมการ สำรวจก็มีอย่างเช่น เกษตรจังหวัด สรรพากรจังหวัด เป็นต้นแต่ในส่วนของการสำรวจก็ได้รับการยกเว้นไปใน ภายหลังเนื่องจากต้องออกตรวจเร่งรัดเก็บเงินภาษีอากรจนกระทั่งวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2475 ทาง สมุหเทศาภิบาล สำเร็จราชการมณฑลภูเก็ต แจ้งความมายังผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง เรื่องการสำรวจที่ดิน สาธารณประโยชน์ตามตราสั่งมณฑลฉบับที่ 52/3184 ลงวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2473 ซึ่งสั่งให้จังหวัด ดำเนินการแล้วนั้น บัดนี้กระทรวงมหาดไทยมีตราสั่งยกเลิกวิธีดำเนินการและให้เจ้าหน้าที่ปฏิบัติตาม หลักการใหม่ ดังต่อไปนี้

ที่สาธารณประโยชน์ที่ไม่มีวิวาทและที่ไม่มีใครยึดถือกรรมสิทธิ์ ให้นายอำเภอจัดการสำรวจเสนอผู้ว่า ราชการจังหวัด เมื่อเห็นว่าควรคงรักษาไว้ให้เป็นสาธารณประโยชน์ก็ให้จัดการขึ้นทะเบียนและประกาศแก่ ประชาชนเพื่อทราบกำหนดเขตที่สงวนไว้ เป็นที่สาธารณประโยชน์นั้น ส่วนที่รายใดมีการได้เถียงหรือมีผู้ เข้ายึดถือปกครองอยู่ให้เจ้าพนักงานในท้องที่พิจารณา เป็นรายๆ ว่ารายใดจะควรสงวนไว้ หรือเพื่อ ประโยชน์ใด หรือไม่ควรสงวน ถ้าเห็นควรสงวนแต่ไม่สามารถทำความเข้าใจความตกลง กับผู้ที่ได้เถียงหรือผู้ที่เข้า ยึดถือปกครองนั้นได้ก็ให้บอกไปยังมณฑลเพื่อพิจารณา ทั้งนี้ให้รีบดำเนินการโดยเร็ว

โดยในส่วนของการตำบลบ้านควน ในขณะนั้นก็อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอทับเที่ยง ซึ่งใน ส่วนของการตำบลบ้านควน จากการสำรวจที่สาธารณประโยชน์ในขณะนั้นทางอำเภอโดยมีหลวงวิจิตรภักดี ดำรงตำแหน่งนายอำเภอ ก็ได้ให้เจ้าหน้าที่ที่ดินร่วมกับผู้นำชุมชนเดินสำรวจว่ามีอาณาเขต แคะไหน อย่างไรแต่ก็ไม่ได้ถามความคิดเห็นของชาวบ้านแต่อย่างใดว่าถูกต้องหรือไม่ และไม่ได้แจ้งให้ชาวบ้าน ทราบแต่อย่างใด โดยได้ข้อสรุปและประกาศที่สาธารณประโยชน์ไว้จำนวน 2,847 ไร่ ซึ่งในที่ดินจำนวน 2,847 ไร่ดังกล่าว ก็มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

- ทิศเหนือ จดบ้านนายหมา
- ทิศใต้ จดคลองลำเลียง
- ทิศตะวันออก จดทางทางเดิน
- ทิศตะวันตก จด ถนนไปจังหวัดสตูล

จนกระทั่งปี พ.ศ. 2497 ประมวลกฎหมายที่ดินฉบับแรกออกพระราชบัญญัติบังคับใช้ มีเนื้อความ สรุปว่า "ผู้ที่ได้ครอบครองและทำประโยชน์ในที่ดิน ต้องครอบครองก่อนวันที่ประมวลกฎหมายที่ดินบังคับ ใช้ และผู้ที่ครอบครองนั้น ไม่มีหนังสือสำคัญที่จะแสดงกรรมสิทธิ์ที่ดิน ให้ผู้ครอบครองที่ดินที่มีลักษณะ

ดังกล่าวแจ้งการครอบครองที่ดินต่อนายอำเภอท้องที่ ตามพระราชบัญญัติใช้บังคับตามหลักเกณฑ์และวิธีที่รัฐมนตรีกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา ซึ่งต้องแจ้งรายละเอียดภายใน 180 วัน โดยนับแต่วันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2497 จนถึงวันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ. 2498 ซึ่งที่ดินดังกล่าวให้ขึ้นทะเบียนเป็น ส.ค. 1 ซึ่งจากประกาศการขึ้นทะเบียน ส.ค. 1 ดังกล่าวนั้นก็มีชาวบ้านบางกลุ่มที่ได้รับข่าวสารก็ได้ไปแจ้งการครอบครองที่ดินต่อนายอำเภอท้องที่ และมีอีกบางกลุ่มบางคนที่ไม่ได้แจ้งเลยในการแจ้งนั้นบางคนก็แจ้งการครอบครองไป บางส่วนไม่ได้แจ้งหมดเพราะกลัวว่าจะต้องจ่ายค่าภาษีที่มากเกินไปและก็แจ้งในเฉพาะที่ตอน ส่วนที่ลุ่มก็จะตัดออกไปหลังจากที่ทางกรมที่ดินได้ประกาศให้ชาวบ้านแจ้งการครอบครองที่ดินและได้ขึ้นทะเบียนเป็น ส.ค. 1 แล้วนั้น ก็มีคำสั่งกรมที่ดิน ลงวันที่ 23/2513 เรื่องจำหน่าย ส.ค. 1 ออกจากทะเบียนการครอบครองที่ดินว่า ที่ดินแปลงใดได้แจ้งการครอบครองที่ดิน (ส.ค. 1) ไว้โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย เช่น มิได้ครอบครองและทำประโยชน์มาก่อนวันที่ประมวลกฎหมายที่ดินบังคับใช้ หรือเป็นที่กร้างว่างเปล่า เป็นที่สาธารณประโยชน์ซึ่งประชาชนใช้ร่วมกัน ให้พนักงานเจ้าหน้าที่สอบสวนข้อเท็จจริงและตรวจสอบสภาพที่ดินให้ปรากฏแน่ชัดว่าที่ดินแปลงนั้น ผู้แจ้งไม่มีสิทธิโดยชอบด้วยกฎหมายแล้วรายงานผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อขออนุมัติจำหน่าย ส.ค. 1 ของที่ดินแปลงนั้นออกจากทะเบียนการครอบครองที่ดิน

หลังจากที่มีการประกาศที่สาธารณประโยชน์เมื่อปี 2473 และได้มีการออกพระราชบัญญัติประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 เพื่อให้ชาวบ้านแจ้งการครอบครองที่ดินและได้ขึ้นทะเบียนเป็น ส.ค. 1 ฉบับ พ.ศ. 2498 แล้วนั้นจนมาถึงวันที่ 22 มีนาคม 2522 ทางนายอำเภอเมืองตรังเรือตรี ชลอ ศรมณี ก็มีคำสั่งให้เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดไปทำการรังวัดที่ดิน เพื่อที่จะออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงและร่วมกันปักหลักเขตในที่สาธารณประโยชน์ดังกล่าว และในการรังวัดใหม่ในครั้งนั้นได้เนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 2,605-2-47 5/10 ไร่ ซึ่งน้อยกว่าเนื้อที่เดิม 451-1-52 5/10 ไร่ เพราะเนื่องจากเดิมไม่ได้ทำการรังวัดถูกต้องตามหลักวิชาการเป็นการประมาณไว้เท่านั้น ซึ่งหลังจากนั้นผู้นำรังวัดและผู้สูงอายุ ต่างรับรองและยืนยันว่าการรังวัดครั้งนี้ถูกต้อง เห็นควรใช้รูปแผนที่และเนื้อที่ในครั้งนี้เพื่อดำเนินการต่อไปตามที่ช่างแผนที่ได้มาทำการรังวัด และออกหนังสือสำคัญที่หลวงแปลงทุ่งหวังหรือทุ่งชองกิว ซึ่งตั้งอยู่ หมู่ที่ 1, 4, 6 ตำบลบ้านควน อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง โดยใช้ประโยชน์เป็นที่เลี้ยงสัตว์และในการทำการรังวัดครั้งนั้นเรือตรี ชลอ ศรมณี ซึ่งดำรงตำแหน่งนายอำเภอเมืองตรังได้มอบหมายให้ นายกิจ พลวัฒน์ ซึ่งดำรงตำแหน่งกำนันของตำบลบ้านควน เป็นผู้นำชี้เขตในการรังวัดที่ดิน และได้นำปักหลักเขตที่ดิน ตามสภาพที่สาธารณประโยชน์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ปรากฏข้างเคียง ดังนี้

-ทิศเหนือ จดทางสาธารณประโยชน์ ซึ่งเป็นซอยร่วมใจพัฒนา ในปัจจุบัน

-ทิศใต้ จดคลองลำเลียง

-ทิศตะวันออก จดทางสาธารณะประโยชน์ โดยติดกำแพงด้านทิศตะวันตก ของมหาวิทยาลัย

รามคำแหง วิทยาเขตตรังในปัจจุบัน

-ทิศตะวันตก จด ถนนตรัง – ปะเหลียนทางไปจังหวัดสตูลในปัจจุบัน

จากการรังวัดที่ดินดังกล่าวผู้นำทำการรังวัดได้นำเจ้าหน้าที่ปักหลักเขตที่สาธารณประโยชน์ไว้ตามมุมเขตที่สำคัญ รวม 4 มุมเขต จำนวน 4 หลัก ทิศตะวันออกจดทางสาธารณะประโยชน์ ทิศตะวันตกจดทางหลวงจังหวัดสายตรัง – หยางสตาร์ และได้บันทึกถ้อยคำของนางแดง ขวัญนิมิต นางลอย บุญชัย นายค้อย หลงละเลิง นายอ้อ พานิชย์กุล ว่าเป็นราษฎรที่อาศัยอยู่ใกล้เคียงกับที่สาธารณประโยชน์แปลงทุ่งหวังหรือทุ่งซ่องกิวมาประมาณ 50 – 55 ปี รู้จักและเคยใช้ประโยชน์ตามที่ดินที่นายอำเภอ เมืองตรังได้นำ ซึ่งรังวัดปักหลักเขตที่สาธารณประโยชน์ แปลงดังกล่าวเป็นการรังวัดที่ถูกต้องตามสภาพและอาณาเขตเดิมของที่ดินสาธารณะประโยชน์มิได้รุกล้ำที่ดินครอบครองของบุคคลอื่นใด และไม่มีบุคคลอื่นใดบุกรุก ที่สาธารณประโยชน์แปลงนี้แต่อย่างใด และในวันที่ 10 เมษายน 2522 นายประศาสน์ จันทน์เครือ บ้านตั้งอยู่บริเวณแนวทางการทางตรัง ได้ให้นายชัยณรงค์ คงชายเป็นผู้มาชี้แนวเขตและรับรองเขตที่ดินเพิ่มเติม

และวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2525 ทางสำนักงานที่ดินจังหวัดขอให้นายดำรง ฉายากุล ซึ่งเป็นนายอำเภอเมืองตรังในขณะนั้น พิจารณาตรวจสอบตามหลักฐานในทะเบียนที่ดินสาธารณะประโยชน์เพื่อจะทำการ ออกหนังสือ นส. ในเนื้อที่ 2,847 ไร่ แต่ในการนำรังวัดชี้เขต โดยช่างแผนที่รังวัดคำนวณเนื้อที่ได้ 2,605-2-47.5 ไร่ ซึ่งน้อยกว่าเนื้อที่ในทะเบียนสาธารณะ ทางจังหวัดจึงขอให้นายอำเภอ พิจารณาตรวจสอบ และขอความเห็นในที่ประชุมสภาตำบล และยืนยันเขตเนื้อที่ว่าจะยินยอมให้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงในแปลงดังกล่าวตามเนื้อที่รังวัดหรือไม่ หลังจากนั้นทางสภาตำบลบ้านควนก็มีการประชุมเรื่องการออกหนังสือ นส. ในเนื้อที่ 2,605-2-47.5 ไร่ในพื้นที่หมู่ที่ 1, 4, 6 และเห็นด้วยทุกประการไม่มีการคัดค้านแต่อย่างใด หลังจากนั้นได้มีการประกาศออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงที่สาธารณประโยชน์ “ทุ่งหวัง หรือทุ่งซ่องกิว” รวม 3 ฉบับ และได้แจกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงในหมู่ที่ 1, 4, 6 ตำบลบ้านควน อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง มีใจความสำคัญว่า “ด้วยพนักงานและเจ้าหน้าที่ได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับ ที่หลวงในท้องที่ตำบลดังกล่าว ถ้ามีผู้ใดคัดค้านประการใดให้ส่งคำคัดค้านต่อพนักงานภายใน 30 วัน นับแต่ วันประกาศ” และให้นำปิดไว้ ณ ที่ว่าการอำเภอเมืองตรัง / ตำบลบ้านควน / ในที่ดินอย่างละ 1 ฉบับ เพื่อให้ทราบทั่วกัน

จนกระทั่งวันที่ 20 มกราคม 2529 อธิบดีกรมที่ดินออกหนังสือสำคัญ โดยอาศัยอำนาจตาม มาตรา 8 ตรี แห่งประมวลกฎหมายซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 334 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2515 ซึ่งหนังสือฉบับนี้แสดงเขตของพื้นที่ อันเป็นที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินประเภท พลเมืองใช้ร่วมกัน ตั้งอยู่ที่ ตำบลบ้านควน อำเภอเมือง จังหวัดตรัง รายละเอียดแจ้งว่า ที่ดินแปลงนี้ มีเนื้อที่ ประมาณ 2,605 ไร่ 2 งาน 47 ตารางวาอยู่ในความดูแลรักษาของกระทรวงมหาดไทยมีแนวเขตตาม รูปแผนที่แสดงเขต

หลังจากที่ทางอธิบดีที่ดินได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่ดินหลวงบริเวณทุ่งหวังหรือทุ่งชองกิวไปนั้น ก็มีหลายหน่วยงานของทางราชการที่ประสงค์ต้องการใช้พื้นที่ อย่างเช่น กรมทหารบกต้องการจะมาสร้าง ค่ายทหาร และกระทรวงสาธารณสุขจะขอใช้พื้นที่จำนวน 65 ไร่

หลังจากที่ทางหน่วยงานราชการได้ประกาศที่สาธารณประโยชน์ จำนวน 2,607 ไร่ 2 งาน 52 ตร.วา และได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่ดินหลวง เมื่อวันที่ 20 ม.ค. 2529 ซึ่งจากเหตุการณ์ดังกล่าว ได้ประกาศ ทบที่ทำกินของชาวบ้าน จำนวน 1,574 ไร่ 2 งาน 66 ตร.วา ซึ่งครอบคลุม 3 หมู่บ้านด้วยกัน คือ หมู่ที่ 1, 4 และ 6 ส่วนพื้นที่ ที่เหลือหน่วยงานราชการได้เข้ามาใช้ประโยชน์เป็นที่ทำการหรือสำนักงานต่างๆ เต็ม พื้นที่ หลังจากนั้นทางหน่วยงานราชการ ก็พยายามผลักดันและขับไล่ ชาวบ้านให้ออกจากพื้นที่ เพื่อจะใช้ พื้นที่ ในการสร้างสถานที่สำคัญของหน่วยงานราชการเพิ่มเติม ในขณะที่ชาวบ้านก็ได้อ้างสิทธิการ ครอบครอง ทำกินมาก่อน โดยมีหลักฐานที่ทางราชการออกให้ จนทำให้มีความขัดแย้งตลอดมา โดยตอน นั้นเริ่มต้น จากเหตุการณ์ ที่ทางทหารจะสร้างค่ายทหารขึ้นมา ในบริเวณพื้นที่ที่ประกาศเป็นที่ สาธารณประโยชน์ดังกล่าว แต่ไม่เป็นผล เนื่องจากชาวบ้านได้เข้ามาอยู่บริเวณที่สาธารณประโยชน์หลาย ครั้วเรือน ซึ่งเป็นการยากที่ทหารจะมาสร้างค่ายทหารได้สำเร็จ อาจจะเกรงกลัวชาวบ้านประท้วงขับไล่ ซึ่ง เป็นการยากที่ให้ชาวบ้านออกจากพื้นที่ได้ ทหารจึงล้มเลิกโครงการดังกล่าวไป จนทำให้เกิดข้อโต้แย้ง กันขึ้นระหว่างรัฐกับชาวบ้านจนทำให้ต้องตรวจสอบเอกสารหลักฐานการได้ซึ่งสิทธิการครอบครองที่ดินของ ชาวบ้าน

ทางราชการอ้างว่าเจ้าหน้าที่ได้ตรวจสอบการได้มาซึ่งที่ดินของผู้แจ้ง สค.1 เลขที่ดังกล่าว แล้ว ปรากฏว่าได้มาภายหลังการสงวนหวงห้ามที่ดินสาธารณประโยชน์ทุ่งชองกิวหรือทุ่งหวังทุกแปลง การแจ้ง สค. 1 ดังกล่าวจึงเป็นการแจ้งทับที่ดินสาธารณประโยชน์ซึ่งไม่ก่อให้เกิดสิทธิแก่ผู้แจ้งขึ้นใหม่แต่อย่างใด อีกทั้งเมื่อทางราชการได้ดำเนินการรังวัดออกหนังสือสำคัญสำหรับที่ดินหลวงเพื่อใช้ให้ประชาชนใช้ประโยชน์ ร่วมกัน ก็ไม่มีผู้ใดคัดค้านแต่อย่างใดจนกระทั่งวันที่ 9 กรกฎาคม 2537 (นายค้อย หลงละเลิง อายุ 70 ปี อยู่ บ้านเลขที่ 75 หมู่ 6 ตำบลบ้านควน อำเภอเมือง จังหวัดตรังได้เดินทาง มายัง สภ.เมืองตรังเพื่อเข้าความที่ สถานีตำรวจแจ้งเมื่อเวลาประมาณ 14.00 น. ความว่า ขณะผู้แจ้งอยู่บ้านพักได้มีนายจิรัฐ กิตติพิพัฒน์ หนายความได้นำสำเนาหลักฐานการสำรวจที่ดินเพื่อออกหนังสือสำคัญสำหรับที่ดินหลวงบริเวณทุ่งชองกิว หรือทุ่งหวังซึ่งที่ดินตั้งอยู่หมู่ 1,4,6 จำนวนเนื้อที่ตามหนังสือ 2,605 ไร่ 2 งาน 47 5/1 ตารางวาและมี หลักฐานบันทึกถ้อยคำ (พ.ค. 16) ลง 12 มี.ค. 2522 ระบุว่า ผู้แจ้งเป็นผู้ให้ถ้อยคำต่อช่างรังวัดในฐานะที่ เป็นราษฎรที่อยู่อาศัยใกล้เคียงกับที่ดินสาธารณประโยชน์ ตามหนังสือสำคัญสำหรับ ที่ดินหลวงดังกล่าว ซึ่ง ข้อความรับรองการนำช่างรังวัดปักเขตที่สาธารณะประโยชน์ว่ามีได้ได้รูกกล้าที่ดินครอบครองของผู้แจ้งและ ไม่มีผู้ใดบุกรุกที่แต่เมื่อดูตามหลักฐานหนังสือสำคัญสำหรับที่ดินหลวง ในต่อมาปรากฏว่ารูกกล้าเข้าในที่ดิน ของผู้แจ้ง ซึ่งผู้แจ้งมีหลักฐาน น.ส. 3 เลขที่ 137 เล่ม 1 และในบันทึกดังกล่าวดูลายมือแล้วไม่ใช่

ลายมือผู้แจ้ง ส่วนใครจะเป็นลงชื่อนั้นไม่ทราบ เป็นเหตุให้ได้รับ ความเสียหาย จึงมาแจ้งไว้ให้ดำเนินการให้ด้วยตามกฎหมาย

จากข้อความที่นายค้อย หลงละเลิง ได้ให้ปากคำกับทางตำรวจนั้นพอจะสรุปได้ว่าการออกหนังสือ นสล. เมื่อปีพ.ศ. 2529 นั้นได้รู้คำที่ของตนและในสวนบันทึกถ้อยคำที่ทางหน่วยงานราชการใช้อ้างอิงว่า ได้เซ็นชื่อรับรองว่าไม่ได้รู้คำที่ของผู้แจ้งนั้นก็เป็นการเซ็นปลอมที่ทางกรจัดทำขึ้นมาทั้งนั้น ไม่ได้มา สอบสวนและสอบถามตนเองเลย จนเหตุการณ์ได้ล่วงเลยผ่านไปหลังจากนั้น วันที่ 7 มิถุนายนพ.ศ. 2539 นายประดิษฐ์ คุณสนอง ซึ่งดำรงตำแหน่งนายอำเภอเมืองตรังในขณะนั้น ได้มีหนังสือถึงผู้ใหญ่บ้านของ ตำบลบ้านควน เรื่องกระทรวงยุติธรรมต้องการใช้พื้นที่สาธารณประโยชน์ หุ้งช่องกิว หรือทุ่งนางหวัง และใน วันที่ 13 มิถุนายนพ.ศ. 2539 ได้มีหนังสือแจ้งให้ชาวบ้านทราบว่า ชาวบ้านทั้งหมดที่อยู่ในพื้นที่ สาธารณประโยชน์ตามที่ได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงไว้แล้ว เป็นผู้บุกรุก โดยทางกระทรวงยุติธรรม ขอใช้พื้นที่จำนวน 100 ไร่ ให้ชาวบ้านย้ายออกจากพื้นที่โดยมีเงื่อนไข 3 ข้อคือ หากไม่ยอมย้ายจะ ดำเนินการฟ้อง ขับไล่ จากปัญหาดังกล่าวส่งผลให้ชาวบ้านเกิดการลุกฮือขึ้นมา เริ่มก่อตัวรวมตัวกันขึ้นมา จนกลายเป็นกลุ่มเป็นก้อนเริ่มมีการคิดหาทางแก้ไข โดยแต่ละคนต่างก็ได้อ้างสิทธิการทำกินมาก่อนที่ จะประกาศเป็นที่สาธารณประโยชน์ ซึ่งมีหลักฐานใบเหี้ยบย่ำ แบบหมายเลข 3 ส.ค. 1 และ น.ส. 3 ที่ทาง ราชการออกให้และได้มีการครอบครองที่ดินต่อเนื่องและมั่นคงมาตั้งแต่บรรพบุรุษจากเหตุการณ์ทั้งหมดทำ ให้สถานการณ์ก็เริ่มส่อเค้าว่าจะรุนแรงขึ้นไปเรื่อยๆ โดยมีเหตุการณ์เกิดขึ้นคือ มีคนไปแจ้งให้นายอำเภอ เมืองตรังทราบว่า มีคนไปขุดดิน ในที่สาธารณประโยชน์เพื่อนำเอาหน้าดินไปขายจนทำให้นายอำเภอ ประดิษฐ์ คุณสนอง ได้ลงมาในพื้นที่และได้สอบถามว่าผู้ใดเป็นคนขุดดินบริเวณดังกล่าว และนาย วิโชติ ก็เป็นคนบอกว่าตัวเค้านเองเป็นคนขุดแล้วก็อ้างว่าได้ขุดดินนั้น เป็นที่ของตัวเองและได้ ยื่นเอกสารการครอบครองที่ดิน แปลงดังกล่าวเพื่อยืนยัน แต่ทางนายอำเภอไม่ฟังเหตุผลใดๆ ทั้งนั้น ถึงขั้นทำร้ายร่างกายนายวิโชติ จันทรฝาก จนหวัดจะเกิดเรื่องบานปลาย ก็ได้แยกย้ายกันกลับจนทำให้ ชาวบ้านได้เรียกและตั้งฉายาว่า นายอำเภอจอมแบ่ง

ตั้งแต่นั้นมาทางกลุ่มชาวบ้านผู้เรียกร้องก็รวมตัวกัน จัดตั้งแกนนำเรียกร้องที่ดินกันขึ้นมาเพื่อช่วย ผลักดันการแก้ไขปัญหาโดยได้คัดเลือกให้ นายมานพ ช่วยอินทร์ เป็นแกนนำหลักและได้ตั้งกรรมการร่วม ขึ้นมาอีกทั้งสามหมู่บ้านประกอบด้วยหมู่ที่ 1 น้ามิตร หมู่ที่ 6 นายเกษม เลื่อนล่อง นายเหม็น หมู่ที่ 4 นาย วรรณศักดิ์ ตะหมัง นายวิจิตร พาณิซกุล นายวิเชียร คงคร นายสุชาติ คงครและนายโชติ เตียวยอง เป็น กรรมการร่วม หลังจากนั้นมาทางแกนนำก็ได้หาแนวร่วมและกลุ่มเรียกร้องสิทธิที่ดินแปลงอื่นๆ เป็น จำนวนมากที่มีที่ดินลักษณะคล้ายกับตำบลบ้านควน เพื่อศึกษาถึงวิธีการปฏิบัติแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดไปจนถึงศึกษาถึงระเบียบ ข้อกฎหมายต่างๆที่เกี่ยวข้องทั้งหมดมาใช้ในการแก้ไขปัญหาและใน

ขณะเดียวกันก็มีกลุ่มผู้เรียกร้องที่ดินตำบลบ้านควนบางคน ก็ใช้วิธีการเรียกร้องโดยตรงหรือโดยตนเอง โดยผ่านทางศาล

จากนั้นเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2539 ทางตัวแทนชาวบ้าน ซึ่งนำโดยนายมานพ ช่วยอินทร์ ได้ทำหนังสือเรื่องร้องขอความเป็นธรรมส่งถึง นายยงยุทธ วิชัยดิษฐ์ ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง ในขณะนั้น ซึ่งในเนื้อหาของหนังสือเป็นการกล่าวถึงทางหน่วยงานราชการได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงทับที่ทำกินของราษฎรและได้นำเอกสารต่างๆ มาประกอบการพิจารณาดังนี้

1. หนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงปี พ.ศ. 2529
2. แผนที่ดิน
3. เอกสารหวงห้ามปี พ.ศ. 2474
4. บันทึกสอบปากคำ
5. บันทึกประจำวันของสถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองตรัง
6. หนังสือขอใช้ที่สาธารณประโยชน์ของกระทรวงยุติธรรม
7. เอกสารการครอบครองและเอกสารสิทธิในที่ดินของราษฎร

และในเนื้อหาความได้กล่าวถึงทางหน่วยงานราชการโดยนายอำเภอเมืองตรัง ได้มีหนังสือยกเลิกเอกสารสิทธิแสดงการครอบครองที่ดินของราษฎร หมู่ที่ 1, 4, 6 ตำบลบ้านควน อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง โดยราษฎรดังกล่าว มีเอกสารสิทธิแสดงการครอบครองที่ดินทั้ง ๆ ที่ราษฎรได้ครอบครองที่ดินต่อเนื่องกัน มาตั้งแต่บรรพบุรุษเป็นเวลากว่า 100 ปี มาก่อนที่จะประกาศเป็นที่หวงห้ามในปี พ.ศ. 2474 และบางรายได้มาจากการซื้อขายโดยสุจริต ซึ่งจะเห็นได้ว่าเอกสารสิทธิที่ชาวบ้านผู้ร้องเรียน ก็ล้วนแต่เป็นเอกสารที่ทางราชการออกให้ โดยสำนักงานที่ดินจังหวัดตรัง และทางราชการก็ได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงฉบับ ลงวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2529 เนื้อที่ประมาณ 2,605 ไร่ (ทุ่งหวังหรือทุ่งช่องกิว) ทับที่ดินทำกินของราษฎรประมาณ 100 ครัวเรือนและมีบ้านเรือนที่อยู่อาศัยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยอ้างอิงถึงเอกสารการหวงห้าม ปี พ.ศ. 2474 ซึ่งเอกสารหวงห้ามดังกล่าวไม่มีรายละเอียดแนวเขตของที่ดินแต่อย่างใด และมีวิธีสอบปากคำของกำนันและราษฎรอีก 4 ราย เท่านั้น ซึ่งกำนันผู้ให้ถ้อยคำไม่ได้ยืนยันแนวเขตทางทิศใดที่มีราษฎรอาศัยอยู่ ส่วนราษฎรที่สอบปากคำบางรายนั้น จะมีตัวตนหรือไม่ก็ยังไม่ทราบแน่ชัด และในกรณีการลงบันทึกถ้อยคำของนายค้อย หลงละเลิง ได้ตรวจสอบแล้ว ปรากฏว่าได้ถูกปลอมลายมือชื่อ และต่อมาทางอำเภอเมืองตรังได้มีหนังสือแจ้งให้กับทางราษฎรบางรายที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ มาพบที่อำเภอและแจ้งให้ทราบว่าราษฎรทั้งหมด ที่อาศัยเป็นผู้บุกรุกและให้ราษฎรย้ายออกจากพื้นที่โดยมีเงื่อนไข 3 ข้อ

1. ให้ออกโดยไม่มีเงื่อนไข
2. ให้ออกโดยทางราชการชดเชยค่าอาสินให้

3. ฟ้องขับไล่ จากเงื่อนไขของทางราชการ ทำให้ราษฎรไม่สามารถรับเงื่อนไขได้ แต่ นายอำเภอจะฟ้องขับไล่สถานเดียว โดยทางราษฎรให้ทางจังหวัดช่วยดำเนินการดังต่อไปนี้

1. ให้ตรวจสอบเกี่ยวกับการครอบครองสิทธิในที่ดินใหม่ทั้งหมดและให้ชัดเจน
2. ให้ออกเอกสารสิทธิให้กับราษฎรทั้งหมด เพื่อดำเนินงานราชการแห่งไหนต้องการใช้ที่ดิน
3. ขอให้เวนคืนกับราษฎรเป็นรายๆ ไป
4. ให้มีตัวแทนชาวบ้านที่คัดเลือก มาขอเข้าร่วมเจรจาด้วยทุกครั้งที่มีการประชุมพิจารณา
5. ถ้ามีการเจรจาใดๆ เกี่ยวกับเรื่องนี้ จะต้องไม่มีนายอำเภอเมืองตรังคนปัจจุบันเข้าร่วมเจรจาด้วยเป็นอันขาด

หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่จำนวนหนึ่งคือ

นายยงยุทธ วิชัยดิษฐ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง

นายสิทธิศักดิ์ วนะชกิจ ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดตรัง แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว

นายณพพล พรหมนิตาทร ที่ดินจังหวัดตรังและคณะ

ชี้แจงและทำความเข้าใจกับราษฎรที่มาเรียกร้องให้จังหวัดตรวจสอบที่สาธารณประโยชน์ "ทุ่งช่องกิวหรือทุ่งหวัง" โดยได้ข้อสรุปดังนี้

1. ขอให้ทางจังหวัดดำเนินการตรวจสอบแนวเขตที่สาธารณประโยชน์ ทุ่งช่องกิวหรือทุ่งหวังใหม่
2. การตรวจสอบของเจ้าหน้าที่ จะต้องอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง โดยดูจากหลักฐานพยานบุคคลพยานเอกสาร ผลอาสินต่าง ๆ เช่น ต้นไม้ สิ่งปลูกสร้างที่มีมาแต่ดั้งเดิม
3. ให้ตั้งตัวแทนของราษฎร 3 คน เข้าร่วมตรวจสอบแนวเขตที่สาธารณประโยชน์ ทุ่งช่องกิวหรือทุ่งหวังใหม่อีกครั้ง

ไม่นาน ทางกระทรวงยุติธรรมได้ส่งหนังสือมายังนายอำเภอเมืองตรัง ประสงค์ขอให้ที่ดินสาธารณประโยชน์ ทุ่งช่องกิวหรือทุ่งหวัง เพื่อสร้างสถานฝึกและอบรมเด็กและเยาวชน จังหวัดตรัง พร้อมบ้านพักข้าราชการ แต่เนื่องจากที่ดินดังกล่าวมีราษฎรเข้าทำกินและอยู่อาศัย ศาลจังหวัดตรัง แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว มีความเห็นเบื้องต้นว่ากระทรวงยุติธรรมจะพิจารณาหาเงินมาเป็นค่าชดเชยผลอาสินและสิ่งปลูกสร้างให้กับราษฎร และได้ขอให้จังหวัดตั้งคณะกรรมการร่วมกันพิจารณากำหนดราคาทรัพย์สินตามที่เห็นชอบ จากนั้นจังหวัดได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการร่วมกันพิจารณากำหนดราคาทรัพย์สิน ดังนี้

1. ปลัดจังหวัดตรัง	เป็นประธานกรรมการ
2. โยธาธิการจังหวัด	กรรมการ
3. เกษตรจังหวัด	กรรมการ

4. เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัด	กรรมการ
5. นายอำเภอเมือง	กรรมการ
6. หัวหน้าฝ่ายอำนวยการสำนักงานจังหวัด	กรรมการและเลขานุการ

จากการประชุมคณะกรรมการร่วมพิจารณากำหนดราคาทรัพย์สิน ได้มีมติให้อำเภอเมืองตั้งตรวจสอบทรัพย์สินของผู้อยู่อาศัย และทำประโยชน์อยู่ในบริเวณที่ดินสาธารณะประโยชน์ ในบริเวณดังกล่าว ว่ามีผู้อาศัยและเข้าทำประโยชน์กี่ราย อาศัยอยู่ตั้งแต่เมื่อใด มีหนังสือสำคัญอะไร และตรวจสอบผลอาสินที่มีอายุเกิน 1 ปี ว่าแต่ละรายมีอะไรบ้าง จำนวนเท่าใด อายุของผลอาสินแต่ละอย่างมีอายุเท่าไร อาสินเป็นสิ่งปลูกสร้างประเภทใด ลักษณะเป็นอย่างไร ปลูกสร้างมากี่ปี และได้แต่งตั้งคณะกรรมการในพื้นที่เพื่อตรวจสอบทรัพย์สินให้ได้ข้อเท็จจริงอันประกอบไปด้วย

1. ปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบประจำตำบลบ้านควน	ประธานกรรมการ
2. เจ้าพนักงานเกษตรประจำตำบลบ้านควน	กรรมการ
3. พัฒนาการประจำตำบลบ้านควน	กรรมการ
4. กำนันตำบลบ้านควน	กรรมการ
5. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 ตำบลบ้านควน	กรรมการ
6. เจ้าหน้าที่บริหารงานที่ดินอำเภอ	กรรมการเลขานุการ

หลังจากได้แต่งตั้งกรรมการร่วมตรวจสอบทรัพย์สินเสร็จแล้ว ทางสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมได้ทำหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง กรณีที่ผู้ว่าราชการจังหวัดตรังมีคำสั่งให้ ส.ป.ก. พิจารณานำที่ดินสาธารณะประโยชน์จังหวัดตรัง จำนวน 4 แปลง เนื้อที่ 11,881 ไร่ มาปฏิรูปที่ดินเพื่อแก้ไขปัญหาราษฎรเดือดร้อนไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง โดย ส.ป.ก. ดำเนินการตามแนวทางปฏิบัติของกระทรวงมหาดไทย ขอให้คณะกรรมการประสานการแก้ไขปัญหาคารบูกฏที่ดินของรัฐส่วนกลาง (กปร. ส่วนกลาง) พิจารณา เรื่องดังกล่าวนั้น คณะกรรมการประสานการแก้ไขปัญหาคารบูกฏที่ดินของรัฐส่วนกลาง (กปร. ส่วนกลาง) ได้พิจารณาเรื่องดังกล่าวแล้ว ตามการประชุมครั้งที่ 8/2539 โดยที่ประชุม มีมติว่าที่ดิน ส.ป.ก. เสนอขอนำมาปฏิรูปที่ดินนั้น ยังมีได้มีพระราชกฤษฎีกากำหนดให้เป็นเขตปฏิรูปที่ดิน ประกอบขณะนี้คณะกรรมการประสานการแก้ไขปัญหาคารบูกฏที่ดินของรัฐ ส่วนกลาง (กปร. ส่วนกลาง) กำลังเสนอหลักเกณฑ์และแนวทางการแก้ไขปัญหาคารบูกฏที่ดินของรัฐอย่างเป็นระบบ ซึ่งมีแนวทางการแก้ไขปัญหาคารบูกฏที่ดิน ของรัฐทุกประเภท รวมทั้งที่สาธารณะประโยชน์ด้วย จึงมีมติไม่ควรที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยวิธีการ ปฏิรูปที่ดินแต่ควรแก้ไขปัญหาโดยวิธีการนำมาจัดประโยชน์โดยการให้เช่า

เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2539 ที่กระทรวงยุติธรรมต้องการใช้พื้นที่และขับไล่ชาวบ้านออกจากพื้นที่นั้น โดยสรุปแล้วก็ไม่สามารถสร้างได้ และกลับเป็นการสร้างความโกรธแค้นให้กับ

ทางชาวบ้านเป็นอย่างยิ่ง เพราะชาวบ้านอาศัยในพื้นที่มานาน ก่อนจะประกาศเป็นที่สาธารณประโยชน์ จะจัดสรรที่ดินให้ไปอยู่ที่อื่นคงไม่ใช่วิธีแก้ปัญหา และขณะนั้นชาวเรือการไล่ที่ชาวบ้านในสมัยนั้น ได้แพร่ สะพัดไปทั่วมีบางคนบางกลุ่มต่างนั่งคิดวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์กันไป ต่างๆ นานา คนส่วนใหญ่ในพื้นที่ ใกล้เคียงก็เห็นด้วยกับทางหน่วยงานราชการ ส่วนคนในพื้นที่ที่ไม่เห็นด้วยเป็นส่วนใหญ่

ต่อมาก็ได้เกิดคดีความกันระหว่างนายประดิษฐ์ คุณสนอง นายอำเภอเมืองตรัง ในขณะนั้น ได้ เป็นโจทก์ โดยได้ยื่นฟ้อง นายสุรกิจ กิตติพุดพิพันธ์ เป็นจำเลย ในข้อหาบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ทุ่งช่อง กิวหรือทุ่งหวัง สุดท้ายสรุปว่า นายสุรกิจ กิตติพุดพิพันธ์ ฝ่ายจำเลยได้แพ้ความแพคดี เพราะ หลักฐานไม่เพียงพอในการเข้ามาใช้ทำประโยชน์ทำกิน และไม่มีหลักฐานการเข้ามาอยู่ก่อนที่จะประกาศ เป็นที่สาธารณประโยชน์ จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ ทำให้ชาวบ้านในพื้นที่วัดกกังวล กลัวเหมือนนายสุรกิจ กิตติพุดพิพันธ์ ที่แพ้คดีดังกล่าวเสียพื้นที่ทำกินไป เมื่อเสียไปแล้วก็ไม่รู้จะไปทำมาหากินที่ไหน และคนใน พื้นที่ตำบลเดียวกัน หรือแม้ผู้นำตำบลในขณะนั้น ต่างก็พูดเป็นเสียงเดียวกันว่า “คนที่อยู่ในพื้นที่ สาธารณประโยชน์บริเวณนี้ ต้องโดนขับไล่ออกจากพื้นที่แน่ๆ ถ้าจะขึ้นโรงขึ้นศาลก็จะไม่สามารถชนะ คดีความกับทางราชการได้ เพราะฉะนั้น ขอให้ล้มเลิกความตั้งใจที่จะอยู่ต่อไปในพื้นที่ สาธารณประโยชน์แห่งนี้ และเตรียมตัวหาพื้นที่อยู่ใหม่ได้เลย”

แต่ยังมีกลุ่มคนอยู่กลุ่มหนึ่ง และอยู่ในพื้นที่นำโดยนายมานพ ช่วยอินทร์ ที่จะพยายามยืนหยัด ต่อสู้เรียกร้อง สิทธิที่ดินทำกินต่อไป เชื้อมั่นและมั่นใจในการได้มา และได้เข้ามาอยู่ก่อนที่จะประกาศ เป็นที่สาธารณประโยชน์ ประชุมชาวบ้านในพื้นที่ เพื่อหาทางออกแก้ไขปัญหา อีกทั้งได้เพิ่มขวัญและ กำลังใจให้กับชาวบ้านในพื้นที่

จนกระทั่งวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2540 สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีทำเนียบรัฐบาล ได้มี หนังสือราชการ โดยส่งเรื่องไปยังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่องมาตรการและแนว ทางการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนและอุทยานแห่งชาติ ในภาพรวมทั้งประเทศ เพื่อให้คณะรัฐมนตรีพิจารณา คณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษาเมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2540 และได้ลง มติเห็นชอบมาตรการและแนวทางแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับพื้นที่ป่าไม้ ซึ่งจำแนกออกเป็น 5 ประเภท ตามที่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้เสนอ โดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องถือปฏิบัติ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ป่าไม้ถาวรตามมติคณะรัฐมนตรี
2. ป่าสงวนแห่งชาติ
3. ป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี
4. ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และป่าอนุรักษ์พื้นที่ลุ่ม น้ำ พื้นที่อื่น ๆ เช่น พื้นที่สวนป่า

จังหวัดตรังได้ส่งเรื่องมายังนายอำเภอทุกอำเภอ โดยได้ส่งเรื่องมาตรการและแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและการบุกรุกพื้นที่ ป่าสงวนและอุทยานแห่งชาติในภาพรวมทั้งประเทศ โดยเมื่อวันที่ 22 เม.ย. พ.ศ.2540 จังหวัดได้แต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาที่ดิน ทำกินและบุกรุกพื้นที่ป่า เพื่อดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรี เนื้อหาเรื่องมาตรการและแนวทางการแก้ไขปัญหเกี่ยวกับปรับแนวเขตและมีความเหมาะสมที่จะกำหนดให้เป็นป่าเพื่อการอนุรักษ์โดยไม่มีปัญหาความเดือดร้อนของราษฎร และให้กรมป่าไม้กำหนดไว้เป็นป่าเพื่อการอนุรักษ์โดยไม่มีปัญหาความเดือดร้อนของราษฎร และให้กรมป่าไม้จัดทำแนวเขตที่ชัดเจนและป้องกันดูแลคุ้มครองอย่างเข้มงวด และไม่ให้ราษฎรบุกรุกเข้าไปยึดถือครอบครองอยู่อาศัยทำกิน หากมีการบุกรุกเข้าไปยึดถือครอบครอง ให้ดำเนินการตามกฎหมายอย่างเฉียบขาด และได้ขอให้อำเภอ/กิ่งอำเภอแจ้งให้เจ้าหน้าที่ ที่เกี่ยวข้องถือปฏิบัติตามแนวทางดังนี้

1. ออกไปทำความเข้าใจกับราษฎรในพื้นที่ เช่น อบต. หรือสภาตำบลและชุมชนให้ทราบถึงเจตนารมณ์ของมติคณะรัฐมนตรี ที่มีใช่เป็นการเปิดป่าใหม่แต่เป็นการแก้ไขปัญหของราษฎร ที่เข้าไปอยู่ในเขตพื้นที่ ป่าไม้ในภาพรวมทั้งประเทศ
2. ทำการประชาสัมพันธ์ให้ราษฎรในพื้นที่ทราบ และงดเว้นการบุกรุกทำลายป่าเพิ่มเติมโดยเด็ดขาด
3. ติดตามควบคุมดูแล และป้องกันมิให้มีการบุกรุกทำลายป่าเพิ่มขึ้นโดยเคร่งครัด หากพบว่าพื้นที่ใดมีการบุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่มเติม จะถือว่าเป็นความบกพร่องของเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ ซึ่งจะต้องได้รับการพิจารณาโทษแล้วแต่กรณีไป

17 มิถุนายน พ.ศ. 2540 อำเภอเมืองตรัง ส่งเรื่องมายังกรมการปกครองการบริการส่วนตำบลทุกตำบล ในเรื่องมาตรการและแนวทางแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินดังกล่าว สภาอบต. บ้านควนก็ได้หยิบยกประเด็นที่สาธารณประโยชน์ทุ่งหวังหรือทุ่งช่องกิว เข้าที่ประชุมด้วยโดยมีนายจรูญ รักเมียน เป็นประธานสภา อบต. และคณะกรรมการบริหารได้มีมติว่า เห็นควรให้ราษฎรที่มีปัญหาความเดือดร้อนในพื้นที่ หมู่ที่ 1, 4, 6 ที่มีหลักฐานตามเอกสารสิทธิที่มีอยู่จริง และได้อาศัยทำกินอยู่ในพื้นที่มานานแล้วจะต้องพิจารณาให้ความเห็นชอบ

22 สิงหาคม พ.ศ. 2540 ทางตัวแทนราษฎรนำโดยนายมานพ ช่วยอินทร์ ได้ทำหนังสือไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง (นายยงยุทธ วิชัยดิษฐ์) เรื่องขอเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการสอบสวน กรณีการออกนสล. ในที่สาธารณประโยชน์ “ทุ่งช่องกิวหรือทุ่งหวัง” ทับที่ทำกินของราษฎร ซึ่งตามผู้ว่าราชการจังหวัดได้มีคำสั่งออกมา เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนกรณีราษฎรร้องขอความเป็นธรรมเกี่ยวกับการออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง (นสล.) ในที่สาธารณประโยชน์ “ทุ่งช่องกิวหรือทุ่งหวัง” ทับที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของราษฎร ซึ่งในตอนนี้จะเห็นได้ว่า เวลาได้ล่วงเลยมานานแล้ว แต่ทางคณะกรรมการที่

แต่งตั้งดังกล่าว ไม่ได้ดำเนินการสอบสวนแต่อย่างใด ดังนั้น จึงขอให้ทางจังหวัดดำเนินการโดยให้เปลี่ยนแปลงตัวกรรมการและเลขานุการ จากเจ้าหน้าที่บริหารงานที่ดิน อ.เมืองตรัง เป็นบุคคลอื่น และกำชับให้ประธานกรรมการและกรรมการทุกคน ต้องร่วมดำเนินการสอบสวนให้แล้วเสร็จโดยเร็วที่สุด การดำเนินการสอบสวนนั้น ให้อยู่บนพื้นฐานและยึดถือตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2540 โดยเคร่งครัด ให้แต่งตั้งตัวแทนของราษฎรเข้าเป็นกรรมการครึ่งหนึ่งของคณะกรรมการทั้งหมด ตามมติคณะรัฐมนตรีในข้อที่ 3 และพร้อมกันนี้ได้แนบรายชื่อตัวแทนราษฎร เข้าเป็นกรรมการจำนวน 4 คน มาด้วย

3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2540 ได้ทำหนังสือ ถึงผู้ว่าราชการจังหวัด (นายยงยุทธ วิชัยดิษฐ์) เรื่องขอแต่งตั้งตัวแทนเข้าร่วมเป็นกรรมการสอบสวนกรณีการออก นสล. ทับที่ทำกินราษฎร ซึ่งทางอำเภอเมืองตรังได้ออกประกาศให้ผู้คัดค้าน นำหลักฐานการครอบครองที่ดิน ไปพิสูจน์สิทธิต่อคณะกรรมการชุดดังกล่าวภายใน 60 วัน นับตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน – 30 ธันวาคม พ.ศ. 2540 โดยราษฎรผู้คัดค้านกล่าวว่าจะไม่ได้รับความเป็นธรรม ในการสอบสวนสิทธิในครั้งนี้ เนื่องจากว่าผู้คัดค้านได้ขอให้แต่งตั้งตัวแทนเข้าร่วมเป็นกรรมการสอบสวนด้วย แต่ไม่ได้รับการสนองตอบ จากข้อเท็จจริงดังกล่าว ทางผู้คัดค้านขอเรียกร้องให้ทางจังหวัดดำเนินการ ดังต่อไปนี้

การแก้ปัญหาให้ยึดตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2540 โดยเคร่งครัด ถ้ามีการสอบสวนสิทธิจะต้องมีตัวแทนราษฎรเข้าร่วมครึ่งหนึ่ง ของคณะกรรมการทั้งหมด ให้เร่งรัดการแก้ปัญหาให้เร็วที่สุดและให้ความเป็นธรรมกับราษฎรให้มากที่สุด การแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนสิทธิ ให้แต่งตั้งข้าราชการระดับจังหวัด จนกระทั่งเมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2540

จังหวัดตรังได้ส่งเรื่องมายังตัวแทนราษฎรผู้คัดค้าน ในกรณีเรื่องขอให้เร่งรัดและเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการสอบสวน กรณีการออก นสล. ทับที่ทำกินของราชการและขณะนี้ทางจังหวัดได้เร่งรัดคณะกรรมการสอบสวนแล้ว ส่วนกรณีการแต่งตั้งตัวแทนราษฎร ตามนัยหนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีด่วนที่สุดที่ นร. 205/5859 ลงวันที่ 29 เมษายน พ.ศ. 2540 ข้อ 1.5 ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า หนังสือดังกล่าวเป็นการกำหนดมาตรการแก้ไขปัญหากับพื้นที่ป่าไม้ แต่กรณีการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์ทุ่งช่องกิวหรือทุ่งหวัง ต้องดำเนินการตามระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยเรื่องการสอบสวนเกี่ยวกับการบุกรุกที่หรือทางสาธารณประโยชน์ พ.ศ. 2539 จึงไม่อาจดำเนินการตามที่ขอได้

วันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2540 ทางอำเภอเมืองตรังได้ส่งหนังสือมายังชาวบ้าน โดยมีชื่อของบุคคลดังนี้ คือนางจำเป็น อุษยสุข นางแจ่ม ตะหมัง และนายมานพ ช่วยอินทร์ เรื่องให้นำหลักฐานแสดงการครอบครองที่ดินไปพิสูจน์สิทธิต่อคณะกรรมการพิสูจน์สิทธิ ภายใน 60 วัน (นับตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2540 ถึง 30 ธันวาคม พ.ศ. 2540) โดยให้นำหลักฐานไปยังสำนักงานอำเภอเมืองตรัง จากเรื่องที่ทางอำเภอส่งมายังชาวบ้านดังกล่าวได้มีชาวบ้าน ผู้คัดค้านการตรวจสอบแนวเขต ที่

สาธารณประโยชน์ ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 99 ราย ได้นำหลักฐานไปแสดงต่อคณะกรรมการเพียง 14 ราย นอกนั้นยังไม่ได้ดำเนินการแต่ประการใด จากปัญหาดังกล่าวพอจะเห็นได้ว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับการพิสูจน์สิทธิการออกหนังสือ นสล. และก็ไม่เห็นด้วยกับทีมคณะกรรมการสอบสวน เพราะกลัวจะไม่ได้รับความยุติธรรม จึงไม่ส่งเอกสารหลักฐานการพิสูจน์สิทธิที่ดิน หลังจากนั้นทางกลุ่มผู้คัดค้านได้ส่งหนังสือ ไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดตรังและนายอำเภอเมืองตรัง และได้อธิบายถึง ในกรณีคำว่า "พื้นที่อื่น" ที่ทางภาครัฐได้เสนอแนวทางแก้ปัญหาที่ดินทำกินของชาวบ้าน ในเรื่องมาตรการและแนวทางการแก้ไข ปัญหาที่ดินทำกินและการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนและอุทยานแห่งชาติ ในภาพรวมทั้งประเทศซึ่งคำว่า "พื้นที่อื่น" ก็น่าจะหมายถึงพื้นที่นอกเหนือที่กล่าวไว้ด้วย

กระทั่ง วันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2541 นายสนอง ยุตตานนท์ ซึ่งเป็นรองผู้ว่าราชการในขณะนั้นได้ ทำหนังสือถึงนายมานพ ช่วยอินทร์ เรื่องการขอคัดค้านการสอบสวนสิทธิกรณีออก นสล. พื้นที่ทำกินของราษฎร ซึ่งมีใจความสำคัญดังนี้

การขอคัดค้านการสอบสวนสิทธิ กรณีออก นสล. พื้นที่ทำกินราษฎร โดยมีข้อโต้แย้งทางกฎหมาย นั้น ทางจังหวัดได้นำหลักฐานที่ผู้เรียกร้องสิทธิ นำมาให้เป็นดำเนินการผ่านกรรมการสอบสวนสิทธิเรียบร้อยแล้ว ส่วนผู้คัดค้านที่ยังไม่ได้ส่งหลักฐาน เพื่อดำเนินการครอบครองที่ทุ่งหวังหรือทุ่งช่อแก้วนั้น ให้ไปดำเนินการ ต่อในศาลต่อไป ซึ่งหนังสือนี้ได้แจ้งมายังผู้คัดค้านทุกคนและในวันเดียวกันนั้น ทางกลุ่มผู้เรียกร้องสิทธิ ได้ทำหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง เรื่องเรียกร้องขอมีเอกสารสิทธิในการถือครองที่ดิน ซึ่งมีเอกสารแนบมาด้วยคือ

1. หนังสือสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมที่ กษ 1207/10607 ลงวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539
2. ระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการเพิกถอนหรือแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. 2529 กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับประชาชน พ.ศ. 2540
3. รายชื่อราษฎรผู้เดือดร้อนและร้องเรียน

โดยเนื้อหาโดยรวมได้กล่าวถึงปัญหาการดำเนินงานที่ล่าช้าของทางราชการ ในการจัดการเรื่องสิทธิการครอบครองที่ทุ่งช่อแก้วหรือทุ่งหวัง รวมไปถึงความขัดแย้งกันของหลักฐาน เอกสารของทางผู้คัดค้านกับ ทางราชการ ซึ่งเนื้อความได้อ้างถึง หลักฐานและเอกสารของผู้คัดค้านถือครอง เช่น ใบเหยียบย่ำ ส.ค.1 แบบหมายเลข 3 น.ส.3 และ น.ส.3 ก ซึ่งออกโดยทางราชการ ในขณะที่ทางราชการ ได้อ้างถึงเอกสาร การขึ้นทะเบียนที่สาธารณประโยชน์เพื่อกันไว้สำหรับเลี้ยงสัตว์ ซึ่งออกประกาศเมื่อปีพ.ศ. 2473 โดยที่เอกสารดังกล่าวไม่มีความชัดเจนและแน่นอน และยังมีการกล่าวถึงนโยบายของรัฐบาลที่จะมีการผลักดันให้ประชาชนกลับสู่ภาคเกษตรกรรม

โดยหนังสือฉบับนี้จะมีเนื้อหาเกี่ยวกับข้อกฎหมายและนโยบายของรัฐบาลที่สอดคล้องและมีความเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการเรียกร้องสิทธิที่ทำกินของผู้คัดค้าน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อประชาชนโดยไม่มีเจตนาอย่างอื่น หรือมีนักการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องใด ๆ ทั้งสิ้น

ต่อมาได้มีการประชุมคณะกรรมการประชาชนการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐส่วนจังหวัดตรัง ครั้งที่ 2/2541 วันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2541 ณ ห้องประชุมศาลากลางจังหวัดตรัง โดยมีกรรมการเข้าร่วมประชุม คือ

นายสวัสดิ์ กฤตวิธานนท์ ผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง ประธานกรรมการ
นายประพันธ์ รตนพันธ์ หัวหน้าสำนักงานจังหวัดตรัง คณะกรรมการเลขานุการ
น.ส.ปิยวรรณ ตันติมาภรณ์ หัวหน้าฝ่ายอำนวยการสำนักงานกรรมการและช่วยเลขานุการ
ส่วนกรรมการที่เหลือเป็นนายอำเภอและตัวแทนของทุกอำเภอ รวมไปถึงหัวหน้าป่าไม้อุทยานและกรมเจ้าท่ามาร่วมเป็นกรรมการ

การส่งตัวแทนของชาวบ้านหรือแกนนำเป็นตัวแทนเข้าร่วมประชุมนั้น แกนนำได้แสดงการเรียกร้องสิทธิทำกินที่อยู่อาศัย และได้แสดงเอกสารสิทธิของชาวบ้าน เช่น ส.ค. 1 น.ส.3 เพื่อทางคณะกรรมการ จะได้ดำเนินการแก้ไขให้เป็นรูปธรรมและได้นำเข้าประชุม กปร.ส่วนจังหวัดตรังพิจารณาต่อไป สำหรับรายละเอียดสามารถแยกเป็นแต่ละอำเภอ โดยอำเภอเมืองตรังมีพื้นที่ดังนี้

1. ทุ่งช่องกิวหรือทุ่งหวัง ตั้งอยู่ใน ม.1, 4, 6 ของตำบลบ้านควน มีเนื้อที่ 2,607 – 2-52.8 ไร่ และออกหนังสือ นส.ล. แล้ว
2. มีราษฎรผู้บุกรุกและคัดค้านการออกหนังสือ น.ส.ล. ทับที่ทำกินของชาวบ้าน จำนวน 131 แปลง โดยมีเนื้อที่ 1,574 – 2 - 66 ไร่
3. ส่วนราชการขอใช้พื้นที่ในการใช้สอย เนื้อที่จำนวน 1,032 – 3 - 86 ไร่ ซึ่งอยู่ระหว่างพิสูจน์สิทธิของคณะกรรมการ
4. ทุ่งนางหวัง ตั้งอยู่ ม. 11 ต.โคกหล่อ จ.ตรังได้ออกหนังสือ น.ส.ล. โดยมีเนื้อที่ 2,436 – 1 - 95.8 ไร่ อยู่ระหว่างดำเนินการ ออกหนังสือ น.ส.ล. มีผู้คัดค้านจำนวน 38 ราย และมีเนื้อที่ตามทะเบียนเดิมจำนวน 10,000 ไร่
5. ทุ่งปง ต.นาท่ามเหนือ ได้ขึ้นทะเบียนไว้จำนวน 9,000 ไร่ ยังไม่ได้รังวัดออกหนังสือ น.ส.ล. จากประชุมดังกล่าวจะต้องหลักฐานมาใช้ประกอบการพิจารณา คือ

ที่สาธารณประโยชน์ที่ขึ้นทะเบียนเป็นที่สาธารณประโยชน์ เมื่อ พ.ศ. 2473

ในที่สาธารณประโยชน์เหล่านี้ มีราษฎรทำกินและอยู่อาศัยเต็มพื้นที่ แต่พบว่าราษฎรไม่ได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน โดยบางรายมีหลักฐาน ส.ค.1, น.ส.3, น.ส. 3 ก, ภ.ท.บ.5 และใบเหี่ยยบย่ำหมายเลข 3 หรือไม่มีหลักฐานใด ๆ

หลักฐานบางแปลง มี ส.ค. 1 ก่อนมีการขึ้นทะเบียนเป็นที่สาธารณประโยชน์ แสดงว่าผู้ครอบครอง มีสิทธิชอบตามกฎหมาย และราษฎรที่มีเอกสารสิทธิ ส.ค. 1 หลังการขึ้นทะเบียนเป็นที่สาธารณประโยชน์ แสดงว่าสิทธิการครอบครองไม่ชอบด้วยกฎหมาย

กลุ่มเรียกร้องต้องการให้ออกเอกสารสิทธิให้แก่ผู้บุกรุกครอบครองทั้งหมดทั้งที่มีหลักฐานและไม่มีหลักฐานหรือต้องออกเอกสารสิทธิให้ผู้บุกรุกครอบครองทั้งหมด ทั้งที่ชอบและไม่ชอบด้วยกฎหมาย โดยมีมติ ครม. วันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2540 กำหนดว่า เดิมการพิสูจน์สิทธิโดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศเพียงอย่างเดียว ให้แก้ไขเพิ่มเติมโดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศปีพ.ศ. 2495 และต้องพิจารณาร่วมกับหลักฐานอื่นด้วย เพื่อแสดงว่าได้ครอบครองมาก่อน ได้มีการประกาศสงวนหวงห้าม เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการปฏิรูปที่ดิน สำหรับแนวทางปฏิบัติตามประมวลกฎหมายที่ดิน กรณีที่สาธารณะประโยชน์ที่พลเมืองเล็กใช้ ก็สามารถถอนสภาพได้

มติ กบร. ส่วนกลาง ครั้งที่ 8/2539 กำหนดว่าไม่ควรแก้ไขปัญหาโดยการปฏิรูปที่ดิน แต่ควรแก้ไขโดยการจัดให้เข้าแทนจากการประชุมดังกล่าวจึงได้มีมติของแต่ผู้เข้าร่วมประชุม ดังนี้

ประธานกล่าวว่า "กรณีที่ดินสาธารณประโยชน์มีหลักฐาน ส.ค. 1 น.ส.3 น.ส.3 ก ที่ สาธารณประโยชน์เหล่านี้มีการเลิกใช้ของพลเมืองแล้ว ให้รัฐบาลถอนสภาพและออกเอกสารสิทธิให้ราษฎร"

ป่าไม้จังหวัดตรังกล่าวว่าหากราษฎรรายได้ที่ครอบครองโดยไม่มีหลักฐานให้พิสูจน์โดยภาพถ่ายทางอากาศ ก็สามารถเป็นตัดสินว่าครอบครองทำประโยชน์มาก่อนหรือไม่

นายอำเภอเมืองตรังกล่าวว่า ให้ทางราชการดำเนินการพิสูจน์และออกเอกสารสิทธิให้ผู้ถือครอง ที่มีเอกสารหรือหลักฐานชอบด้วยกฎหมาย ส่วนราษฎรที่ไม่มีเอกสารสิทธิหรือเอกสารสิทธิไม่ชอบด้วยกฎหมายให้ดำเนินการปฏิรูป

เกษตรจังหวัดตรังกล่าวว่า ที่สาธารณประโยชน์ในปัจจุบันมีราษฎรเข้าครอบครองเต็มพื้นที่แล้ว จึงไม่สามารถขับไล่ราษฎรออกไปได้ และมีการครอบครองทำกินจริงไม่ใช่นายทุนครอบครอง

ป่าไม้จังหวัดตรังกล่าวว่า กรณีราษฎรมีหลักฐานเช่น ส.ค.1, ภ.บ.ท.5 ควรออกเอกสารสิทธิให้เขาไป และสำหรับผู้ครอบครองไม่ทำประโยชน์นั้น จะต้องพิสูจน์ว่านายทุนครอบครองหรือราษฎรครอบครองแล้วแก้ปัญหาส่วนการปฏิรูปต่อไป

จากนั้นทางจังหวัดได้ส่งเรื่องไปยังประธานกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.) โดยมีมติสรุปว่า กลุ่มผู้เรียกร้องได้เรียกร้องให้จังหวัดออกเอกสารสิทธิให้กับราษฎรที่มีปัญหาเดียวกันนี้ ใน จ.ตรัง ทั้งหมด โดยอ้างว่ามีการอาศัยและทำกินมาหลายชั่วอายุคน และมีจำนวนไม่น้อยที่มีเอกสารสิทธิ เช่น ส.ค. 1, น.ส.3, น.ส.3 ก แต่ทางราชการได้อ้างเอกสารสิทธิพื้นที่สงวนหวงห้ามขึ้นทะเบียน เพื่อ

ใช้เป็น พง์เลี้ยงสัตว์เมื่อปี พ.ศ. 2473 และราษฎรได้เรียกร้องไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาแก้ปัญหา
อย่างเป็นรูปธรรม

สำหรับทางจังหวัดได้พิจารณาและให้ความเห็นว่า ปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นจริงทั่วประเทศและเป็น
ปัญหาที่ยืดเยื้อมานาน เมื่อได้มีการตรวจสอบ ก็พบว่าราษฎรได้เข้าไปอาศัยทำกินมาเป็นเวลาชั่วยุคน
และโดยส่วนใหญ่มีเอกสารสิทธิ ปัญหาดังกล่าวได้ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งมานาน จึงจำเป็นต้อง
มีการแก้ปัญหาอย่างจริงจัง โดยได้มีการประชุมพิจารณาหาแนวทางแก้ไขในวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.
2541 ตามหลักเกณฑ์พิจารณาหลักฐานการครอบครองที่ดิน

มติที่ประชุม กบร. ส่วนจังหวัดตรัง เห็นว่าผู้บุกรุกที่ของรัฐ ที่ครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมาย
สามารถออกเอกสารสิทธิได้ แต่ในกรณีที่ผู้ที่ไม่เข้าครอบครองหลังการประกาศขึ้นทะเบียนการสงวนหวงห้าม
ทั้งที่มีเอกสารหลักฐาน เช่น ส.ค. 1 , น.ส.3 และไม่มีหลักฐานตาม มติ ครม. คณะกรรมการที่ดินแห่งชาติ
หรือ มติ กบร. ส่วนกลาง ซึ่งมีมติว่าไม่ควรออกเอกสารสิทธิให้แก่ผู้บุกรุก แต่ต้องแก้ปัญหาโดยการให้เข้า
หรือปฏิรูปที่ดิน แต่ราษฎรไม่ยอมรับในวิธีดังกล่าว เพื่อเป็นการแก้ปัญหาดังกล่าว กบร. ส่วนจังหวัดตรัง
จึงมีความเห็นว่า ที่สาธารณประโยชน์ที่ไม่ได้ใช้ร่วมกันแล้ว และมีการครอบครองเต็มพื้นที่ให้ราษฎร
สามารถครอบครองได้โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย โดยถอนสภาพที่ดินสาธารณประโยชน์ตามมาตรา 8 แห่ง
ประมวลกฎหมายที่ดิน แล้วนำไปจัดที่ดินเพื่อประชาชนต่อไป

จังหวัดได้พิจารณาแล้วเห็นชอบกับมติที่ประชุม กบร. ส่วนจังหวัดตรัง คือ ให้ออกเอกสารสิทธิ
แก่ผู้ครอบครองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย แต่มีหลักฐานแสดงสิทธิสำหรับผู้ไม่มีหลักฐานแสดงสิทธิ ก็ให้
ออกเอกสารสิทธิให้เช่นกัน แต่สลักหลังห้ามโอน 10 ปี แจ้งเพื่อดำเนินการโดยผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง
(นายสวัสดิ์ กฤตราชนันต์) ต่อมาได้มีหนังสือจากสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องการแก้ไขปัญหา
การบุกรุกที่ดินของรัฐในที่สาธารณะประโยชน์ โดยได้ส่งหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง โดยเนื้อความได้
กล่าวถึง มติของที่ประชุม เรื่องการออกเอกสารสิทธิให้ราษฎรที่บุกรุกโดยชอบและไม่ชอบด้วยกฎหมาย
ซึ่งสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีพิจารณาแล้วเห็นว่า มติของ กบร. ส่วนจังหวัดตรังดังกล่าวขัดต่อ
ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีและอาจทำให้เกิดการบุกรุกที่ดินสงวนของรัฐเพิ่มขึ้น และการกระทำดังกล่าว
ยังทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ จึงได้มีคำสั่งให้จังหวัดตรังดำเนินการ ดังนี้

กำหนดเขตพื้นที่ โครงการลงในแผนที่ภูมิประเทศ มาตราส่วน 1 : 50,000 ของกรมแผนที่ทหาร
ซึ่งจะได้ตำแหน่งและขอบเขตชัดเจนตามคำพิกัดจากยูทีเอ็น ดำเนินการจัดซื้อรูปถ่ายทางอากาศและโคอะ
โพสิทีฟ (KIAPOSITIVE) จากกรมแผนที่ทหาร ขนาด 9"x 9" ซึ่งเป็นรูปถ่ายที่ถ่ายไว้ครั้งแรก
หลังจากได้ประกาศเป็นพื้นที่สงวนหวงห้ามการเป็นที่ดินของรัฐ

จัดส่งเอกสารดังกล่าวให้อนุกรรมการเฉพาะกิจอ่านภาพถ่าย โดยผ่าน กบร. ส่วนกลาง สำนักงาน ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี แล้งจึงแจ้งมาให้จังหวัดดำเนินการ โดยมีหลักเกณฑ์การพิสูจน์หลักฐานการ ครอบครอง ของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.) ดังนี้

หลักฐานที่แสดงว่ามีการครอบครองทำประโยชน์มาก่อน วันประกาศสงวนหวงห้ามจะต้องมี พยานหลักฐาน ดังนี้ มีเอกสารที่พิสูจน์แล้วว่า ออกเอกสารโดยทางราชการและเป็นเอกสารที่ ลงวันที่ก่อนวันประกาศหรือหลังวันประกาศ แต่ต้องก่อนวันที่ประมวลกฎหมายที่ดิน ประกาศบังคับใช้ คือ วันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2497

กรณีไม่มีเอกสารตามข้อ 3.1.1 แต่ได้นำพยานหลักฐานอื่นมาแสดงได้ว่า มีการครอบครองทำ ประโยชน์มาก่อนวันประกาศและจะต้องปรากฏร่องรอยที่แสดงว่า มีการทำประโยชน์

4. เมื่อได้พิสูจน์หลักฐานตามข้อ 3.1 แล้ว ปรากฏว่าไม่ได้มีการครอบครองจริงก่อนวันประกาศให้ คณะกรรมการ ฯ ดำเนินการดังนี้

กรณีมีหนังสือแสดงสิทธิ ให้แจ้งกรมธนารักษ์หรือส่วนราชการที่มีหน้าที่ดูแล เพื่อดำเนินการ เพิก ดอน หรือแก้ไขเอกสารตามประมวลกฎหมายที่ดิน

กรณีได้ยื่นคำขอหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินไว้ ให้แจ้งส่วนราชการหน่วยงานผู้ดูแล เพื่อดำเนินการ คัดค้านการออกหนังสือแสดงสิทธิ

กรณียังมิได้ดำเนินการตามข้อ 4.1 หรือ 4.2 ให้แจ้งกรมธนารักษ์หรือส่วนราชการผู้มีหน้าที่ ดูแล ดำเนินการต่อไป

ต่อมาวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2542 ณ ห้องประชุมสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี 3 ทำเนียบรัฐบาลได้มีการประชุมคณะกรรมการประสานการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐส่วนกลาง โดย ในการประชุมครั้งนั้น ได้กล่าวถึงการลดยอดจำนวน ส.ค. 1 (มติที่ประชุมให้จังหวัดต่าง ๆ ประชาสัมพันธ์ แก่ราษฎรผู้ครอบครองที่ดิน ตาม ส.ค. 1 นำหลักฐาน ส.ค. 1 ไปยื่นขอออกเอกสารสิทธิต่อสำนักงานที่ดิน จังหวัด สำนักงานที่จังหวัดสาขา และสำนักงานที่ดินอำเภอ หรือนำมาลงทะเบียนภายในกำหนด 1 ปี นับ แต่วันประกาศแจ้งความ เมื่อครบกำหนดแล้วให้ฝ่ายเลขานุการนำเสนอ กบร.ส่วนกลาง และ กบร. อีกครั้ง หนึ่ง หลังจากนั้นได้มีการส่งสำเนารายงานการประชุมคณะกรรมการประสานการแก้ไขปัญหาการบุกรุก ที่ดินของรัฐส่วนกลาง มายังผู้ว่าราชการจังหวัดจริง เพื่อทราบเรื่องของกรมที่ดินเกี่ยวกับการลดยอด ส.ค. 1 ออกจากทะเบียนการครอบครองที่ดิน แล้วมีมติให้จังหวัดต่างๆ ประกาศแจ้งความประชาสัมพันธ์ แก่ ราษฎรผู้ครอบครองที่ดินที่มีหลักฐานเป็น ส.ค. 1ให้นำหลักฐานดังกล่าวไปแสดงการขอออกเอกสารสิทธิ ต่อสำนักงานที่ดินจังหวัด สำนักงานที่ดินจังหวัดสาขา สำนักงานที่ดินอำเภอ หรือนำไปลงทะเบียนภายใน กำหนด 1 ปี นับแต่วันประกาศ หลังจากนั้นวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2543 ผู้ว่าราชการจังหวัดได้ประกาศ

เพื่อให้ผู้มีสิทธิในที่ดิน ที่มีหลักฐาน ส.ค. 1 นำหลักฐาน ส.ค. 1 ไปยื่นขอออกเอกสารสิทธิ์ หรือถ้าไม่ประสงค์จะออกเอกสารสิทธิ์ ให้นำหลักฐานไปลงทะเบียน ณ สำนักงานที่ดินจังหวัด สำนักงานที่ดินจังหวัดสาขา สำนักงานที่ดินจังหวัดส่วนแยก สำนักงานที่ดินอำเภอและกิ่งอำเภอทุกอำเภอ ที่ที่ดินตั้งอยู่ ในวันเวลาราชการภายใน 1 ปี นับแต่วันประกาศ จนเวลาผ่านไปประมาณ 6 เดือน

เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2543 ได้มีชาวบ้านตำบลโคกสะบ้า 5 หมู่บ้านและชาวตำบลบ้านควน 3 หมู่บ้านด้วยกันได้มารวมตัวกันชุมนุมเรียกร้องขอเอกสารสิทธิ์และโฉนดที่ดิน โดยได้มาชุมนุมกันที่บริเวณหน้าศาลากลางจังหวัดตรัง มีผู้ร่วมมาชุมนุมประมาณ 2,000 คนเศษ โดยได้มีแกนนำชาวบ้าน ผลัดเปลี่ยนกันขึ้นเวทีโดยมีแกนนำหลัก ๆ ประมาณ 4 - 5 คนด้วยกัน อย่างเช่น นายทวี จันทรฝัก แกนนำกลุ่มชาวบ้าน ตำบลโคกสะบ้า และนายมานพ ช่วยอินทร์แกนนำกลุ่มชาวบ้านตำบลบ้านควน โดยเนื้อหาได้กล่าวโจมตี การทำงานของหน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด เป็นไปด้วยความไม่ยุติธรรม ไม่โปร่งใส ขาดหลักธรรมาภิบาล จนทำให้เกิดปัญหาสร้างความเดือดร้อนให้กับชาวบ้านเป็นอย่างมาก การชุมนุมได้ยืดเยื้อ เข้าสู่วันที่ 2 ทางกลุ่มผู้เรียกร้องก็ได้เดินขบวนไปบ้านนายชวน หลีกภัย เพื่อเรียกร้องขอความเป็นธรรม แต่ทว่านายชวน หลีกภัยไม่อยู่ ได้พบแค่เพียงแม่ถ้วน หลีกภัยทางแม่ถ้วนก็ได้รับปากชาวบ้านถึงการแก้ปัญหาความเดือดร้อนเกี่ยวกับการออกเอกสารสิทธิ์ โฉนดที่ดิน โดยจะประสานให้กับทางนายชวน หลีกภัยซึ่งคิดว่าน่าจะช่วยแก้ปัญหาให้ได้

หลังจากนั้นได้มีการเจรจากับผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง และเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัด แต่การเจรจาไม่สามารถสรุปผลตามข้อเรียกร้องได้ การชุมนุมในครั้งนั้นได้แพร่สะพัดไปทั่ว สื่อมวลชน หนังสือพิมพ์ทุกสำนัก ต่างก็ได้พาดหัวข่าว เสนอข่าวเกี่ยวกับการเรียกร้องสิทธิที่ดินทำกินของทั้ง 2 ตำบลอย่างดุเดือด

ดังภาพ

✪ ทิศวิธจัดการที่ดินของ...

สำหรับ... (text continues with details about land management and government policies, mentioning various departments and the impact on local communities).

... (text continues with further details about the land rights issue and the role of the government and local authorities).

บทสัมภาษณ์...

✪ ... (text continues with an interview or report on the land rights issue, discussing the challenges faced by the community and the role of the government and local authorities).

7.9 สิ่งที่น่าสนใจ 254.3

จนถึงวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2543

กรมที่ดินได้แจ้ง เรื่องการขอออกเอกสารสิทธิที่ดินในที่ดินสาธารณะประโยชน์ แก่ผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง เรื่องการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของราษฎรกับทางราชการ ซึ่งเกิดขึ้นมาเป็นเวลานาน ในบริเวณตำบล โคกสะบ้า อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง โดยอำเภอนาโยงได้แจ้งให้ราษฎรที่อยู่ในที่ดินสาธารณะประโยชน์ที่ประสงค์จะพิสูจน์สิทธิที่ดิน ยื่นคำขอออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์ ต่อมาได้ตรวจสอบพบว่าบริเวณดังกล่าว ได้สร้างระวางแผนที่เพื่อออกโฉนดที่ดินไว้แล้ว จึงขออนุมัติอธิบดีกรมที่ดิน เพื่อขอออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์ในบริเวณดังกล่าว และกรมที่ดินพิจารณาแล้ว จึงอนุมัติให้ออกหนังสือรับรองการทำประโยชน์แก่ราษฎรตามความเห็นของจังหวัด การชุมนุมประท้วงในครั้งนั้น ได้มีระยะเวลาในการประท้วงรวม 4 วัน 3 คืน โดยในวันสุดท้ายคือ ในวันที่ 10 สิงหาคมพ.ศ. 2543 คณะแกนนำได้ตัดสินใจได้ส่งตัวแทนร่วมกับคณะผู้ว่าราชการจังหวัดตรังและเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดตรัง ร่วมเดินทางไปพบอธิบดีที่ดิน และได้มีการทำบันทึกข้อตกลงระหว่างอธิบดีที่ดินกับตัวแทนราษฎรตำบลโคกสะบ้า อำเภอนาโยง และตำบลบ้านควน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. กรณีราษฎรมีหลักฐาน ส.ค. 1 ที่ระบุการได้มาก่อนปี พ.ศ. 2473 ให้พิจารณาดำเนินการ เพื่อออกโฉนดที่ดินให้แก่เจ้าของที่ดินได้
2. กรณีราษฎรมีหลักฐาน ส.ค. 1 ซึ่งระบุที่มาไม่ชัดเจน แต่อยู่ใกล้เคียงกับที่ดินตามข้อ 1 ให้พิจารณาดำเนินการตามข้อ 1
3. ผู้มีหลักฐาน ส.ค. 1 ตามข้อ 1 และข้อ 2 ให้ความความรวมถึงผู้ที่ได้ครอบครองต่อเนื่องด้วย
4. ให้จังหวัดตรังคืนเงินมัดจำรังวัด ตรวจสอบแนวเขตที่ดินสาธารณะประโยชน์ จำนวน 101,485 บาท

ให้ อบต. ต.โคกสะบ้า ให้สำนักงานที่ดินอำเภอนาโยง คืนเงินมัดจำรังวัดเพื่อออก น.ส. 3 ก แปลงที่ยังไม่ได้ทำการรังวัดหรือที่ยังไม่ได้เบิกจ่ายให้แก่เจ้าของที่ดินที่ขอรังวัด ส่วนเรื่องที่เบิกจ่ายแล้วให้คืนพาหนะ จำนวนแปลงละ 800 บาท ให้แก่เจ้าของที่ดินเช่นกัน

กรมที่ดินจะจัดส่งช่างรังวัดจากส่วนกลาง จำนวน 10 คน ไปดำเนินการร่วมกับช่างรังวัดของสำนักงานที่ดินจังหวัดอีก 3 คน เพื่อดำเนินการรังวัดออกโฉนดที่ดิน ในบริเวณที่ดิน ตำบลโคกสะบ้า อำเภอนาโยง และตำบลบ้านควน อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรังตามลำดับ

หลังจากที่มีการทำบันทึกข้อตกลงกันระหว่างตัวแทนราษฎรตำบลโคกสะบ้า อำเภอนาโยง และตำบลบ้านควน อำเภอเมืองตรัง ซึ่งผลก็เป็นที่น่าพอใจ ชาวบ้านผู้เดือดร้อนต่างก็แยกย้ายกันกลับบ้าน หลังจากนั้นมา วันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2544 ทางหน่วยงานภาครัฐก็ได้มีการประชุม คณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหา สมัชชาคนจน ณ ศาลากลางจังหวัดสุราษฎร์ธานี กรณีปัญหาพื้นที่ป่าไม้ภาคใต้ อย่างเช่นกรณีอุทยานแห่งชาติเขาปู่ – เขาย่า จังหวัดพัทลุง ได้ประกาศทับที่ดินทำกินของชาวบ้านในพื้นที่จังหวัดตรัง

กรณีอุทยานแห่งชาติแก่งกรุงได้ประกาศทับที่ดินทำกินชาวบ้าน กรณีสวนป่าท่าชนะประกาศทับที่ดินทำกินของชาวบ้าน

จากข้อมูลของสมัชชาระบุว่า การดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ในช่วงที่ผ่านมา ก่อให้เกิดปัญหาดังนี้ ปัญหาการสำรวจที่ดินและการแจ้งข่าว ที่ทำให้ชาวบ้านเกิดความสับสน โดยสรุป ทางสมัชชาเห็นว่าจากหมู่บ้านที่มีการประชุมชาวบ้าน ให้ข้อมูลกับชาวบ้านไม่เหมือนกัน แต่ข้อมูลที่พูดตรงกันคือ การยืนยันปฏิบัติตามมติ ครม. 30 มิถุนายน พ.ศ. 2541 เมื่อชาวบ้านถามว่าใครสั่งจะบอกว่ากรมป่าไม้กับป่าไม้เขตสงขลา และหากสงสัยอะไรให้ถาม นายกฤษณะ พุกกะวัน เลขานุการกรมป่าไม้

วิธีการแก้ไขปัญหาการข่มขู่คุกคามชาวบ้าน

ทางราชการระดับจังหวัด ต้องเร่งแต่งตั้งคณะทำงานระดับพื้นที่ เพื่อดำเนินการพิสูจน์สิทธิโดยเร็ว โดยเร่งรัดให้มีการพิสูจน์และกันแนวเขตป่าของรัฐออกจากที่ทำกินของราษฎร ภายใต้การกำกับของอนุกรรมการ หลังจากที่ถูกกลุ่มผู้เรียกร้องหรือผู้เดือดร้อน ได้ทำบันทึกข้อตกลงแล้วเสร็จระหว่างตัวแทนราษฎร ตำบลโคกสะบ้า อำเภอนาโยง และตำบลบ้านควน อำเภอเมืองตรัง กับทางกรมที่ดินเมื่อปี พ.ศ. 2543 นั้นเหตุการณ์ก็เป็นไปอย่างล่าช้า ไม่มีความคืบหน้าแต่อย่างใด จนกระทั่งชาวบ้านก็ได้ยื่นเรื่องและช่างได้รังวัดออกโฉนดเสร็จแล้ว ทางตัวแทนชาวบ้านได้ติดตามเรื่องไปที่สำนักงานที่ดินจังหวัดตรัง ได้รับคำตอบว่า ไม่สามารถเซ็นใบโฉนดให้ได้ โดยให้เหตุผลว่าเมื่อไปตกลงกับอธิบดี ก็ให้อธิบดีกรมที่ดินเป็นผู้เซ็นให้ ทางตัวแทนก็ได้ไปพบผู้ว่าราชการจังหวัดอีกครั้งหนึ่ง และได้รับคำตอบว่าจะติดตามเรื่องให้

จนกระทั่งวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2544 ทางกลุ่มเรียกร้องสิทธิในที่ดินทำกิน ต.โคกสะบ้า และ ต.บ้านควน ได้ส่งเรื่องไปยังผู้ว่าราชการจังหวัด คือ นายเฉลิมชัย ปรีชานันท์ ในสมัยนั้น รายละเอียดเรื่องขอทราบผลการดำเนินการตามข้อตกลงระหว่าง กรมที่ดินกับตัวแทนราษฎรกลุ่มผู้เรียกร้อง ได้ขอให้ผู้ว่าราชการจังหวัดในฐานะเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด ซึ่งเป็นผู้ร่วมเจรจา ลงนามเป็นพยานในบันทึกข้อตกลงดังกล่าว และทราบปัญหาความเดือดร้อนมาตลอด เร่งรัดให้ส่วนราชการที่รับผิดชอบดำเนินการให้เป็นไปตามข้อตกลงทุกประการ ทั้งนี้หากกลุ่มผู้เรียกร้องจะต้องได้รับโฉนดภายใน 15 วัน นับตั้งแต่วันที่ยื่นหนังสือฉบับนี้ หากพ้นกำหนดดังกล่าวแล้ว ทางกลุ่มผู้เรียกร้องจะดำเนินการชุมนุมกันอีกครั้ง และจะใช้มาตรการทุกวิถีทางที่จะพึงกระทำได้ จนกระทั่งในปีพ.ศ. 2545 ตัวแทนชาวบ้านตำบลบ้านควน และตำบลโคกสะบ้า พร้อมด้วยนายเฉลิมชัย ปรีชานันท์ ผู้ว่าราชการจังหวัด และเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดตรังได้เดินทางไปพบ นายสมบัติ อุทัยสงฆ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ที่ดูแลกรมที่ดินและนายยงยุทธ วิชัยดิษฐ์ รองปลัดกระทรวงมหาดไทยรักษาการปลัดกระทรวงมหาดไทย เมื่อปลัดกระทรวงมหาดไทยทราบเรื่อง ก็ได้สั่งการให้ผู้ว่าราชการจังหวัด ดำเนินการแก้ไขให้แล้วเสร็จ หลังจากนั้นทางจังหวัดตรังก็ได้นำเรื่องเข้าที่ประชุม กบร.จังหวัดตรัง

แต่การประชุมก็ไม่สามารถหาทางออกของปัญหาได้ เนื่องจาก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างส่งตัวแทนเข้าร่วมประชุม ซึ่งไม่ใช่หัวหน้าหรือผู้มีอำนาจตัดสินใจ จึงไม่สามารถตัดสินใจแทนได้ เวลาผ่านไปประมาณ 5 ปี วันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 นายสุรพล วิชัยดิษฐ์ รองผู้ว่าราชการจังหวัดตรังในสมัยนั้น มีคำสั่งเรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับที่ดิน (เพิ่มเติม) ด้วยราษฎรหมู่ที่ 1, 4, 6 ตำบลบ้านควน อำเภอเมืองตรัง ได้ร้องขอความเป็นธรรมว่า ทางราชการได้ออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง “ทุ่งช่องกิวหรือทุ่งหวัง” ทับที่ดินของราษฎรโดยอ้างว่า ได้ครอบครองและทำประโยชน์ในที่ดินมาก่อนที่จะประกาศหวงห้ามเป็นที่ดินของรัฐ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริง ในเรื่องดังกล่าวจึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการ ซึ่งประกอบด้วย

1. นายอำเภอเมืองตรัง	เป็นประธานอนุกรรมการ
2. ธนารักษ์พื้นที่ตรังหรือผู้แทน	อนุกรรมการ
3. ทรพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดตรังผู้แทน	อนุกรรมการ
4. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านควน	อนุกรรมการ
5. ผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 5 หรือผู้แทน	อนุกรรมการ
6. ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1, 4, 6 ตำบลบ้านควน	อนุกรรมการอำเภอเมืองตรัง
7. ตัวแทนราษฎรตำบลบ้านควน อำเภอเมืองตรัง จำนวน 3 คน	อนุกรรมการ
8. เจ้าหน้าที่บริหารงานที่ดิน 7 ฝ่ายทะเบียนสำนักงานที่ดินจังหวัดตรัง	อนุกรรมการ/เลขานุการ

ให้คณะกรรมการดำเนินการสืบสวนสอบสวนข้อเท็จจริง และตรวจสอบร่องรอยการทำประโยชน์ ในที่ดินสาธารณะประโยชน์ จากพยานเอกสารและพยานบุคคลว่า ผู้ขอออกโฉนดที่ดินได้เข้าครอบครองและทำประโยชน์ในที่ดินก่อนหรือหลังการประกาศเป็นที่ดินของรัฐ เสร็จแล้วให้สรุปข้อเท็จจริงรายงานทุกแปลง และรายงาน ต่อผู้ว่าราชการจังหวัดตรังทราบ ภายใน 90 วัน หลังจากนั้น ตัวแทนกลุ่มผู้เดือดร้อนก็ได้ทำหนังสือเพื่อขอความเป็นธรรมกับทางนายกรัฐมนตรี

จนกระทั่งวันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ. 2553 นายประยูร ศรีนวล เลขานุการกรมที่ดิน ได้มีหนังสือแจ้งไปยังนายมานพ ช่วยอินทร์ แกนนำกลุ่มผู้เดือดร้อน โดยรายละเอียดกล่าวถึง เรื่องขอให้เพิกถอนหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงในพื้นที่สาธารณะประโยชน์บ้านทุ่งหวัง – ทุ่งช่องกิว จังหวัดตรัง โดยแจ้งว่าท่านในฐานะตัวแทนราษฎรตำบลบ้านควน จากจังหวัดตรัง ได้มีหนังสือกราบเรียนนายกรัฐมนตรี ขอให้เพิกถอนหนังสือสำคัญ สำหรับที่หลวงในพื้นที่สาธารณะประโยชน์บ้านทุ่งหวัง – ทุ่งช่องกิว ตำบลบ้านควน อำเภอเมือง จังหวัดตรัง และดำเนินการตามบันทึกข้อตกลงระหว่างอธิบดีกรมที่ดิน กับตัวแทนราษฎรตำบลโคกสะบ้า อำเภอนาโยง และตำบลบ้านควน อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2543 ซึ่งตอนนี้ทางกรมที่ดิน ก็ได้ส่งคำขอให้กับทางจังหวัดตรังพิจารณาดำเนินการตามอำนาจหน้าที่แล้ว

11 มีนาคม 2554 นายไมตรี อินทุสุต ก็ได้มีคำสั่ง เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาเรื่องร้องเรียน จำนวน 6 เรื่อง ซึ่งหนึ่งในนั้น ก็ได้มีเรื่องเกี่ยวกับการขอให้เพิกถอนหนังสือสำคัญสำหรับที่ดินหลวงในพื้นที่สาธารณประโยชน์ ห้วยวัง – ห้วยช่องกุ่ม ตำบลบ้านควน อำเภอเมืองตรัง จังหวัดตรัง รวมอยู่ด้วย

วันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2554 นายมานพ ช่วยอินทร์ ทำหนังสือถึงนายอำเภอเมืองตรัง แจ้งขอเชิญประชุมเพื่อชี้แจงการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน เนื่องจากชาวบ้าน หมู่ที่ 1, 4, และหมู่ที่ 6 ตำบลบ้านควน ได้นัดประชุมเพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาอีกครั้ง แม้มีข้อตกลงกับกรมที่ดิน แต่ปัญหาดังกล่าวก็ยังไม่ได้รับการแก้ไข จึงได้ทำหนังสือถึงนายกรัฐมนตรี (นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ) ผ่านทางรัฐมนตรีสำนักนายกรัฐมนตรี (นายสาทิตย์ วงศ์หนองเตย) และนายกได้มีหนังสือสั่งการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าว แต่ก็ยังไม่สามารถดำเนินการให้ลุล่วงไปได้

มกราคม 2554 มีคณะทำงานแก้ไขปัญหาที่ดินให้กับชาวบ้านผู้เดือดร้อน ตามนโยบายรัฐบาลลงประมาประชุมพูดคุยกับตัวแทนชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และมีข้อตกลงว่าจะลงมาดูข้อเท็จจริงในพื้นที่อีกครั้งหนึ่งในเดือนกุมภาพันธ์ จึงได้จัดประชุมเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจขึ้นในวันอังคาร ที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2554 ตั้งแต่เวลา 14.00 น. ณ ศาลาสนามกีฬาองค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านควน ในที่สุดนายอำเภอเมืองตรังก็ได้ทำหนังสือถึงเจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดตรัง เรื่อง ขอเชิญประชุมเพื่อชี้แจงการแก้ปัญหาที่ดินทำกิน ด้วยราษฎรหมู่ที่ 1, 4 และ 6 แต่ไม่สามารถหาทางออกในการแก้ไขปัญหาให้แล้วเสร็จได้เนื่องจากทางสำนักงานที่ดินไม่มีความพร้อมในหลาย ๆ ด้าน ในเรื่องบุคลากร ไม่เพียงพออีกทั้งงานประจำ จึงไม่สามารถดำเนินการให้แล้วเสร็จโดยเร็วได้ จะเห็นได้ว่านับตั้งแต่ปี 2549 จนถึง 2554 ทางสำนักงานที่ดินจังหวัดตรัง ไม่ได้มีการดำเนินการออกโฉนดที่ดินให้กับผู้ยื่นคำขอออกโฉนดที่ดินเลย

20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 นายมานพ ช่วยอินทร์ ประสานงานไปยังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย (นายยงยุทธ วิชัยดิษฐ) และได้ส่งบันทึกข้อตกลงระหว่างกรมที่ดิน กับตัวแทนชาวบ้านตำบลบ้านควน และตำบลโคกสะบ้า เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2543 และบัญชีรายชื่อผู้เดือดร้อน จากการที่ชาวบ้านหมู่ 1, 4 และหมู่ 6 ตำบลบ้านควน ไปอีกครั้ง ภายหลังจากที่ได้ทำข้อตกลงดังกล่าวแล้ว ทางกรมที่ดินร่วมกับที่ดินจังหวัดตรังได้ดำเนินการสำรวจ รังวัดที่ดิน และออกโฉนดให้กับชาวบ้านทุกแปลง โดยในช่วงนั้นก็มีนายถาวร เป็นนายช่างรังวัด และได้ดำเนินการรังวัดจนแล้วเสร็จ และได้มีการจ่ายค่าธรรมเนียมในการรังวัดกันตามระเบียบของกรมที่ดินจนเสร็จเรียบร้อยแล้ว แต่ไม่สามารถดำเนินการให้เอกสารสิทธิให้ได้ เมื่อชาวบ้านได้ถามกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ก็ได้แต่ตั้งกรรมการฯ แต่ไม่สามารถได้ข้อสรุปในการแก้ปัญหาได้

ไม่นานทางสำนักงานที่ดิน ให้คำตอบว่าที่ดินบริเวณนี้ไม่สามารถออกโฉนดให้กับชาวบ้านได้ เนื่องจากเป็นเขตที่ทับซ้อนกับเขตทหาร ขณะเดียวกันสำนักงานที่ดินก็ไม่สามารถระบุได้ว่า แนวเขตทหาร อยู่ตรงไหน และทางสำนักงานที่ดินก็ได้จ่ายเงินค่ารังวัดคืนชาวบ้าน ปี 2554 ทางแกนนำพยายามหาหลักฐานเพื่อยืนยัน การได้มาของที่ดินทหาร จนค้นพบเอกสาร สค.1 และสัญญาซื้อขายซึ่งอยู่ที่สำนักงานที่ดินว่า เมื่อสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 คือประมาณพ.ศ. 2483 – พ.ศ. 2484 ทางทหารซื้อที่ดินจากชาวบ้าน และได้นำไปออก สค.1 เมื่อปีพ.ศ. 2498 เช่นเดียวกับชาวบ้าน จึงได้ยื่นเอกสารดังกล่าว ให้นายไมตรี อินทุสุต ผู้ว่าราชการจังหวัดในขณะนั้น และยื่นหนังสือให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อดำเนินการแก้ไข แต่ก็ได้รับการเพิกเฉย

ได้มีการประชุมกบร. ครั้งที่1/2555 ตรงกับวันศุกร์ที่ 25 พฤษภาคม 2555 ซึ่งการประชุมครั้งนี้ ได้พิจารณา ที่ดินสาธารณประโยชน์ ท่งช่องกิวหรือท่งหัง จำนวน 12 ราย 24 แปลง ซึ่งผลสรุปจากการ พิสูจน์สิทธิในที่ดินดังกล่าวมีมติออกมาว่า น่าเชื่อว่าผู้ครอบครองทำประโยชน์สืบต่อกันมาก่อนที่จะ ประกาศเป็นเขตที่สาธารณประโยชน์ท่งช่องกิว และที่สาธารณประโยชน์ได้ประกาศหวงห้าม เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2473 ผู้ขอได้เข้าครอบครองและทำประโยชน์ต่อเนื่อง ก่อนประกาศเป็นที่ สาธารณประโยชน์ ที่ดินไม่อยู่ในเขตพื้นที่ของทางราชการทหาร ผู้ขอได้ทำประโยชน์เหมาะสมกับพื้นที่ เห็นควรพิจารณาออกโฉนดที่ดินให้กับผู้ขอได้ (ได้โฉนดรอบแรก 24 แปลง 12 ราย)

ในปี พ.ศ. 2555 ชาวตำบลบ้านควนกับกลุ่มตำบลโคกชะบัวได้มีการรวมตัวกันประท้วงอีกครั้ง หน้าศาลากลางจังหวัดและได้เดินทางไปพบกับนายยงยุทธ วิชัยดิษฐ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย สมัยนั้น ส่งผลให้ปัญหาดังกล่าวได้รับการคลี่คลายบางส่วน ล่าสุดได้ทำหนังสือยื่นถึงคณะคสช. ไปเมื่อ ประมาณ วันที่ 2 ก.ค 2557 เพื่อให้ทางคสช. เป็นผลัดดันและแก้ไขปัญหให้ชาวบ้านทั้งสมอบตำบล 16 มกราคม 2558 ชาวบ้านควนได้จัดเวทีนำเสนอภาพรวมกระบวนการเรียกร้องสิทธิในที่ดินตำบลบ้านควน ขึ้น มีเครือข่ายผู้เดือดร้อนที่ดินทำกินจังหวัดตรังหลายพื้นที่มาร่วมเวที ชาวบ้านตำบลบ้านควนถือโอกาส ทำบุญเลี้ยงพระไปด้วย กิจกรรมจัดขึ้นทั้งวัน และรวมถึงภาคกลางคืน

เวทีสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน

เวทีย่อย

ในพื้นที่จัดเวทีย่อยเฉพาะกลุ่มมีขึ้นทุกเดือน บางเดือนหลายครั้ง แต่ทุกครั้งได้สร้างคนให้เข้ามา เรียนรู้เพิ่มเติม และมีส่วนร่วมกับการทำงานเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ สร้างคนใหม่ๆ ขึ้นมาเป็นผู้นำในชุมชน เริ่มเห็น ความสำคัญของการทำงานร่วมกัน เสียละละ มากขึ้น และยังมีการสร้างตัวแทนแกนนำขึ้นทั้ง 3 หมู่บ้าน เพื่อเป็นผู้ประสานงานในแต่ละหมู่บ้าน เพื่อรวบรวมข้อมูลของแต่ละหมู่บ้าน เพื่อมาพบปะกลุ่มเพื่อ พิจารณาข้อมูล และหาทางออกร่วมกัน การมีเวทีย่อยหลายๆ ครั้งนี้ ทำให้เห็นศักยภาพคนในชุมชนเพิ่มขึ้น และยังสามารถประสานกับหน่วยงานในพื้นที่ได้ดีขึ้นด้วย

เวทีใหญ่

ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา มีเวทีใหญ่ ถึง 3 ครั้ง ซึ่งนอกจากในพื้นที่ตำบลบ้านควนได้สร้างการเรียนรู้กันเองแล้ว ยังได้เชิญเครือข่ายผู้มีปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่จังหวัดตรังอีกหลายๆ พื้นที่เข้ามาเรียนรู้ด้วย ดังนี้

เวทีฉลองโฉนด

ถือเป็นเวทีที่ใหญ่มาก คนทั้งตำบลบ้านควนได้แสดงความสามัคคีผ่านเวทีนี้ มีชาวบ้านมาร่วมเวทีกว่า 300 คน เมื่อ 16 มกราคม 2558 เวทีจัด 1 วัน 1 คืน มีกิจกรรมทางศาสนา ชาวบ้านทุกคนหิ้วปิ่นโตมาทำบุญและทานข้าวร่วมกัน ทีมวิจัยมีอาหารสำหรับผู้มาร่วมกิจกรรม มีเครือข่ายที่ดินจากพื้นที่อื่นๆ มาร่วมแลกเปลี่ยนในเวที ทีมวิจัยได้นำเสนอข้อมูล และผลสำเร็จจากการเรียกร้องสิทธิที่ดิน ซึ่งถือว่าประสบความสำเร็จในการให้ชาวบ้านได้รับโฉนดรอบแรก 27 แปลง ซึ่งถือว่าเป็นรูปธรรมที่ทำให้คนในชุมชนซึ่งยังมีอีกหลายร้อยแปลงที่ยังไม่ได้โฉนด ได้มีความหวัง

เวทีแก้ปัญหาที่ดินทำกินตำบลบ้านควน

เนื่องจากเจ้าพนักงานที่ดินคนใหม่เพิ่งมารับตำแหน่งได้ประมาณ 2 เดือน ทีมวิจัยจึงได้วางแผนเปิดเวที เพื่อให้เจ้าพนักงานที่ดินได้ชี้แจงข้อเท็จจริง การแก้ปัญหา เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2558 เนื่องจากที่ผ่านมา คณะกรรมการ กบร. ได้นำที่ดินบ้านควนเข้าพิจารณาเป็นรอบที่ 2 และมีผู้ผ่านมติ กบร. จำนวน 47 ราย 179 แปลง แต่จำนวนนี้การขับเคลื่อนเพื่อออกโฉนดให้กับชาวบ้านล่าช้ามาก และยังมีบางส่วนที่แม้ กบร. จะมีมติให้ออกโฉนดได้ แต่เจ้าหน้าที่กลับบอกว่า ติดการถ่ายภาพทางอากาศ จึงจัดเวทีเพื่อให้เจ้าพนักงานที่ดินได้ชี้แจงข้อเท็จจริงและการดำเนินการต่อไป เพื่อให้คนในชุมชนได้คลายความกังวล เวทีครั้งนี้มีชาวบ้านให้ความสนใจและร่วมเวที 100 กว่าคน มีคนหน้าใหม่ เข้ามาเรียนรู้ในเวทีมากขึ้นหลายตามากขึ้น จนทำให้ห้องประชุมของ อบต.คับแคบไป คนล้นออกมานอกห้อง และเวทีครั้งนี้ถือเป็นครั้งแรกที่ได้รับความร่วมมือจากนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านควน ซึ่งนอกจากเชื้อเพลิงสถานที่ เปิด-ปิดงาน แล้วยังสนับสนุนอาหารว่างและน้ำดื่มด้วย และรับปากจะเป็นหนึ่งในคณะทำงานเพื่อแก้ปัญหา ในขณะที่เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดก็ได้ชี้แจงจนชาวบ้านทุกคนคลายข้อสงสัย และให้จัดตั้งคณะกรรมการร่วมเพื่อดำเนินการแก้ปัญหาต่อไป

เวทีประชาคมปัญหาที่ดินทำกินตำบลบ้านควน

หลังจากนั้นทีมวิจัยได้เปิดเวที่ย่อย เวทีใหญ่ ในหมู่บ้านหลายต่อหลายครั้ง พยายามเก็บรวบรวมข้อมูล ลงแผนที่แยกประเภทที่ดินของคนในหมู่บ้าน ซึ่งขั้นตอนเหล่านี้ต้องใช้เวลามาก เนื่องจากปัจจุบันที่ดินเปลี่ยนมือไปมากแล้ว บางที่ไม่มีเจ้าของที่ดิน หาตัวไม่พบ ไม่ได้ยื่นเอกสารหลักฐาน กลัวว่า จะทำให้เสียโอกาส ดังนั้นตอนหลัง ทีมวิจัยจึงได้เพิ่มคณะทำงานระดับหมู่บ้านทั้ง 3 หมู่บ้าน เพื่อไปค้นหาข้อมูลที่ยังขาด และเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับผู้ประสงค์จะเข้าร่วมกระบวนการตรวจสอบสิทธิในที่ดินทำ

กินของตัวเอง เมื่อได้คณะทำงานชัดเจนแล้ว จึงเปิดเวทีประชาคม เพื่อตรวจสอบความต้องการ และการ
ยินยอมร่วมกันอีกครั้งที่อบต. บ้านควน

ผลจากการดำเนินงานต่างๆ เจ้าพนักงานที่ดินได้เสนอให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการพิสูจน์
สิทธิขึ้นมา 1 ชุด มีเจ้าพนักงานที่ดินเป็นประธาน นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านควนเป็นที่ปรึกษา
ให้ตัวแทนจาก 3 หมู่บ้านและทีมวิจัยร่วมเป็นคณะกรรมการ บทบาทหลักคือเก็บข้อมูล และพิจารณา
ตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับผู้ที่ยังไม่ได้สิทธิในที่ดินร่วมกัน

สรุปภาพรวมการแก้ปัญหาที่ดินทำกินบ้านควน ดังนี้

1. ได้รับโฉนดรอบแรก 12 ราย 24 แปลง
2. เข้าสู่การพิจารณาของคณะกรรมการ กบร. 23 กันยายน พ.ศ. 2556 49 ราย 157
แปลง จำนวนนี้บางรายออกได้เลย บางส่วนต้องพิสูจน์สิทธิใหม่ เพราะติดการแปล
ภาพถ่ายทางอากาศ (ปัจจุบัน ณ กรกฎาคม 2558 สามารถออกโฉนดได้ 27 ราย 187
แปลง)
3. รวบรวมผู้ตกค้างรอบใหม่ จัดทำข้อมูล แยกประเภท
4. เจ้าของที่ดินผู้ขอออกโฉนดที่ยื่นเฉพาะรายในช่วงปีพ.ศ. 2552 ถึงปัจจุบันมีด้วยกัน 5 ราย
37 แปลง
5. ที่ยังไม่ได้ยื่นเอกสารใดๆ ประมาณ 200 กว่าแปลง

บทที่ 4

บทสรุป

ในอดีตยุคสมัยที่ยังไม่มีระบบกฎหมาย ที่ดินเป็นสมบัติของส่วนรวม ไม่มีใครหวงห้ามและกัน เป็นของตนได้ การเพาะปลูกในยุคนั้นยังไม่มีกรรมสิทธิ์ที่ดิน เพราะที่ดินมีมากมาย เมื่อที่ดินแห่งหนึ่ง เพาะปลูกไม่ได้ผลดี ก็จะอพยพโยกย้ายไปหาที่ดินแห่งใหม่ มนุษย์ยุคนั้นยังสามารถทำการเพาะปลูก ร่วมกันได้ โดยถือว่าที่ดินเป็นส่วนรวม แบ่งปันพืชผลกัน (หลวงวิจิตรวาทการ, 2523)

เมื่อมนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นสังคม และมีจำนวนคนเพิ่มมากขึ้น มีความจำเป็นต้องทำการ เพาะปลูกให้ได้ผลดีก็ต้องหาที่ดินที่ดี ก็เริ่มมีความจำเป็นในการถือสิทธิที่ดินเพื่อแบ่งสรรที่ดินกัน เพาะปลูก การแบ่งที่ดินต้องแบ่งเป็นผืนใหญ่ ๆ ต่อมาเมื่อมีวิวัฒนาการด้านการ เพาะปลูกมากขึ้น ต้องหัก ร้างถางพง งานเหล่านี้ต้องใช้เวลาและแรงงานมาก ทำให้เกิดความหวงกันที่ดินดังกล่าวจะให้อื่นมาเอา ไปเสียไม่ได้สิทธิที่ดินอย่างแท้จริงจึงได้กำเนิดขึ้นจากการลงแรง สิทธินี้ยังไม่เป็นสิทธิส่วนตัวบุคคล แต่ เป็นของครอบครัว หมู่หรือเผ่าซึ่งครอบครัว หมู่หรือเผ่า ยังไม่ยอมให้คนแต่ละคนแบ่งแยกออกไป (หลวง วิจิตร-วาทการ, อ้างแล้ว)

กรรมสิทธิ์ที่ดินในประเทศไทย ปรากฏเริ่มแรกตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ในรัชกาลของ พ่อขุนรามคำแหง ซึ่งทรงดำเนินรัฐประศาสน์นโยบายส่งเสริมเศรษฐกิจเกี่ยวกับการทำประโยชน์ในที่ดิน เพื่อให้ได้พืชผลมาเป็นปัจจัยในการบริโภคและอุปโภคควรแก่ระดับการครองชีพในสมัยนั้น เมื่อราษฎรเข้าบุกเบิกหักร้างถางพงในที่ดินจนเพาะปลูกได้ผลได้ประโยชน์แล้วก็โปรดให้ที่ดินนั้น ๆ เป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ออกแรงออกไป ดังปรากฏในหลักศิลาจารึกหลักที่ 1 ว่า “ฯฯ สร้างป่าหมาก ป่าพลูทั่วเมืองทุกแห่ง ป่าพร้าวก็หลายในเมืองนี้ ป่าคาง (ขนุน) ก็หลายในเมืองนี้ หมากม่วงก็หลาย ในเมืองนี้ หมากขามก็หลายในเมืองนี้ ใครสร้างได้ไว้แก่มัน ฯฯ” ได้จัดแบ่งองค์การบริหารออกเป็น รูปจตุสดมภ์ คือ เวียง วัง คลัง นา ประจำอยู่ส่วนกลาง การจัดเรื่องที่ดินขึ้นอยู่แก่กรมนา ในแผ่นดิน

สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) (พ.ศ. 1903) ตำแหน่งเสนาบดีกรมนามีชื่อเรียกว่า “ขุน เกษตราธิบดี”

แผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. 1991) หรือที่เรียกว่า “พระเกษตราธิบดี”

แผ่นดินพระเจ้าปราสาททอง (พ.ศ. 2175) เรียกว่า “เจ้าพระยาพลเทพเสนาบดีศรีไชยณพรัตน์เกษ ตราธิบดีอภัยพิริยะปรากฏมพานุ” นามเจ้าพระยาพลเทพนี้ใช้อยู่จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ในสมัยนี้มีกฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จซึ่งตราขึ้นใช้บังคับตั้งแต่แผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) บทที่ 35, 42 และ 43 เป็นแม่บทสำหรับดำเนินการ โดยกำหนดให้มีการจัดที่ดินซึ่งยังรกร้าง

เป็นทำเลเปล่าให้ราษฎร เข้ากันสร้างให้มีประโยชน์ขึ้น สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 - 2 งานที่ดินยังคงยึดหลักการตามกฎหมายลักษณะเบ็ดเสร็จ สมัยรัชกาลที่ 3 มีการออกหนังสือสำหรับที่บ้าน เพื่อระงับข้อพิพาทการรุกล้ำเขตกัน สมัยรัชกาลที่ 4 มีการประกาศขายฝากและจำนำที่ดิน ทุ่งนา และมีการออกตราแดงในเขตจังหวัดกรุงเก่า (พระนครศรีอยุธยาอ่างทอง ลพบุรีสุพรรณบุรี) เป็นหลักฐานแสดงว่ามีผู้มีชื่อเป็นเจ้าของและใช้ในการเก็บภาษีที่นาการออกหนังสือสำคัญชนิด ต่าง ๆ มีเพิ่มขึ้นอีกหลายชนิดในสมัยรัชกาลที่ 5 เช่น โฉนดสวนใบตราจอง เพื่อประโยชน์ในการเก็บภาษีค่านา ต่อมา มีปัญหาเรื่องกรรมสิทธิ์ในที่ดินสู่ศาลบ่อยขึ้นเพราะหนังสือสำคัญที่เจ้าหน้าที่ผู้เก็บภาษีอากรออกให้เจ้าของที่ดินยึดถือไว้นั้นไม่อาจระงับข้อพิพาทได้แย้งได้ เนื่องจากมีข้อความไม่กระจ่างว่าผู้ใดมีสิทธิอยู่ในที่ดินเพียงใด

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประสบถึงความเดือดร้อนของราษฎรในกรณีดังกล่าว จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กระทรวง เกษตรพาณิชย์การ จัดดำเนินงานเรื่องสิทธิในที่ดินให้รัดกุมขึ้น โดยมีดำเนินการออกโฉนดที่ดิน โดยให้อยู่ในบังคับบัญชาของเทศาภิบาลมณฑลกรุงเก่า การออกเดินสำรวจเป็นครั้งแรกในปี ร.ศ. 120 (พ.ศ. 2444) โดยข้าหลวงเกษตรพร้อมด้วยเจ้าพนักงานกรมแผนที่ และมีพระบรมราชานุญาตให้ผู้ถือโฉนดที่ดิน เป็นผู้มียกรรมสิทธิ์ในที่ดิน มีการออกโฉนดตราจองเป็นหนังสือสำคัญสำหรับที่ดินที่ได้ทำประโยชน์แล้ว ปัจจุบันยังคงมีอยู่ในเขตมณฑลพิษณุโลก คือ จังหวัดพิษณุโลก พิจิตร อุตรดิตถ์ และสุโขทัย และจัดตั้งหอทะเบียนที่ดินแห่งแรกคือ หอทะเบียนมณฑลกรุงเก่าในพระราชวังบางปะอิน เมื่อ ร.ศ. 120 ซึ่งตรงกับ พ.ศ. 2444

หลังจากนั้นได้มีการสถาปนากรมทะเบียนที่ดิน หรือกรมที่ดินปัจจุบันขึ้นในกระทรวงเกษตราธิการ เมื่อ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2444 และมีการออกพระราชบัญญัติออกโฉนดที่ดิน ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2451) ซึ่งได้รวบรวมการดำเนินการเรื่องที่ดินแต่ดั้งเดิมหลายฉบับไว้เป็นฉบับเดียว และถือเป็นมูลฐานของกฎหมายเกี่ยวกับการออกโฉนดที่ดินต่อมา โดยได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมเป็นพระราชบัญญัติออกโฉนดที่ดินอีกหลายฉบับ

ฉบับสุดท้าย คือ พระราชบัญญัติออกโฉนดที่ดิน (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2479 ซึ่งได้วิวัฒนาการ จนเป็นประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 ให้บังคับเกี่ยวกับการออกโฉนดที่ดินและหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินต่าง ๆ สืบมาจนถึงปัจจุบันประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา 1 สิทธิในที่ดินหมายความว่า "กรรมสิทธิ์และให้หมายความรวมถึงสิทธิครอบครองด้วย" และมาตรา 2 "ที่ดินซึ่งมิได้ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลหนึ่งบุคคลใด ให้ถือว่าเป็นของรัฐ และมาตรา 3 บุคคลย่อมมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินในกรณีดังต่อไปนี้

(1) ได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ตามกฎหมาย ก่อนวันที่ประมวลกฎหมายนี้ใช้บังคับ หรือได้มาซึ่งโฉนดที่ดินตามบทแห่งประมวลกฎหมายนี้

(2) ได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดที่ดินเพื่อการครองชีพหรือกฎหมายอื่นสำหรับประเภทของที่ดิน แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ ที่ดินของเอกชน และที่ดินของรัฐ

ที่ดินเอกชน แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1) ที่ดินที่มีหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์อันได้แก่ โฉนดที่ดิน โฉนดตราจอง เป็นที่ดินที่ทางราชการออกให้

2) ที่ดินมือเปล่า หมายถึง ที่ดินที่ยังไม่มีหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์ แต่อาจมีหลักฐานสำหรับที่ดิน เช่น ใบจอง (น.ส.2) ใบเหี่ยยบย่ำ ตราจอง แบบแจ้งการครอบครอง (ส.ค.1) แบบหมายเลข 3 หนังสือรับรองการทำประโยชน์ (น.ส.3 หรือ น.ส.3ก.)

ผู้ครอบครองที่ดินดังกล่าวนี้กฎหมายถือว่า มีสิทธิเพียงครอบครองเท่านั้น ส่วนที่ดินของรัฐ แบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ

1) ที่ดินที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน หมายถึง ที่ดินอันเป็นทรัพย์สินทุกชนิดของแผ่นดินที่ใช้เพื่อสาธารณประโยชน์หรือสงวนไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกัน เช่น ที่ดินรกร้างว่างเปล่า และที่ดินซึ่งมีผู้เวนคืนหรือทอดทิ้ง ที่ดินสำหรับพลเมืองใช้ร่วมกัน เป็นต้นว่า ที่ชายตลิ่ง ทางน้ำทางหลวง ทะเลสาบ ที่ท่าเลี้ยวสัตว์ ป่าช้าสาธารณะ ที่ดินที่ใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ เช่น ป้อม โรงทหาร ที่ตั้งสำนักงานทางราชการและที่ดินสงวนไว้เพื่อให้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น ที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ ที่ดินอุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เป็นต้น

2) ที่ดินอันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินธรรมดา หมายถึง ที่ดินที่รัฐถือสิทธิในที่ดินเช่นเดียวกับเอกชนทั่วไป เช่น ที่ดินราชพัสดุที่กรมธนารักษ์ให้เอกชนเช่า (วนิดา, 2536 อ้างจากสุพรรณี ทักษิณสัมพันธ์, 2547)

จากนิยามและคำอธิบายข้างต้นชี้ให้เห็นว่า การกำหนดสิทธิที่ดินเบื้องต้นยังให้ความหมายครอบคลุมถึงสิทธิครอบครองด้วย ดังนั้น ผู้ที่ครอบครองที่ดินอยู่สืบต่อกันมาเป็นรุ่น ๆ แต่ครั้งบรรพบุรุษโดยไม่มีผู้อื่นมาครอบครองใช้ประโยชน์ ก็ย่อมจะต้องมีสิทธิในที่ดินผืนนั้น ๆ แต่ในประมวลกฎหมายที่ดินมาตรา 3 ได้ไปจำกัดสิทธิของผู้มีกรรมสิทธิ์ที่ดิน โดยระบุให้บุคคลมีกรรมสิทธิ์ที่ดินได้ใน 2 กรณีเท่านั้นคือ ได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ตามกฎหมาย ก่อนวันที่ประมวลกฎหมายนี้ใช้บังคับ หรือได้มาซึ่งโฉนดที่ดินตามกฎหมายแห่งประมวลกฎหมายนี้ และได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดที่ดินเพื่อการครองชีพหรือกฎหมายอื่น ซึ่งหมายถึง ได้สิทธิจากรัฐจัดที่ดินให้ใหม่ ประมวลกฎหมายที่ดินจึงทำให้ผู้ที่ครอบครองอยู่อาศัยทำกินในที่ดินก่อนหรือหลังประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับแต่มิได้แจ้งให้ทางราชการทราบหรือแจ้งแล้วทางราชการไม่ได้ดำเนินการต่อให้หรือไม่ได้โฉนด เช่น ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมที่อยู่ห่างไกล ก็จะไม่ได้รับสิทธิตามประมวลกฎหมายที่ดิน และยังเมื่อรัฐประกาศเขตป่า และออกพระราชบัญญัติป่าไม้ พุทธศักราช 2484 กำหนดให้ป่าคือที่ดินที่ยังมิได้มีบุคคลได้มาตามกฎหมายที่ดิน ก็ทำให้ราษฎรในชนบทห่างไกลหรือชุมชนที่อยู่กับป่า กลายเป็นผู้ไร้สิทธิในที่ดิน และถูกกล่าวหาเป็นผู้บุกรุกป่าทั้ง ๆ ที่เขาอยู่อาศัยทำกินอยู่ที่เดิมของเขามาแต่บรรพบุรุษ ยิ่งกว่านั้นยังมีที่ดินซึ่งชุมชนใช้สอยร่วมกัน เช่น ที่ไร่หมุนเวียน ที่ป่าให้สอย ที่สาธารณประโยชน์ ป่าบุงป่าทาม พร

หนองน้ำ ก็ตกเป็นของรัฐตามกฎหมายที่แต่ละหน่วยงานของรัฐใช้อำนาจตามกฎหมายเข้ามาควบคุมดูแล อำนาจรัฐในการบริหารจัดการที่ดินจึงซ้อนทับอำนาจของราษฎรและชุมชนที่มีสิทธิตามธรรมชาติในที่ดิน และทรัพยากรที่เขาสืบทอดกันมาช้านาน เมื่อราษฎรยืนยันสิทธิและใช้ที่ดินทำกินตามจารีตประเพณีของเขา จึงเกิดข้อพิพาทขัดแย้งกับหน่วยงานของรัฐและเมื่อหน่วยงานของรัฐบังคับใช้กฎหมายเหนือ กฎเกณฑ์ตามจารีตประเพณี จึงเกิดข้อพิพาทขัดแย้งและนำไปสู่การละเมิดสิทธิในที่ดินและป่าของราษฎร

สรุปปัญหาและสาเหตุของปัญหากรณีที่ดินบ้านควน

ปัญหาความขัดแย้งที่สาธารณประโยชน์ของตำบลบ้านควน เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมานาน นับตั้งแต่พ.ศ.2473 ชาวบ้านตกอยู่ในสภาวะที่ไม่มีความมั่นใจตลอดเวลา ความคลุมเครือ ไม่ชัดเจน ทั้ง เรื่องแนวเขต การได้สิทธิ การปกป้องสิทธิ การไม่รู้ ชาวบ้านควนก็เป็นปรากฏการณ์เหมือนกับอีก หลายๆ แห่งในประเทศไทย ไม่มีข้อมูล ไม่รู้ข้อกฎหมาย ไม่รู้จักสิทธิของตนเอง ไม่กล้าต่อสู้กับหน่วยงาน ราชการ กลัว ในขณะที่ผู้นำเองก็ไม่ได้รักษาประโยชน์ รักษาสิทธิของคนในชุมชน

การมีที่ทำกินเป็นของตนเองถือเป็นสิทธิพื้นฐานของราษฎรในชนบท ที่จะช่วยให้สามารถ ทำมาหากินเพื่อดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้ แม้รัฐธรรมนูญก็ยังมีเจตนารมณ์ที่จะ ช่วยให้เกษตรกรทุกคนมีที่ทำกินโดยได้รับไว้ในมาตรา 85 (2) ให้กระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรม และดำเนินการให้เกษตรกรมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิในที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรมอย่างทั่วถึง แต่ในทาง ปฏิบัติรัฐได้ประกาศพื้นที่ที่ยังไม่มีกรรมสิทธิ์ตามประมวลกฎหมายที่ดินเป็นที่ของรัฐทำให้ราษฎรและชุมชน สูญเสียสิทธิครอบครองและใช้ประโยชน์ที่ดินที่ถือสืบทอดกันมา

การถูกละเมิดสิทธิในที่ดินจึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องเร่งแก้ไขด้วยการศึกษาหาข้อมูล ความรู้ เอกสารที่เกี่ยวข้อง และประสบการณ์ที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหา ทั้งในระดับโครงสร้างคือ นโยบาย กฎหมาย และในระดับปฏิบัติ ซึ่งเป็นกรณีพิพาทขัดแย้งในชุมชนให้สำเร็จ

ที่ดินถือเป็นฐานทรัพยากรที่จำเป็นและสำคัญในการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในชนบท เป็นปัจจัย สำคัญในการผลิต เป็นฐานอาชีพ ฐานเศรษฐกิจ ฐานอาหาร ฐานรายได้ ฐานสังคมอื่นๆ สิทธิในการ ครอบครองและใช้ประโยชน์ในที่ดินเพื่อการยังชีพจึงเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่นำไปสู่การเชื่อมโยงสิทธิ มนุษยชนด้านอื่นๆ การสูญเสียสิทธิในที่ดินจึงเป็นการสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ที่จะนำไปสู่ความเศร้าสลดต่อ ครอบครัว ทุกชีวิต ของชาวชนบท เพราะเป็นเหตุให้ต้องสูญเสียสิทธิด้านอื่น ๆ ไปด้วย เช่น การเข้าไม่ถึง ทรัพยากร หรือการเข้าไม่ถึงสวัสดิการของสังคมและสวัสดิการของรัฐในด้านต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดปัญหา ความไม่เป็นธรรม ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และสังคมอย่างรุนแรง การช่วยกันคุ้มครองปกป้อง ป้องกันการละเมิดสิทธิในที่ดินของชาวชนบทจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง

การสูญเสียสิทธิในการครอบครองและใช้ประโยชน์ที่ดินเกิดจากเหตุปัจจัยหลายประการ แต่ส่วนสำคัญที่เป็นสาระสำคัญของการศึกษาวิจัยครั้งนี้คือ ราษฎรไม่ได้รับความเป็นธรรมจากการที่หน่วยงานของรัฐและเอกชนใช้อำนาจรัฐทั้งด้วยอำนาจตามกฎหมายที่สุจริตและไม่สุจริตใจ เข้าไปครอบครอง กำหนดเขตหวงห้ามใช้ประโยชน์ และออกเอกสารสิทธิทับสิทธิชาวบ้านในท้องถิ่น และขับไล่เขาออกจากที่ดินที่เขาอยู่อาศัยทำกินมาแต่บรรพบุรุษ ที่ดินที่เป็นกรณีพิพาทขัดแย้งเป็นที่สาธารณประโยชน์ที่มีหลายต่อหลายหน่วยงานจึงจะเข้าไปใช้สิทธิแทนชาวบ้าน ปัจจุบันมีหน่วยงานต่างๆ เข้าไปใช้พื้นที่ของบ้านควนแล้ว ถึง 18 หน่วยงาน ไม่นับรวมอีกหลายหน่วยงานที่มีความพยายามเข้าไปตั้งหน่วยงานบริเวณนั้น โชคดีที่ชาวบ้านเข้มแข็งและเรียนรู้การต่อสู้ เพื่อปกป้องสิทธิของตัวเอง จนทำให้บางหน่วยงานต้องล่าถอยไป

ปัญหาเรื่องโครงสร้างนโยบาย กฎหมาย และหน่วยงานราชการ โครงสร้างทางอำนาจเป็นปัญหาที่ไม่อาจแก้ไขในระดับปฏิบัติได้ จำเป็นต้องศึกษาวิเคราะห์ด้วยมุมมองและวิธีการใหม่ๆ ให้เห็นถึงความไม่ชอบธรรมและความถูกต้อง ในคราวเดียวกัน การเรียนรู้ผ่านข้อเท็จจริงจะทำให้เราเลือกหาวิธีการที่จะนำไปสู่ความถูกต้องในการเรียกร้องสิทธิ

อย่างไรก็ตาม ความไม่ชัดเจนในเขตที่ดินนี้ เป็นปัญหาระดับประเทศที่มีความพยายามแก้ปัญหาทุกยุคทุกสมัย แต่ก็ไม่เคยสำเร็จเสียที ของตำบลบ้านควนก็เช่นกัน ปัญหาที่เกิดขึ้นและยากที่จะแก้ไขมีสาเหตุมาจาก รัฐไม่ชัดเจน หน่วยงานไม่ชัดเจน เจ้าหน้าที่ภาครัฐใช้อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานตามดุลพินิจที่ไม่มีมาตรฐาน ขาดความรู้ความเข้าใจในบริบทท้องถิ่น ขาดการมีส่วนร่วมจากราษฎร ขาดกระบวนการคลี่คลายที่มีประสิทธิภาพ

ปัญหาการทับซ้อนที่ดินทำกินระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับราษฎร ดูจะเป็นปัญหาที่เห็นแทบทุกพื้นที่ และแต่ละที่แก้ปัญหายากมาก น้อยรายที่จะสำเร็จ เพราะเมื่อภาครัฐขีดเส้นขอบเขตแล้ว จะมีตัวบทกฎหมายตามมา ราษฎรธรรมดาจะต่อสู้เรียกร้องก็ต้องมีวิธีการ ใช้พลัง และต้องมีเหตุผล หลักฐานในการต่อรองสูง ที่ดินสาธารณะตำบลบ้านควน เกิดจากการขีดเส้นของภาครัฐที่มาจากภาพถ่ายทางอากาศ โดยไม่ได้ตรวจสอบข้อเท็จจริง ไม่ได้ลงพื้นที่ ก่อนจะประทับตราว่าเป็นพื้นที่ของรัฐ ป่าสงวน อุทยาน ที่สาธารณะ ฯลฯ ล้วนแล้วแต่สร้างความทุกข์ยาก สร้างความเดือดร้อนให้ราษฎรเหมือนกันหมด

กรณีของบ้านควนก็เช่นกัน รัฐประกาศเป็นที่สาธารณประโยชน์เมื่อปี 2473 ทับที่ทำกินของชาวบ้านไปจำนวน 1,574 ไร่ แล้วนำมาออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเมื่อปี 2529 เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเรียกร้องสิทธิของชาวบ้าน และการประกาศทับที่ทำกินของราษฎรนี้เกิดผลกระทบต่อเนื่องมากมาย สาเหตุมาจาก

การขาดความรู้ความเข้าใจ 20-30 ปีย้อนหลัง ชาวบ้านไม่มีความรู้ด้านตัวบทกฎหมาย ที่พึงกียาก ราชการให้ทำอะไรก็ทำหมด ด้วยความเกรงกลัว โดยเฉพาะเมื่อก่อนราชการจะติดต่อกับผู้นำท้องถิ่นเท่านั้น และผู้นำท้องถิ่นก็ไม่ค่อยได้มีโอกาสเรียนรู้ หรือถามความเห็นลูกบ้านมากนัก แต่จะตัดสินใจไป

ในแนวทางเดียวกับราชการ ดังนั้น เมื่อราชการประกาศให้เป็นที่ดินหลวง ให้ผู้นำเงินซื้อรับรองก็เซ็น โดยไม่ได้มีการวัดแนวเขตที่ทำกินแยกออกมาให้ชัดเจน กลัวผิดถ้าไม่ทำตามข้าราชการ และบางคนก็ไม่ว่าจะต้องทำอะไร ไม่ได้คิดถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น มีการปลอมแปลงเอกสารในการออก นส. ส่งผลกระทบจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งคนของภาครัฐไม่ได้ทำหน้าที่ค้นหาข้อเท็จจริง ไม่มีความรู้ความเข้าใจในพื้นที่ ไม่ได้ลงพื้นที่จริง ทำตามคำสั่งทำให้เสร็จ ไม่ได้เดินแนวเขตให้ชัดเจนมาตั้งแต่อดีต ไม่ได้มีการประชุมเพื่อชี้แจงให้ประชาชนรับรู้รับทราบ หรือซักถามข้อข้องใจ

ลักษณะที่ดิน

ที่ดินตำบลบ้านควนเป็นที่ราบ สลับเนินควนเล็กๆ ไม่ชัน คมนาคมสะดวก เข้าออกได้หลายทาง เป็นศูนย์ราชการหายหน่วยงาน ระบบสาธารณูปโภคค่อนข้างพร้อม ผู้ที่อาศัยในบ้านควนมีทั้งคนเก่าแก่ และคนเข้ามาอาศัย ลักษณะที่ดินของบ้านควนแบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. ชุมชนและสิ่งก่อสร้าง ได้แก่ ที่อยู่อาศัย การค้า โรงงานอุตสาหกรรม ห้างสรรพสินค้า คมนาคม สถาบันการศึกษา และสถานที่ราชการ
2. พื้นที่เกษตรกรรม (agricultural land) ได้แก่ พื้นที่ปลูกพืชล้มลุกและพืชถาวร เช่น สวนผัก สวนผลไม้ พืชไร่ นาข้าว สวนยางพารา สวนปาล์ม ทุ่งเลี้ยงสัตว์ และหมุนเวียน
3. ป่าไม้ (forest land) ได้แก่ พื้นที่ป่าไม้ทั่วไป ป่าพรุ ทุ่งหญ้า ป่าผสม เป็นต้น
4. แหล่งน้ำ (water sources) ได้แก่ พื้นที่ชุ่มน้ำ หนองน้ำ คลอง บึง แหล่งกักเก็บน้ำ

ชลประทาน

5. พื้นที่ว่างเปล่า (abandon land) หรือทุ่งหญ้าสาธารณะ พื้นที่ไม่มีการทำประโยชน์ใดๆ

สรุปข้อมูลผลของการเรียกร่องสิทธิในที่ดินตำบลบ้านควน

จำนวนผู้ที่ได้รับโฉนดตามกระบวนการเรียกร่องสิทธิของตำบลบ้านควน ณ กรกฎาคม 2558

ที่สาธารณประโยชน์ "ทุ่งช่อแก้วหรือทุ่งนางหวัง" ที่รัฐประกาศเป็นที่สาธารณประโยชน์เมื่อปี พ.ศ.2473 รวมทั้งหมด 2,607 ไร่

- ทบที่ทำกินชาวบ้านควนหมู่ที่ 1,4,6, จำนวน 1,574 ไร่

ปัจจุบันถือครองรวม 131 แปลง

เฉลี่ยการถือครองประมาณ 12 ไร่/ครอบครัว

- หน่วยงานรัฐได้เข้ามาใช้ที่สาธารณประโยชน์ ในพื้นที่ "ทุ่งช่อแก้วหรือทุ่งนางหวัง"

รวม 18 หน่วยงานจำนวน 1,033 ไร่

ที่ได้รับโฉนดแล้ว (ณ กรกฎาคม 2558)

หมู่ที่ 1 จำนวน 4 ราย 5 แปลง รวมเนื้อที่ 60 ไร่

หมู่ที่ 4 จำนวน 10 ราย 15 แปลง รวมเนื้อที่ 239 ไร่

หมู่ที่ 6 จำนวน 6 ราย 7 แปลง รวมเนื้อที่ 94 ไร่

ที่ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการ กบร. เมื่อวันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2556 (บางส่วน
ยังติดเงื่อนไขการอ่านแปลภาพถ่ายทางอากาศ)

หมู่ที่ 1 รวม 9 ราย 17 แปลง

หมู่ที่ 4 รวม 10 ราย 51 แปลง

หมู่ที่ 6 รวม 6 ราย 10 แปลง

ทั้งหมดนี้ต้องตั้งคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงและพิสูจน์สิทธิกันใหม่

ที่ กบร. พิจารณาแล้วเห็นสมควรได้รับโฉนดแต่มีปัญหาเนื้อที่เกิน ส.ค. 1 ดังนี้

รวม 5 ราย 11 แปลง ซึ่งจำนวนนี้ต้องตั้งคณะกรรมการพิจารณาใหม่

มติ กบร. พิจารณาแล้วบอกว่าไม่อาจเชื่อได้ว่าทำประโยชน์มาก่อนประกาศเป็นสาธารณประโยชน์

2 ราย 6 แปลง จำนวนนี้แก้ปัญหายาก ไว้เป็นลำดับสุดท้ายของการแก้ปัญหา

สรุปจำนวนที่ได้รับโฉนดแล้ว (รอบสอง) ทั้งหมด ณ วันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2558

รับโฉนดแล้ว 20 ราย 27 แปลง

รวมเนื้อที่ 393 ไร่ คิดเป็น 25 % ของเนื้อที่ทั้งหมด 1,574 ไร่

ที่ยังไม่ได้ดำเนินใดๆ รวม 104 แปลง 1,181 ไร่

คิดเป็น 75 % ของเนื้อที่ทั้งหมด 1,574 ไร่ รายละเอียดดังต่อไปนี้

หมู่ที่ 1 = 33 แปลง

หมู่ที่ 4 = 34 แปลง

หมู่ที่ 6 = 37 แปลง

สรุปภาพรวม

กลุ่มที่ออกโฉนดแล้วมีด้วยกันทั้งหมด 12 ราย 24 แปลง

กลุ่มที่เข้า กบร. เมื่อวันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2556 มีด้วยกัน 49 ราย 157 แปลง (ได้โฉนดแล้ว 20
ราย 27 แปลง รวมเนื้อที่ 393 ไร่ คิดเป็น 25% ของเนื้อที่ทั้งหมด 1,574 ไร่)

กลุ่มที่เจ้าของที่ดินผู้ขอออกโฉนดแต่ยังไม่เข้ากระบวนการพิจารณาของ กบร. มี 6 ราย 12 แปลง

กลุ่มเจ้าของที่ดินยื่นขอออกโฉนดเฉพาะรายในช่วงปี 2552 ถึงปัจจุบันมีด้วยกัน 5 ราย 37 แปลง

กลุ่มที่ยังไม่ได้ดำเนินการใดๆ คือ ไม่ยื่นเอกสาร ไม่รู้ว่าเป็นใครอยู่ที่ไหน รวม 104 แปลง ประมาณ 1,181 ไร่ คิดเป็น 75% ที่ยังไม่ได้เข้าสู่กระบวนการ ซึ่งทีมต้องเก็บรวบรวมข้อมูลและแยกประเภทเพื่อจัดการต่อไป สำหรับกลุ่มที่ยังไม่ได้ดำเนินการใดๆ นี้ บางส่วนเชื่อว่าสู้ไปก็ไม่ได้ ไม่เชื่อว่าจะต่อสู้กับหน่วยงานราชการได้ ไม่อยู่ในพื้นที่ ไม่รับรู้ข่าวสาร ที่ดินเปลี่ยนมือ ตามหาเจ้าของไม่ได้ หรือเพิกเฉย ไม่สนใจสิทธิของตัวเอง

สิ่งดีๆ บทเรียน ที่เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินงาน

ชุมชนได้เรียนรู้สิทธิ และข้อเท็จจริง ร่วมกัน ถือเป็นกรณีตัวอย่างในการแก้ปัญหาาร่วมกันของชุมชน เพราะการต่อสู้เพื่อการเรียกร้องสิทธิครั้งนี้เป็นการต่อสู้ภาคประชาชนอย่างแท้จริง ไม่มีหน่วยงานอื่นองค์กรหรือ เข้ามาหนุนช่วย กระบวนการเรียนรู้ต่างๆ วิธีการต่างๆ ผ่านการคิด และตัดสินใจร่วมกันของแกนนำและคนในชุมชน ไม่ได้แค่ครั้งสองครั้ง แต่การพูดคุยปรึกษาหารือ กระทำร่วมกันเป็นสิบเป็นร้อยครั้ง การเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ ค่อยเป็นค่อยไป ค่อยๆ ขับเคลื่อนจากคนหนึ่งสู่อีกคนหนึ่ง จากสิ่งที่ไม่เคยรู้เป็นได้รู้ จากสิ่งที่ไกลตัวสามารถเชื่อมโยงสู่สิ่งใกล้ตัว จากปัญหาสู่วิธีการเรียนรู้วิถีแก้หลากหลายวิธี จากใจร้อน เป็นสงบนิ่ง รอ ศึกษา

จังหวัดตรังเมื่อก่อนมีการประท้วงบ่อยครั้ง สำหรับกลุ่มนี้เคยมีการประท้วงเช่นกัน นั่นเป็นอีกวิธีหนึ่งในการกระตุ้นให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหันกลับมามอง ให้ความสำคัญ และเข้าใจว่านี่คือความเดือดร้อนทุกข์ยากของประชาชน แต่คนบ้านควนไม่ได้มีการประท้วงอย่างเดียว ระหว่างนั้น มีการเรียนรู้ ศึกษา ข้อมูล ศึกษากฎหมาย ตรวจสอบบันทึกประวัติความเป็นมาของชุมชน การได้มาของเอกสาร มีการวิเคราะห์ แยกแยะ การแลกเปลี่ยนกับพื้นที่อื่นๆ ที่มีปัญหาลักษณะเดียวกัน มีการกระจายบทบาทหน้าที่แบ่งงาน มอบหมายภารกิจให้กับคนในชุมชนอย่างทั่วถึง เชื่อมั่นในผู้นำ มีความพร้อมเพรียงในการขับเคลื่อน คนบ้านควนเดิมไม่เคยมีการรวมกลุ่มมาก่อน กิจกรรมในหมู่บ้านเหมือนที่อื่นๆ คือ มีการช่วยเหลือกันตามงาน ประเพณีในหมู่บ้าน อาทิจงานศพ งานบวชงานแต่ง ตามปกติ แต่การเรียนรู้การสร้างควมสามัคคี สร้างความเข้มแข็ง ในการร่วมกันเรียกร้องสิทธิในที่ดินครั้งนี้ถือว่าเป็นการก่อสร้างที่ยาวนาน นอกจากเห็นความสามัคคีการรวมตัวของคนแล้ว การอดทน รอคอย ก็เป็นอีกอย่างที่ชุมชนต้องฝึกปรือร่วมกัน และผลจากการอดทนรอคอยนั้น เริ่มปรากฏผลสำเร็จเป็นรูปธรรมเมื่อเวลาผ่านไปนานถึง 19 ปี ความคุ้มค่าไม่ได้อยู่ที่การได้รับโฉนด เพียงอย่างเดียว แต่เป็นความภาคภูมิใจในการร่วมกันต่อสู้ เรียนรู้

หลายคนพัฒนาตัวเองจากการเรียนรู้เหล่านั้น หลายคนได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน หลายคนรู้ศักยภาพตัวเอง อาสาทำในสิ่งที่ตัวเองถนัด

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเริ่มเห็นความสำคัญ 19 ปีที่ผ่านมาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านควน ที่บริหารโดยนายกฯ อบต. ไม่เคยให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ ไม่เคยให้การสนับสนุนชาวบ้าน และยังเป็นคนที่ทำให้เกิดผลกระทบเชิงลบต่อการเรียกร้องสิทธิ บางคนเคยบอกว่า “ลื้อไปเถอะ ไม่มีทางชนะ” “ถ้าชนะผมลาออก” ถึงปัจจุบัน นายกฯ อบต. คนใหม่ สมาชิก อบต. และเจ้าหน้าที่ อบต. หลายคน ให้การร่วมมืออย่างดี เข้าใจ และเริ่มเข้ามามีส่วนร่วม เช่น อำนวยความสะดวกในการใช้สถานที่ ห้องประชุมของ อบต. ในการเปิดเวที สนับสนุนอาหารว่าง เป็นประธานเปิดเวที เจ้าหน้าที่บริการเอกสาร และความสะดวกให้ทุกอย่าง และยังร่วมเป็นคณะกรรมการพิสูจน์สิทธิร่วมกับชาวบ้าน นี่ถือเป็นนิมิตหมายที่ดี ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน ขณะที่เจ้าพนักงานที่ดินคนใหม่ ไม่ปฏิเสธหน้าที่ ชี้แจงข้อมูล ข้อเท็จจริง เส้นทางออก ทาวิธีแก้ปัญหาให้ชาวบ้าน เป็นประธานร่วมในการแก้ไขปัญหาที่ดินที่ยังไม่แล้วเสร็จ กำชับเจ้าหน้าที่ในสำนักงานที่ดินให้ปฏิบัติหน้าที่เต็มความสามารถ และเปิดโอกาสให้คนบ้านควนได้ปรึกษาหารือได้ตลอดเวลา การพิสูจน์สิทธิจะเดินหน้าต่อไป จนกว่าจะแล้วเสร็จ

การเรียกร้องสิทธิในที่ดิน ซึ่งเป็นความมั่นคงในชีวิต การปกป้องสิทธิจากการถูกเบียดเบียนเอารัดเอาเปรียบจากหน่วยงานราชการ โดยไม่คำนึงถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับชาวบ้าน การแย่งชิงที่ดินเพื่อประโยชน์ของตัวเอง ทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงานได้เรียนรู้ด้วยเช่นกัน หากคนบ้านควนเพิกเฉย ไม่รวมตัวกันปกป้องแผ่นดินบรรพบุรุษ ยังไม่รู้ว่า หลายต่อหลายครอบครัว จะต้องอพยพไปอยู่ที่ไหน ครอบครัวจะแตกแยกอย่างไร ญาติพี่น้องต้องห่างหาย นี่เป็นการกระตุ้นเตือนนักการเมือง และหน่วยงานราชการด้วยเช่นกัน หลังจากนั้นยังไม่ว่า บ้านควนจะถูกใคร หน่วยงานใด เข้าไปยึดพื้นที่อีก แต่อย่างน้อย หากคนบ้านควนที่ผ่านเรียนรู้ ผ่านการหาทางออกให้กับวิกฤติในชีวิต คงจะมีวิธีการในการปกป้องที่ตรงกับสิทธิของตัวเองได้

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่สำคัญที่สุดในการเรียกร้องสิทธิในที่ดินอีกประเด็นก็คือ ผู้นำ ผู้นำที่มีบุคลิกลักษณะพิเศษ เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างการเรียนรู้ และนำผู้คนเข้าสู่กระบวนการเรียกร้องสิทธิ การค้นหาผู้นำ หรือผู้ที่จะลุกขึ้นมาเป็นแม่ทัพในกระบวนการต่อสู้เรื่องที่ยากลำบาก และเป็นประเด็นปัญหาทับซ้อน ปัญหาใหญ่ ปัญหาที่ต้องเกี่ยวข้องกับหน่วยงานราชการ ระบบราชการ นโยบายเช่นนี้ ต้องเป็นผู้นำที่มีความสามารถ เรียนรู้ ศึกษาข้อกฎหมายต่างๆ อย่างชัดเจน มีไหวพริบ มีวิสัยทัศน์ เข้าใจ มีชั้น

เชิง มีกระบวนการ มีพลัง อดทน และไม่ย่อท้อ กล้าหาญ กล้าเข้าหาหน่วยงานทุกระดับ มีทักษะในการเจรจา ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ไม่กลัวระบบ ต้องมีความเป็นผู้นำสูง สร้างการเรียนรู้ให้คนอื่น ๆ ไปพร้อม ๆ กัน หลายๆ ที่เรียกร่องสิทธิไม่สำเร็จเพราะผู้นำไม่ชัดเจน ไม่มีจุดยืน ไม่กล้าพอ ไม่มีความชัดเจนในการขับเคลื่อน ทำๆ หยุดๆ นำเดียว ทำเพื่อประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม

สร้างคนรุ่นใหม่ เนื่องจากการแก้ปัญหาสิทธิในที่ดินทำกินยังไม่แล้วเสร็จ ยังมีจำนวนที่ดินอีกประมาณ 70% ที่ยังไม่ได้เข้ากระบวนการแก้ปัญหา ดังนั้นแม้คนรุ่นเก่าจะล้า แต่คนรุ่นใหม่ก็ได้เข้ามาทำหน้าที่สานต่อ เรียนรู้ขั้นเบื้องต้นคือ การสร้างลำนีกรักท้องถิ่น หวงแหนผืนแผ่นดิน แล้วนำไปสู่การอยากรู้ที่ไปที่มาของปัญหา จนถึงขั้นลงมือศึกษาเรียนรู้ด้วยตัวเอง เริ่มเก็บข้อมูล วิเคราะห์แยกแยะประเภทปัญหา ลำดับความยากง่ายในการนำเข้าสู่กระบวนการ หาความรู้ที่เกี่ยวข้อง ศึกษาทุกแง่มุม กฎหมาย หน่วยงาน การประสานงาน การสร้างการมีส่วนร่วม ลองนำเสนอในเวทีย่อย เวทีเล็ก พัฒนาสู่การเปิดเวทีใหญ่ การนำเสนอในเวที การสรุปใจความสำคัญ แบ่งงานมอบหมายหน้าที่ เหล่านี้ได้สร้างในคนรุ่นใหม่ และครั้งนี้สร้างได้ครบทุกหมู่บ้าน ที่เห็นชัดเป็นคนรุ่นใหม่ หมู่บ้านละอย่างน้อย 3 คน ที่ลุกขึ้นมาทำหน้าที่เรียนรู้รอบใหม่ ที่จะทำหน้าที่สืบภารกิจเรียนรู้การทวงคืนสิทธิในที่ดินบรรพบุรุษ คนรุ่นใหม่ที่กำลังถึงนี้ ล้วนเป็นลูกหลานของคนรุ่นเก่าที่อ่อนล้าด้วยวัยและอายุ รับรู้และเห็นความเหนื่อยยากของคนรุ่นเก่าที่เคยต่อสู้มาก่อน อยากรับช่วงต่อในการแก้ปัญหาให้คนในชุมชน บางคนไม่ได้มีที่ดินที่มีปัญหา บางคนเป็นเจ้าของที่อบต. เป็นสมาชิกอบต. เป็นชาวบ้าน เป็นเจ้าของกิจการ เป็นคนในชุมชนที่เห็นระหว่างทางของการต่อสู้ และก้าวลงมาเรียนรู้ด้วยตัวเอง เห็นชัดว่า รุ่นใหม่บางคนมีพัฒนาการเร็วและเด่นชัดมาก อยู่ที่มีการเปิดโอกาส และการสร้างพื้นที่ให้คนเหล่านี้ได้แสดงศักยภาพ

การทำโครงการวิจัยครั้งนี้ จึงตอบวัตถุประสงค์ของโครงการได้ดังเหตุผลต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วขั้นตอน วิธีการดำเนินงานที่ผ่านมา จะเป็นบทเรียนให้กับคนบ้านควน และคนอื่นๆ ที่ยังอยู่กับปัญหาที่ยากจะหาทางออกได้ จะได้ศึกษา เรียนรู้ ต่อไป รวมทั้งคนตำบลบ้านควนเองก็ต้องเรียนรู้เพื่อที่จะเรียกร้อง ปกป้องสิทธิของตนเองในการรักษาที่ดินทำกินต่อไป แนวทางเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ในการสร้างการเรียนรู้ให้กับคนอื่น ๆ ในชุมชนที่จะลุกขึ้นมาปกป้องสิทธิ ทดแทนคนรุ่นก่อนๆ แก่นนำหลายคนเหน็ดเหนื่อย อายุมาก เสียชีวิต รุ่นใหม่ได้ถูกสร้างขึ้นมาทดแทน และเติมพลังความรู้ เติมพลังความสามารถในการขับเคลื่อนต่อไป

ปัญหาการดำเนินงาน

- เจ้าพนักงานที่ดินเปลี่ยนบ่อย แต่ละคนมารับตำแหน่ง 1-2 ปี ทำให้การดำเนินงานไม่ต่อเนื่อง มาใหม่ก็ต้องเริ่มสอบสวน หาข้อเท็จจริงกันใหม่ บางครั้งเป็นช่วงสัญญาภาคนานหลายเดือน ผู้รักษาการไม่เซ็นให้เพราะไม่อยากเสี่ยง
- เจ้าพนักงานที่ดินไม่กล้าเซ็นชื่อในใบโอนด ไม่กล้ารับผิดชอบ ทั้งที่ผ่าน กพร. แล้ว
- หน่วยงานอ้างว่าไม่มีเจ้าหน้าที่ ทำให้การดำเนินงานล่าช้า ทุกครั้งที่ทีมวิจัยตามเรื่อง เจ้าหน้าที่จะบอกว่าไม่มีคน มีคนทำงานแค่ 2 คน แต่ต้องทำงาน 3 อำเภอ ก็ต้องสลับกันไป
- ชาวบ้านบางส่วนยังเกรงกลัวเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ไม่กล้าเรียกร้องสิทธิของตัวเอง
- ที่ดินเปลี่ยนมือ ตามหาเจ้าของไม่เจอ ไม่รู้ว่าเป็นใคร
- ที่ที่ออกโฉนดไปแล้วเสี่ยงมากในการเกิดปัญหา เพราะเจ้าของที่ดินปัจจุบันไม่รู้ ชื่อของผู้ที่เป็นเจ้าของโฉนดจึงเป็นเจ้าของเดิม อาจทำให้เกิดปัญหาฟ้องร้องภายหลัง
- ที่ดินราคาสูงขึ้นมาก เกิดปัญหาหลายอย่าง
- การสร้างการมีส่วนร่วมต้องใช้เวลาและความพยายามเป็นอย่างมาก
- เอกสารมีจำนวนมากมาย ต้องใช้เวลา และนักวิจัยก็ต้องเรียนรู้
- บางรายการหลักฐานไม่เจอ
- บางรายแจ้งเท็จ หรือแจ้งการครอบครองไม่หมด
- บางรายให้ประวัติความเป็นมาไม่ถูก เสียสิทธิ
- บางรายหลงเชื่อเจ้าหน้าที่ เซ็นรับว่าไม่ขอออกโฉนด แก้ปัญหายาก
- หน่วยงานราชการต้องการพื้นที่ ชาวบ้านต่อสู้ยาก และปัญหานี้จะเกิดขึ้นต่อไปทั้งในปัจจุบันและอนาคต
- ผู้นำท้องถิ่น ไม่ทำหน้าที่ที่เอื้อต่อสมาชิกในชุมชน ไม่ออกหน้า ไม่กล้าออกมายืนเคียงชาวบ้าน

แนวทางการดำเนินงานช่วงต่อไป

- ตั้งคณะกรรมการพิสูจน์สิทธิ ร่วมกับสำนักงานที่ดินจังหวัดตรัง และองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านควน
- เก็บข้อมูลเพิ่มเติม
- เปิดเวทีย่อยในหมู่บ้าน
- พิสูจน์สิทธิแต่ละแปลงร่วมกับเจ้าพนักงาน

บทที่ 5

บทวิเคราะห์และข้อเสนอแนะ

การมีที่ทำกินเป็นของตนเองถือเป็นสิทธิพื้นฐานของราษฎรในชนบท ที่จะช่วยให้สามารถทำมาหากินเพื่อดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แม้รัฐธรรมนูญก็ยังมีเจตนารมณ์ที่จะช่วยให้เกษตรกรทุกคนมีที่ทำกินโดยได้รับไว้ในมาตรา 85 (2) ให้กระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรม และดำเนินการให้เกษตรกรมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิในที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรมอย่างทั่วถึง แต่ในทางปฏิบัติรัฐได้ประกาศพื้นที่ทับซ้อนกับของราษฎร ทำให้เกิดปัญหาตามมามากมายทั่วทุกภาคของประเทศ ชุมชนสูญเสียสิทธิครอบครองและใช้ประโยชน์ที่ดินที่ถือสืบต่อกันมา การสูญเสียที่ดินเป็นประเด็นสำคัญในการเชื่อมโยงไปสู่สิทธิด้านอื่น ๆ อีกมากมาย ถ้าประชาชนไม่รวมตัว ไม่เรียกร้อง ไม่เข้มแข็ง ก็จะถูกฉวยใช้ประโยชน์จากหน่วยงาน เช่นเดียวกับกรณีที่ดินสาธารณะตำบลบ้านควน การถูกละเมิดสิทธิในที่ดินจากภาครัฐโดยขาดการสืบสวนสอบสวน ตรวจสอบข้อเท็จจริง ใช้อำนาจหน้าที่ไปตามดุลพินิจฝ่ายเดียว ไม่มีมาตรฐาน ไม่มีการสร้างการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน ทำให้เกิดกรณีปัญหาต่างๆ มากมาย ดังจะเห็นได้จากการมีการประท้วงเกิดขึ้นทุกยุคทุกสมัย และไม่เคยมีรัฐบาลไหนแก้ปัญหาได้แบบเบ็ดเสร็จ หรือแก้ปัญหาระยะยาวได้จริง การคลี่คลายข้อพิพาทอย่างขาดประสิทธิภาพ ความไม่ทันสมัย ของนโยบาย และกฎหมาย ขาดความรู้ความเข้าใจบริบทท้องถิ่น เรื่องที่ดินและป่าจำนวนมากและมีความรุนแรงมากขึ้น

จังหวัดตรังมีที่ดินที่เป็นปัญหาแทบทุกอำเภอ เมื่อปี 2546 สมัยที่มีการจัดตั้งศูนย์อำนวยการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจนแห่งชาติ (ศตจ.) สกว.ได้มีส่วนร่วมในการศึกษาวิจัยประเด็นปัญหาที่ดินของตรัง มีวัตถุประสงค์เพื่อ แก้ไขปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ชาวไทยให้อยู่ดี มีสุขอย่างยั่งยืน บนพื้นฐานของความสมดุลพอดี และความพอประมาณอย่างมีเหตุผล ภายใต้ "ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง" โดยนายกรัฐมนตรีสมัยนั้นได้มอบหมายให้กระทรวงมหาดไทยรับผิดชอบการจดทะเบียนปัญหาความเดือดร้อน/ความต้องการของประชาชน รวม 7 ประการ ได้แก่ ปัญหาที่ดินทำกิน ปัญหาคนเร่ร่อน คนยากจน ผู้ประกอบอาชีพผิดกฎหมาย การให้ความช่วยเหลือนักเรียน/นักศึกษาให้มีรายได้จากอาชีพที่เหมาะสม ปัญหาการถูกหลอกลวง ปัญหานี้ดินภาคประชาชน และปัญหาที่อยู่อาศัยของคนจน ได้กำหนดยุทธศาสตร์แก้ปัญหาความยากจน ดังนี้

- ยุทธศาสตร์พระราชทาน : ศตจ. ได้เทอดหลักการพัฒนาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ทรงพระราชทานไว้เหนือเกล้า และในฐานะข้าแผ่นดินจะมุ่งมั่นดำเนินการตามรอยเบื้องพระ

ยุคบาท นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระองค์ท่านมาเป็นแนวทางในการ แก้ไขปัญหาความยากจนให้บรรลุผลโดยเร็วที่สุด

- ยุทธศาสตร์ในการดำเนินการ : ศตจ. ได้ยึดกรอบยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจนตามที่คณะรัฐมนตรีได้ให้ความ เห็นชอบไปแล้ว เมื่อวันที่ 30 มกราคม 2545 และยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) สรุปเป็นยุทธศาสตร์ในการดำเนินการของ ศตจ. รวม 5 ประการดังต่อไปนี้

1) แสดงความมุ่งมั่นของรัฐบาลที่มีปณิธานอันแน่วแน่จะแก้ไขปัญหาความยากจนให้หมดสิ้นไป และรณรงค์เสริมสร้างให้ประชาชนทุกหมู่เหล่าและเจ้าหน้าที่ของรัฐทุกฝ่ายมีความเชื่อมั่นว่า ปัญหาความยากจนเป็นเรื่องที่สามารถร่วมกันแก้ไขได้

2) จัดปัญหาเร่งด่วนที่ได้สร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนมาอย่างยืดยาว นาน โดยเฉพาะปัญหานี้สิน ทั้งในระบบและนอกระบบ ปัญหาเกี่ยวกับการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติที่ทำกิน น้ำ ที่อยู่อาศัย และปัญหาเกี่ยวกับอาชีพและการมีงานทำ

3) แก้ไขปัญหาโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การศึกษา กฎหมายและระเบียบ และการปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง มิให้เป็นอุปสรรคต่อการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยมุ่งเน้นการสร้างเสริมนโยบายเศรษฐกิจมหภาคที่เอื้ออำนวยต่อการแก้ไขปัญหา และการพัฒนาการอุตสาหกรรมเกษตรและการบริการ

4) สร้างระบบคุ้มครองและประกันทางสังคมเพื่อส่งเสริมคนยากจนและผู้ด้อยโอกาส และป้องกันมิให้ปัญหาความยากจนที่ได้รับการแก้ไขแล้ว กลับคืนมาอีก

5) พัฒนาระบบราชการในทุกระดับมิให้เป็นภาระต่อประชาชน ประเทศชาติ สามารถปรับตัวได้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง และเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาประเทศ โดยยึดหลักการบริหารราชการเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน

การขับเคลื่อนประเด็นปัญหาที่ดินทำกินของจังหวัดตรัง ผ่าน โครงการ ศตจ. ครั้งนั้น ทำให้หลายพื้นที่ตื่นตัว เรียนรู้สิทธิของตนเอง เกิดการรวมตัวเป็นเครือข่ายการแลกเปลี่ยนปัญหา ความรู้ และวิธีการแก้ไข หลายพื้นที่เกิดแกนนำรุ่นใหม่ ที่ขับเคลื่อนการดำเนินงานต่อ หลายพื้นที่มีองค์กรภาคเอกชนต่างๆ เข้าให้การช่วยเหลือ และมีข้อเสนอถึงนโยบายในการแก้ปัญหาสิทธิที่ดินทำกินถึงรัฐบาล

การเรียนรู้เพื่อการต่อสู้ให้ได้มาซึ่งสิทธิอันชอบธรรมกับภาครัฐ ยาก และต้องใช้เวลา จากกระบวนการเรียกร้องสิทธิที่ดินทำกินของชาวดำบลบ้านควนนั้นได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ขึ้นอย่างมากมาย อย่างเช่นเมื่อรัฐประกาศที่สาธารณะประโยชน์เมื่อปี 2473แล้วนำมาออกหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวงเมื่อปี 20 มกราคม 2529 จนทำให้เกิดการฟ้องร้องขับไล่ชาวบ้านให้ออกจากพื้นที่นั้นเราจะต้องศึกษาอะไรบ้าง อันดับแรกเราต้องหาหลักฐานการถือครองที่ดินที่ทางราชการออกให้ชาวบ้านก็มีอย่างเช่น ใบหยียบย่ำ สค.1 นส.3 หลักฐานแบบหมายเลข3 ซึ่งจากหลักฐานเหล่านี้เราก็สามารถนำมายืนยันได้เพราะจากหลักฐาน จะระบุการได้มาของแต่ละรายว่าได้มาอย่างไรเข้ามาอยู่เมื่อปีไหน รับมาจากใครเบิกสร้างด้วยตนเองตอน ไหนนี้ก็เป็นหลักฐานหลักๆในการเรียกร้องสิทธิที่ดินทำกินของชาวบ้านเองแต่ก็ยังมียางรายที่แจ้งหลักฐาน การได้มาไม่ตรงกับความเป็นจริงอย่างเช่นได้มาก่อนที่จะประกาศที่สาธารณะประโยชน์เมื่อปี 2473แต่กลับ นำมาออกหลักฐาน สค.ว่าได้เข้ามาอยู่หลังในประเด็นนี้ก็ต้องสืบการได้มาอย่างไรใหม่ ต้องตรวจสอบการ ได้มาจากบรรพบุรุษตอนไหนต้องไล่กันไปตามลำดับเหตุการณ์การถือครองใหม่ บางรายชาวบ้านแจ้งการ ครอบครองไว้ไม่ตรงตามจำนวนที่ถือครองจริงอย่างเช่น แจ้ง 15 ไร่แต่ถือครองจริง 22 ไร่อย่างนี้ก็ต้อง ตรวจสอบกันในลักษณะเนื้อที่เกิน 20%ของที่ดินที่ทะเบียน สค.1 ไว้ต้องลงพื้นที่ตรวจสอบกันอีกรอบว่า ปัจจุบันได้ใช้พื้นที่ที่เกินเต็มพื้นที่หรือเปล่า ถ้าใช้ประโยชน์เต็มพื้นที่ก็ต้องออกเอกสารสิทธิให้ทั้งหมด เป็น ต้น

ระเบียบข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1. มาตรา 8 วรรคสอง (1)และ(2) แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน
2. หนังสือกระทรวงมหาดไทยที่ มท 0607/ว 370 ลงวันที่ 15 สิงหาคม 2517
3. หนังสือกรมที่ดิน ที่ 5487/2503 ลงวันที่ 15 มิถุนายน 2503 เรื่องการปฏิบัติเกี่ยวกับที่ดินอัน เป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดินสำหรับพลเมืองใช้ประโยชน์ร่วมกัน
4. ระเบียบกรมที่ดิน ว่าด้วยการเพิกถอนหรือแก้ไขหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง พ.ศ. 2529 ลง วันที่ 2 ตุลาคม 2529
5. ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการอนุญาตให้ทบวงการเมืองใช้ที่ดิน ของรัฐ เพื่อประโยชน์ในราชการ ตารประมวลกฎหมายที่ดิน 2541
6. หนังสือกรมที่ดิน ที่ มท 0711/ว 18901 ลงวันที่ 7 สิงหาคม 2528 เรื่อง การถอนสภาพที่ดินอัน เป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดินเพื่อนำไปจัดให้แก่ประชาชน
7. คำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ 193/2501 ลงวันที่ 13 มีนาคม 2501 เรื่องระเบียบการจัดหา ผลประโยชน์ในที่ดินของรัฐตามประมวลกฎหมายที่ดิน

โครงการกระบวนการถอดบทเรียนเพื่อสร้างการเรียนรู้กรณีการแก้ไขปัญหาสิทธิในที่ดินทำกิน ตำบลบ้านควน อำเภอเมือง จังหวัดตรัง รวบรวมเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น นำมาสร้างการเรียนรู้ และหาวิธีการหรือแนวทางในการดำเนินงานเพื่อให้ปัญหาความซับซ้อน เรื่องการพิสูจน์สิทธิคดีคลาย การสืบค้นข้อมูลเริ่มจากสมัยจังหวัดตรังได้ขึ้นกับมณฑลเทศาภิบาลภูเก็ตและมีคำสั่งให้สำรวจที่สาธารณประโยชน์ว่ามีที่โนนบ้างและก็ได้ออกประกาศเป็นที่สาธารณประโยชน์เมื่อปี 2473 จนทำให้เกิดความขัดแย้งกันระหว่างรัฐกับประชาชนว่าใครบุกรุกใคร ใครเข้ามาอยู่ก่อนหรือหลัง รัฐประกาศที่สาธารณประโยชน์ทับที่ทำกินของชาวบ้านหรือเปล่า จนทำให้เกิดปัญหามานานปลายและมีความขัดแย้งอย่างรุนแรงเมื่อประมาณปี 2539 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันรวมระยะเวลาประมาณ 18-19 ปี การต่อสู้ร่วมกันของชาวบ้านตลอดเวลาที่ผ่านมา ทำให้ชาวบ้านผ่านกระบวนการเรียนรู้มากมายจากเขาไปหนัก จากหนัก ไปเบา ปรับกระบวนการ ปรับยุทธศาสตร์ ปรับแผนตลอดเวลา ท่ามกลางผู้รับผิดชอบหรือส่วนราชการที่ไม่หยุดนิ่ง มีความเปลี่ยนแปลงเกือบทุกปี เปลี่ยนคน เปลี่ยนหัวหน้า เปลี่ยนตำแหน่ง แต่ครั้งทำให้ชาวบ้านต้องเรียนรู้ ศึกษา จะดำเนินการต่ออย่างไร จะทำให้เรื่องที่ดินทำกินถูกแก้ปัญหายอย่างจริงจัง ต่อเนื่องได้อย่างไร การโยกย้ายทุกครั้งมีผลกับการต่อสู้ คนเก่าไป คนใหม่มา ต้องเริ่มศึกษาข้อมูลใหม่ ไม่กล้าเซ็น

กระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นระยะ หลายวิธี บางช่วงต้องศึกษาค้นคว้าข้อมูล สอบประวัติความเป็นมาของชุมชน ศึกษาข้อกฎหมายกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง การเข้าร่วมโครงการศตจ. ประเด็นที่ดินทำกิน สมัยพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ การเปิดเวทีระดับหมู่บ้าน ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ร่วมกับเครือข่ายอื่นๆ ประท้วง เจริญ ตั้งคณะกรรมการแก้ปัญหาที่ดินร่วม ขณะเดียวกันความพยายามให้หน่วยงานรับรู้และร่วมแก้ปัญหาทุกระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น อำเภอ จังหวัด ประเทศ และระดับนโยบาย แต่การผลักรวาทะทำให้ปัญหาดังกล่าวไม่จบสิ้น บางรัฐบาลรับไปแต่ไม่ทันแก้ปัญหาแล้วเสร็จก็เปลี่ยนรัฐบาล เป็นต้น

คนบ้านควนเรียนรู้ว่า การต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิในที่ดินที่เป็นพื้นที่ทับซ้อนไม่่ง่ายนัก และใช้วิธีเดียวไม่ได้ เช่น การประท้วง ไม่ได้ผลเสมอไป แต่ก็ไม่ใช่แค่เสียทีเดียว เพราะหากประชาชนไม่แสดงพลัง คนระดับนโยบายก็ไม่หันมามอง ขณะเดียวกัน จะประท้วง เรียกร้องอย่างเดียวก็น่าไม่ได้ แต่ต้องมีข้อมูล ข้อเท็จจริง เหตุผล ที่จะหักล้างให้ได้ การต่อสู้ไม่ได้เกิดด้วยอารมณ์ แต่ต้องไตร่ตรอง มีสติ ใช้ปัญญา และต้องใช้การมีส่วนร่วมเป็นอย่างมาก ต้องมีผู้นำที่รู้จริง เข้าใจ ชัดเจน ทันเหตุการณ์ ทันสถานการณ์ มีวิสัยทัศน์ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ขณะเดียวกัน ก็ต้องมีทีมงานที่จะต้องมีความหลากหลาย มี

ศักยภาพ แยกย้ายทำบทบาทหน้าที่ได้ครบทุกส่วน ในขณะที่ผู้ที่ประสบปัญหาก็จะนั่งเฉย นิ่งนอนใจ ไม่ได้ ต้องออกมาแสดงพลัง แสดงการมีส่วนร่วม จึงจะสำเร็จ

กรณีของบ้านควนแม้ไม่สำเร็จ 100% แต่ก็จะเป็นกรณีศึกษาให้กับพื้นที่อื่นที่ประสบปัญหา ลักษณะใกล้เคียงกันได้ และโครงการที่ทำขึ้นนี้ก็เพื่อให้คนในพื้นที่ได้เรียนรู้ร่วมกัน รู้จักแก้ไขปัญหาและเรียกร้องรักษาสีทึบที่ดินทำกินของตนเองได้

จนถึงตอนนี้ชาวตำบลบ้านควน ได้เรียกร้องสิทธิในที่ดินดังกล่าวจนประสบความสำเร็จไปแล้วบางส่วน คือได้รับเอกสารสิทธิเป็นโฉนด และมีบางส่วนที่ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการ กบร. (คณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ) แล้ว อยู่ระหว่างการดำเนินงานของสำนักงานที่ดิน และบางส่วนที่แม้จะผ่านมติ กบร. แต่ก็ยังต้องพิสูจน์สิทธิเพื่อความชัดเจนเพิ่ม แต่ก็ยังมีเป็นส่วนใหญ่ที่ยังไม่ได้เข้าสู่กระบวนการพิจารณา ซึ่งส่วนนี้พอจะสรุปได้ว่า เป็นเพราะเจ้าของที่ดินไม่กระตือรือร้น เพิกเฉย ไม่มีความหวัง คิดว่าสู้ก็ไม่มีวันชนะ และไม่ทราบข้อมูลข่าวสารหรือเป็นคนนอกพื้นที่ ทีมวิจัยต้องใช้เวลาในการรวบรวม วิเคราะห์แยกประเภท ก่อนนำเสนอให้กับสำนักงานที่ดินจังหวัดตรังต่อไป

ปัญหาข้อพิพาทเกี่ยวกับที่ดินและป่าไม้เป็นปัญหาที่สำคัญของสังคมไทยมายาวนาน แต่กระบวนการพิสูจน์สิทธิในคดีที่ดินและป่าไม้มันยังมีข้อบกพร่อง ทำให้ไม่อาจสร้างความเป็นธรรมให้แก่ คู่พิพาทและยังไม่เอื้อ ต่อการปกป้องคุ้มครองที่ดินและป่าไม้ที่เป็นสาธารณสมบัติร่วมกันของแผ่นดินได้อย่างที่ควรจะเป็น การศึกษาให้รู้และเข้าใจถึงปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น ในกระบวนการพิสูจน์สิทธิ จากมุมมองของผู้ที่มีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าวจากมุมมองของนายควม นักพัฒนา และชาวบ้านที่ย่อมทำให้ภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการยุติธรรมเข้าใจปัญหาในอีกมุมมองหนึ่งและสามารถเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษานักวิจัยได้ค้นพบปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการพิสูจน์สิทธิที่ดินที่ถูกประกาศเป็นที่สาธารณะ และเห็นแนวทางหรือวิธีการที่จะนำไปสู่ความยุติธรรมในที่ดินของบรรพบุรุษ และที่สาธารณะที่เป็นสมบัติส่วนรวม ได้อย่างแท้จริง และได้มีข้อเสนอจากการดำเนินงานโครงการวิจัยดังนี้

8. ประสานงาน หรือผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์แยกแยะ ข้อมูล ก่อนนำเสนอหน่วยงาน
9. ตั้งคณะกรรมการพิสูจน์สิทธิในพื้นที่โดยมีตัวแทนจากทุกฝ่ายคือ เจ้าพนักงานที่ดิน องค์การบริหารส่วนตำบลโคกหล่อ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้อาวุโส ตัวแทนจากชาวบ้าน ซึ่งตัวแทนจากชาวบ้านนี้เป็นการคัดเลือกจากทั้ง 3 หมู่บ้าน และวางบทบาทของคณะกรรมการผ่านการคิดร่วมกัน

10. รวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ประวัติการถือครอง ทุกแปลงที่ยังมีปัญหา แยกประเภทข้อมูล นำส่งสำนักงานที่ดิน
11. วิเคราะห์ซ้ำแต่ละรายร่วมกับเจ้าพนักงานที่ดิน
12. จัดเวที Focus Group ค้นหาวิธีการหรือแนวทางแก้ปัญหาร่วมกัน
13. ที่ผ่านคณะกรรมการ กบร.แล้ว และประเภทที่ดินไม่มีความซับซ้อน สามารถพิสูจน์สิทธิได้ ไม่ขัดต่อระเบียบ หรือการแปลผลภาพถ่ายทางอากาศ ก็ให้สำนักงานที่ดินดำเนินการออกโฉนดได้เลย ส่วนที่ยังมีปัญหา นำมาแยกประเภท จัดลำดับความยากง่าย และค่อยๆ ทายอยแก้ปัญหาเฉพาะประเภท
14. ผู้ที่มีภารกิจร่วมกันต้องทำงานเชิงรุก ในการรวบรวมข้อมูล แสวงหาข้อเท็จจริง พยานหลักฐาน ศึกษาเอกสาร ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ภายใต้หลักการ “ชาวบ้านอยู่มาก่อน ประกาศเป็นที่สาธารณะ ชาวบ้านยอมมีสิทธิ และกฎหมายยอมให้ความเป็นธรรม แก่ชาวไทยทุกคน”

ข้อเสนอนี้ผ่านการคิด และวางแผนร่วมกันทุกขั้นตอน และมีความเป็นไปได้ในการนำไปสู่การพิสูจน์สิทธิรอบใหม่เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่างเป็นกระบวนการ โดยเฉพาะรายที่ยังไม่ได้เข้าสู่กระบวนการพิสูจน์สิทธิ ซึ่งเป็นส่วนใหญ่ของจำนวนที่ดินที่มีปัญหา การทำงานช่วงที่ผ่านมาถือว่า ทั้งหน่วยงานและภาคประชาชนให้การมีส่วนร่วมค่อนข้างสูงผ่านเวทีย่อย เวทีใหญ่ และการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน หลายคนได้เรียนรู้ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้ศึกษาและทราบประวัติความเป็นมาของที่ดินของตัวเอง ญาติพี่น้อง บรรพบุรุษ และเพื่อนข้างเคียง ได้นับญาติเพิ่มขึ้น คนในชุมชน“ดี”ต่อกันมากขึ้น มีน้ำใจ และรักกันมากกว่าเดิม เห็นใจซึ่งกัน บางกรณีที่ขัดแย้งคลี่คลายกันเอง

ในส่วนของการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักงานที่ดินจังหวัด ซึ่งถือว่าเป็นต้นเรื่องในพื้นที่ก็ให้ความสำคัญมากขึ้น แสดงออกด้วยการตั้งคณะทำงานพิสูจน์สิทธิร่วมกัน ร่วมชี้แจงในเวทีระดมความคิดเพื่อแก้ปัญหา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หรืออบต. รวมไปถึงผู้นำท้องถิ่น หลายคนให้ความสำคัญมากขึ้น อำนวยความสะดวก สถานที่ กำลังคน เครื่องไม้เครื่องมือ ในการศึกษาครั้งนี้

การดำเนินงานช่วงต่อไป ทีมวิจัยได้วางกระบวนการ ขั้นตอนในการก้าวย่างไว้แล้ว อย่างไรก็ตาม การแก้ปัญหาเรื่องการพิสูจน์นี้ คงจะใช้เวลาพอสมควร แต่มีแนวทางที่จะคลี่คลายปัญหาได้ตามระดับความยากง่าย ความซับซ้อน ไม่ซับซ้อน ซึ่งจะค่อยๆ คลี่คลายได้ตามจังหวะเวลาและแต่ละกรณี การดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาสิทธิที่ดินทำกินบ้านควน ถือได้ว่าประสบความสำเร็จระดับหนึ่ง สร้างความเชื่อมั่นให้กับทีมวิจัย และผู้เกี่ยวข้องตำบลบ้านควน

สรุปลำดับการเรียกร้องสิทธิตำบลบ้านควน

ลำดับเหตุการณ์การต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิที่ดินทำกินตำบลบ้านควน

- ปี 2539-2542 เริ่มกระบวนการต่อสู้ รวมคน รวมข้อมูล ค้นหาแนวทาง
- ปี 2543 ประท้วงหน้าศาลากลาง 3 วัน 2 คืน (โคกสะบ้าและบ้านควน) ยื่นหนังสือเรียกร้อง อธิบดีกรมที่ดิน ทำบันทึกข้อตกลง 12 ข้อ ระหว่างตัวแทนชาวบ้าน อธิบดีกรมที่ดิน และ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
ผลคือ ตำบลโคกสะบ้า ออกโฉนดได้บางส่วน แต่บ้านควนยังไม่คืบหน้าเพราะหน่วยงานอ้างว่าอยู่ในเขตทหาร
- ระหว่าง ปี 2543 – 2553 กระบวนการต่อสู้เรียกร้องสิทธิที่ดินทำกินยังคงดำเนินต่อเนื่อง
- ปี 2554 พบข้อมูลสำคัญว่าทหารซื้อที่ชาวบ้านเพื่อตั้งค่ายช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 หลักฐานเป็น สค.1 กลายเป็นข้อมูลสำคัญในการนำไปต่อสู้กับสำนักงานที่ดินจังหวัดตรัง
- ปี 2555 ชาวบ้านควน และชาวโคกสะบ้า ประท้วงเรียกร้องสิทธิ 3 วัน 2 คืน จังหวัดไม่สามารถแก้ปัญหาได้ แกนนำตัดสินใจเข้ายื่นหนังสือที่ทำเนียบ และมีการเปิดประชุมคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินของรัฐ (กบร.) จังหวัดตรัง ผลจากการประชุม นำไปสู่การออกโฉนดที่ดินชุดแรกของตำบลบ้านควนจำนวน 12 ราย 24 แปลง
- ปี 2556 เปิดประชุมคณะกรรมการ กบร. จังหวัดตรังอีกครั้ง พิจารณาพิสูจน์สิทธิการครอบครองที่ดินตำบลบ้านควน จำนวน 49 ราย 157 แปลง นำไปสู่กระบวนการออกโฉนดที่ดินชุดที่สอง

ข้อเสนอแนะ

- ควรจัดให้มีการทบทวนปัญหาเรื่องที่ดินทั่วประเทศอย่างจริงจัง
- แยกประเภทป่า แยกพื้นที่ จัดการตามความเหมาะสมของบริบทแต่ละท้องถิ่นอย่างจริงจัง และควรเป็นนโยบายที่ต่อเนื่อง
- วางโครงสร้างและกลไกการแก้ปัญหาอย่างมีส่วนร่วมตามบริบท
- จัดหาเจ้าหน้าที่เพื่อส่งเสริม อำนาจ แก่ปัญหาอย่างจริงจัง
- จัดการศึกษาให้คนในชุมชนท้องถิ่นมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิและการปกป้องในที่ดิน
- รัฐควรให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น
- ให้คำปรึกษา ทางวิชาการและระเบียบกฎหมายแก่ชุมชนท้องถิ่นอย่างทั่วถึง

- ยุติการคุกคาม ยึดสิทธิที่ดินของราษฎร สร้างกลไกความเป็นธรรมให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าถึงข้อมูล ความรู้ ในกระบวนการยุติธรรมแท้จริง
- หน่วยงานรัฐควรปรับปรุงระบบการจัดเก็บข้อมูล และการเก็บรักษาข้อมูล หลักฐาน และให้มีกลไกที่สาธารณชนตรวจสอบได้โดยง่าย
- ปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับที่ดินทั้งหมด ให้เป็นลักษณะส่งเสริม ลดการทับซ้อนของกฎหมาย บูรณาการการมีส่วนร่วม
- ลดความซ้ำซ้อน เย็นเยื่อ ของระบบ เน้นการให้บริการที่ชัดเจน ถูกต้อง ทัวถึง รวดเร็ว
- ส่งเสริม สนับสนุน เอื้ออำนวย ให้ความรู้ ให้ชุมชนท้องถิ่นใช้ที่ดินให้เกิดมูลค่าสูงสุด บนความเหมาะสมและยั่งยืน ลดการถือครองนายทุน
- พื้นที่ที่ควรอนุรักษ์ รักษา ไว้เพื่อประเทศชาติ ต้องจัดการกับผู้นุกรุกอย่างจริงจัง ไม่เลือกหน้า
- มีกติกา กฎระเบียบ ชุมชนในการร่วมกันอนุรักษ์พื้นที่สาธารณะหรือพื้นที่ส่วนรวม
- ยึดถือตามบันทึกข้อตกลงระหว่างอธิบดีกรมที่ดินกับตัวแทนราษฎรตำบลโคกสะบ้า อำเภอนาโยง และตำบลบ้านควน อำเภอเมืองจังหวัดตรัง เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2543
- กรณีที่ราษฎรมีหลักฐาน สค1 ที่ระบุการได้มาก่อนปี 2473 ให้พิจารณาดำเนินการเพื่อออกโฉนดให้แก่เจ้าของที่ดินได้
- กรณีที่ราษฎรมีหลักฐาน สค1 ที่ระบุการได้มาไม่ชัดเจนแต่อยู่ใกล้เคียงกับที่ดินตามข้อ1 ให้พิจารณาตามข้อ1
- ผู้มีหลักฐาน สค1 ตามข้อ1 และข้อ2 ให้ความความรวมถึงผู้ที่ได้ครอบครองต่อเนื่องด้วย
- ยึดมติ กปร.เป็นหลัก
- การสำรวจ และรับรองสิทธิในที่ทำกินที่มีปัญหาอยู่ในปัจจุบัน ให้มีความชัดเจนในการถือครองสิทธิ
- การจัดทำฐานข้อมูลการครอบครอง และการใช้ประโยชน์ในสินทรัพย์ต่าง ๆ ทัวถึง

ภาคผนวก

เอกสาร คู่มือ ความรู้ ประกอบการดำเนินงาน

การปฏิบัติงานอ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศ

ประกอบด้วย 5 กระบวนการ คือ

1. การอ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศ

2. ชัดชอบเขตผลการอ่าน แปลฯ ลงบนระวางแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศมาตราส่วน 1 : 4,000 พร้อมแสดงสัญลักษณ์การให้ประโยชน์ที่ดิน

3. ตรวจสอบข้อมูลภาคสนาม

4. ปรับปรุงผลการอ่าน แปลฯ

5. ถ่ายทอดผลการอ่าน แปลฯ ลงในแผ่นไขพร้อมแสดงสัญลักษณ์ฯ และคำอธิบายสัญลักษณ์ฯ

การปฏิบัติงานอ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศ

อ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศ ชัดชอบเขตผลการอ่าน แปลฯลงบนระวางแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศมาตราส่วน 1 : 4,000 พร้อมแสดงสัญลักษณ์ฯคณะอนุกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศ มอบให้หน่วยงานผู้อ่าน แปลฯ ตรวจสอบข้อมูลภาคสนาม ปรับปรุงผลการอ่าน แปลฯ ถ่ายทอดผลการอ่าน แปลฯ ลงในแผ่นไข Overlay พร้อมแสดงสัญลักษณ์ฯ และคำอธิบายสัญลักษณ์ฯ หน่วยงานผู้อ่าน แปลฯ ส่งผลการอ่าน แปลฯ ให้คณะอนุกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศพิจารณารับรองผล โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. อ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศ

การอ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศใช้การมองภาพสามมิติช่วยในการจำแนกสภาพพื้นที่ตามลักษณะที่ปรากฏในภาพถ่ายทางอากาศ โดยใช้ความแตกต่างขององค์ประกอบพื้นฐานของภาพเป็นตัวกำหนด ซึ่งองค์ประกอบการอ่านแปลภาพถ่ายทางอากาศประกอบด้วย

รูปร่าง (shape)

ขนาด (size)

ลักษณะเนื้อภาพ (texture)

รูปแบบ (pattern)

เงา (shadow)

สี (color) ระดับสีเทา (tone)

มิติความสูง (height)

ที่ตั้ง (site)

2. ชัดขอบเขตผลการอ่าน แปลฯ ลงบนระวางแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ มาตราส่วน 1 : 4,000 พร้อมแสดงสัญลักษณ์การใช้ประโยชน์ที่ดิน

เมื่อทำการจำแนกสภาพพื้นที่ตามลักษณะที่ปรากฏในภาพถ่ายทางอากาศแล้ว จึงทำการ ชัดขอบเขตผลการอ่าน แปลฯ ลงบนระวางแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศมาตราส่วน 1 : 4,000 พร้อมแสดง สัญลักษณ์ฯ กำกับในแต่ละบริเวณ ซึ่งสัญลักษณ์การใช้ประโยชน์ที่ดินของคณะกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศ จำแนกในระดับที่ 2

3. ตรวจสอบข้อมูลภาคสนาม

เมื่อทำการชัดขอบเขตผลการอ่าน แปลฯ ลงบนระวางแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศมาตราส่วน 1 : 4,000 พร้อมแสดงสัญลักษณ์ฯ กำกับในแต่ละบริเวณแล้ว จึงทำการเข้าสู่พื้นที่ที่ทำการอ่าน แปลฯ เพื่อตรวจสอบสภาพพื้นที่จริงในปัจจุบัน และร่องรอยสภาพพื้นที่ในอดีต พร้อมทั้งทำการสัมภาษณ์บุคคล ที่อาศัยในพื้นที่ในปีที่ทำการอ่าน แปลฯ และมีความสามารถในการจดจำสภาพแวดล้อมได้เป็นอย่างดี เช่น หากทำการอ่าน แปลฯ ปี พ.ศ. 2495 ผู้ให้ข้อมูลที่ดินพิพาทโดยวิธีการสัมภาษณ์ควรเป็นผู้สูงอายุที่ทราบ ประวัติความเป็นมาของที่ดินนั้นเป็นอย่างดี

4. ปรับปรุงผลการอ่าน แปลฯ

เมื่อทำการตรวจสอบข้อมูลภาคสนามแล้ว จึงนำผลการตรวจสอบข้อมูลภาคสนามมาทำการ ปรับปรุงผลการอ่าน แปลฯ ให้มีความถูกต้องมากยิ่งขึ้น

5. ถ่ายทอดผลการอ่าน แปลฯ ลงในแผ่นใส (Overlay) พร้อมแสดงสัญลักษณ์ฯ และ คำอธิบายสัญลักษณ์ฯ

เมื่อทำการปรับปรุงผลการอ่าน แปลฯ เป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงทำการถ่ายทอดผลการอ่าน แปลฯ ลงบนแผ่นใส พร้อมแสดงสัญลักษณ์ฯ กำกับในแต่ละบริเวณ และแสดงคำอธิบายสัญลักษณ์ฯ บริเวณมุม ล่างขวาของแผ่นใส

สัญลักษณ์การจำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดินของคณะอนุกรรมการอ่านภาพถ่ายทางอากาศ

ระดับ 1	ระดับ 2	ระดับ 3	ความหมาย
พื้นที่ชุมชน และสิ่งปลูกสร้าง	U1 ตัวเมืองและย่านการค้า U2 บ้าน/หมู่บ้าน U3 สถานที่ราชการ และสถาบันต่างๆ U4 สถานีคมนาคม U5 ย่านอุตสาหกรรม U6 อื่นๆ	U203 สิ่งปลูกสร้างที่อยู่ในน้ำ U601 สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ U602 สนามกอล์ฟ U603 สุสาน, ป่าช้า U604 ศูนย์อพยพ	มีร่องรอยการทำประโยชน์ มีร่องรอยการทำประโยชน์ มีร่องรอยการทำประโยชน์ มีร่องรอยการทำประโยชน์ มีร่องรอยการทำประโยชน์
A พื้นที่เกษตรกรรม	A1 นาข้าว A2 พืชไร่ A3 ไม้ยืนต้น A4 ไม้ผล A5 พืชสวน A6 ไร่นาหมุนเวียน A7 ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ และ/หรือโรงเรือนเลี้ยงสัตว์ A8 พืชน้ำ A9 สถานที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ A0 เกษตรผสมผสาน/ ไร่นาสวนผสม		มีร่องรอยการทำประโยชน์
F พื้นที่ป่าไม้ F1 ป่า ไม่ผลัดใบ	F2 ป่าผลัดใบ F3 สวนป่า F100 ป่าไม้ผลัดใบทุกชนิด	F200 ป่าผลัดใบทุกชนิด F3G สวนป่าของรัฐ F3P สวนป่าเอกชน	ไม่มีร่องรอยการทำประโยชน์ ไม่มีร่องรอยการทำประโยชน์ ไม่มีร่องรอยการทำประโยชน์
W พื้นที่น้ำ	W1 แหล่งน้ำธรรมชาติ W2 แหล่งน้ำสร้างขึ้น		ไม่มีร่องรอยการทำประโยชน์ มีร่องรอยการทำประโยชน์
M พื้นที่เบ็ดเตล็ด	M1 ทุ่งหญ้าธรรมชาติ/ไม้พุ่ม M2 พื้นที่ลุ่ม M3 เหมืองแร่, บ่อขุด M4 อื่นๆ	M401 นาเกลือ	ไม่มีร่องรอยการทำประโยชน์ ไม่มีร่องรอยการทำประโยชน์ มีร่องรอยการทำประโยชน์ มีร่องรอยการทำประโยชน์

		M402 สันทราย/หาดทราย M403 ที่หินใล้ M404 ที่ทิ้งขยะ M405 พื้นที่แผ้วถาง M406 พื้นที่แผ้วถาง	ไม่มีร่องรอยการทำประโยชน์ ไม่มีร่องรอยการทำประโยชน์ มีร่องรอยการทำประโยชน์ ไม่มีร่องรอยการทำประโยชน์ มีร่องรอยการทำประโยชน์

จาก คู่มือการปฏิบัติงาน ด้านการอ่าน แปล ตีความภาพถ่ายทางอากาศ สำนักงานแก้ไขปัญหาคาบกูกฤกที่ดินของรัฐ
สำนักงานปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ปี 2555 กระทรวงมหาดไทยได้ปรับปรุงแผนงานเพื่อปรับปรุงสิทธิในที่ดิน กรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย รับผิดชอบ กระทรวงมหาดไทยได้แต่งตั้งคณะกรรมการร่วมเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ และแนวทางใน การปรับระบบเอกสารสิทธิในที่ดินให้เป็นระบบเดียวแล้วคณะกรรมการมีความเห็น ตรงกัน ในหลักการที่ว่า ควรปรับระบบเอกสารสิทธิในที่ดินให้เป็นระบบเดียว คือ โฉนดที่ดิน

อย่างไรก็ตาม ในส่วนของกรมที่ดินได้มีการดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบายการแปลงสินทรัพย์ให้เป็นทุน โดยมีโครงการเร่งรัดออกโฉนดที่ดินทั่วประเทศ ดำเนินการเป็น 3 ระยะ คือ

- 1) ระยะที่ 1 ออกโฉนดที่ดินจากหลักฐานใบจอง สค.1 ให้เสร็จภายในวันที่ 31 ธันวาคม 2546 จำนวน 260,000 แปลง
- 2) ระยะที่ 2 ออกโฉนดที่ดินจากหลักฐาน น.ค.3 ก.สน.5 น.ส.5 น.ส.3 ก. น.ส.3 ข. และที่ดินที่ไม่มีหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน ดำเนินการตั้งแต่ 1 มกราคม 2547 ถึง 30 กันยายน 2547
- 3) ระยะที่ 3 ออกโฉนดที่ดินจากหลักฐาน น.ส.3 น.ส.3 ก. น.ส.3 ข. และที่ดินที่ไม่มีหนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน ส่วนที่เหลือจากการดำเนินการในระยะที่ 2 ให้แล้วเสร็จภายในปีงบประมาณ 2549

ความรู้เกี่ยวกับเอกสารสิทธิในที่ดินประเภทต่าง ๆ

พจนานุกรมของราชบัณฑิตยสถานอธิบายความหมายของที่ดิน (Land) ว่า หมายถึง ผืนแผ่นดิน หรือพื้นดิน พื้นที่ดินทั่วไป และหมายความรวมถึงภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะ และที่ชายทะเลด้วย ส่วนพจนานุกรมศัพท์เศรษฐศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน อธิบายไว้ 2 ความหมาย ดังนี้

1. ตามทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ หมายถึง ปัจจัยการผลิตประเภทหนึ่ง เป็นทรัพยากรที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และนำมาใช้เพื่อการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ซึ่งในที่นี้ทรัพยากรธรรมชาติจะหมายถึง ทั้งสิ่งที่อยู่ในดินและเหนือพื้นดินด้วย เช่น แร่ธาตุ หิน ดิน ทราย น้ำ ป่าไม้ น้ำมัน และ ผลตอบแทนที่ได้รับจากที่ดินจะเรียกว่า ค่าเช่า
2. ในทางบัญชี ที่ดิน หมายถึง แผ่นดินซึ่งอาจมีทรัพยากรธรรมชาติอยู่ภายใต้หรือเหนือพื้นดิน

และจะนำมาใช้ในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ เช่น เป็นที่ตั้งของอาคาร โรงงาน การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ และเมื่อมีที่ดินก็ต้องมี เจ้าของที่ดิน (landlord) เป็นธรรมดา ในพจนานุกรมดังกล่าว อธิบายว่า หมายถึง ผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดินหรือสิ่งปลูกสร้างที่อยู่บนที่ดินนั้น ซึ่งจะได้รับผลตอบแทนในรูปของค่าเช่าจากการให้ผู้อื่นใช้ประโยชน์จากที่ดินหรือสิ่งปลูกสร้างที่เขาเป็นเจ้าของในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ค่าเช่าที่เจ้าของที่ดินได้รับอาจมาจากค่าเช่าแท้ ๆ หรือค่าเช่าที่มาจากการลงทุนในการปรับปรุงที่ดินนั้นด้วย เจ้าของที่ดินมักมีความสัมพันธ์กับผู้เช่าที่ดินตามกฎหมายเกี่ยวกับการเช่าที่ดิน และหลักประกันในการใช้ประโยชน์ในที่ดินนั้น สำหรับประมวลกฎหมายที่ดิน ได้ให้ความหมายที่ดินไว้ว่า "พื้นที่ดินทั่วไปและให้หมายความรวมถึง ภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง บาง ลำน้ำ ทะเลสาบ เกาะและที่ชายทะเลด้วย"

หนังสือแสดงสิทธิที่ดิน ออกตามประมวลกฎหมายที่ดิน ได้แก่

1. ใบจอง (น.ส.2) หมายถึง หนังสือแสดงการยอมให้เข้าครอบครองที่ดินชั่วคราวเป็นหนังสือแสดงสิทธิใน ที่ดินที่ทางราชการออกให้เนื่องจากการจับจองตามประมวลกฎหมายที่ดิน แต่ยังไม่ให้สิทธิครอบครองในที่ดินโดยสมบูรณ์ เพราะเป็นการอนุญาตให้ผู้จับจองที่ดินเข้าทำประโยชน์เป็นการชั่วคราว หากเห็นว่าผู้ที่เข้าครอบครองทำประโยชน์นั้นไม่ได้ทำประโยชน์ภายในเวลาที่ กำหนด หรือเข้าทำประโยชน์แล้วทำประโยชน์ไม่แล้วเสร็จภายในเวลาที่กำหนด ทางราชการก็จะให้ผู้นั้นหมดสิทธิในที่ดินและจะนำไปจัดให้บุคคลอื่นต่อไป ผู้มีชื่อในใบจองจึงยังไม่ใช่เจ้าของ จะนำไปจดทะเบียนขายไม่ได้ จำนองไม่ได้ เว้นแต่การโอนทางมรดก เมื่อทำประโยชน์ในใบจองเสร็จนำไปออกโฉนดที่ดินหรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์ได้แล้วแต่กรณี สำหรับโฉนดที่ดินหรือหนังสือรับรองการทำประโยชน์ที่ออกจากใบจองต้องห้ามโอน ภายใน 10 ปี (บางกรณีห้ามโอนภายใน 5 ปี หรือไม่ให้โอนเลย)

2. หนังสือรับรองการทำประโยชน์ หมายถึง หนังสือคำรับรองจากพนักงานเจ้าหน้าที่ว่าได้ทำประโยชน์ในที่ดินแล้วมีเพียง สิทธิครอบครอง (ไม่มีกรรมสิทธิ์) มีทั้งหมด 3 แบบ คือ

2.1 แบบ น.ส. 3 เป็น แบบธรรมดาออกได้ในพื้นที่ทั่วไป รูปแผนที่ใน น.ส. 3 เป็นแผนที่รูปลอย มีการยึดโยงเหมือนกันแต่เป็นการยึดโยงกับถาวรวัตถุหรือสิ่งอื่นที่พอจะหาได้ ในบริเวณนั้น เช่น ต้นไม้ ยืนต้นที่สภาพไม่แน่นอนการหาตำแหน่งที่ตั้งของที่ดินจึงไม่แน่นอนยาก ต่อการตรวจสอบการจดทะเบียนนิติกรรมแต่ละครั้งจึงต้องทำการประกาศก่อน

2.2 แบบ น.ส. 3 ก. ออก ได้เฉพาะในพื้นที่ที่ได้สร้างระวางรูปถ่ายทางอากาศแล้วเท่านั้น รูปแผนที่สามารถยึดโยงได้กับระวาง มีตำแหน่งแน่นอนไม่เหมือนกับแบบ น.ส. 3 ข้อจำกัดของแบบ น.ส. 3 ก. ก็คือ ออกไม่ได้ทุกพื้นที่ พื้นที่ใดที่ยังไม่มีระวางรูปถ่ายทางอากาศจะออก น.ส. 3 ก. ไม่ได้

2.3 แบบหมายเลข 3 ออก ได้ทุกพื้นที่ วิธีการออกเหมือนกับการออก น.ส. 3 แต่ปัจจุบันไม่มีการออกแล้ว เพราะกรมที่ดินไม่พิมพ์ไปให้ ถ้ามีการแบ่งแยกที่ดินแปลงแยกจะออกเป็นแบบ น.ส. 3

3. **ใบไต่สวน (น.ส.5)** หมายถึง หนังสือแสดงการสอบสวนเพื่อออกโฉนดที่ดิน และให้หมายความรวมถึง ใบนำด้วย ก่อนที่จะออกโฉนดที่ดินทุกครั้งจะต้องทำใบไต่สวนขึ้นก่อนทุกครั้ง เพราะใบไต่สวนเป็นแบบการสอบสวน เหตุที่กฎหมายกำหนดให้ใบไต่สวนเป็นหนังสือแสดงสิทธิที่ดินและให้จดทะเบียน สิทธิและนิติกรรมในใบไต่สวนได้เช่นเดียวกับโฉนดที่ดินก็เพราะ เมื่อสมัยก่อนนั้น การที่กรมที่ดินได้ดำเนินการเดินสำรวจออกโฉนดที่ดินในท้องที่ใดแล้ว เจ้าหน้าที่ของกรมที่ดินจะนำเรื่องการออกโฉนดที่ดินทั้งหมดกลับมาที่กรม ที่ดินเพื่อเขียนโฉนดแล้วนำไปแจกโฉนดที่ดินให้ราษฎรภายหลัง บางครั้งใช้เวลาเป็นปี ๆ ทำให้ราษฎรเดือดร้อนเพราะจะทำการโอนที่ดินหรือนำที่ดินไปจดทะเบียนสิทธิอื่นไม่ได้ เช่น จำนองเพื่อประกันการกู้ยืมเงิน เป็นต้น กฎหมายจึงกำหนดให้ใบไต่สวนเป็นหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินที่จะจดทะเบียน สิทธิและนิติกรรมใด ๆ ได้เช่นเดียวกับโฉนดที่ดิน ดังนั้น เมื่อทางราชการได้ไปทำการเดินสำรวจออกโฉนดที่ดินในท้องที่ใดทางราชการจะแจก ใบไต่สวนให้ราษฎรยึดถือไว้ก่อนจนกว่าจะได้ออกโฉนดที่ดินแล้ว แต่ปัจจุบันนี้ใบไต่สวนมีบทบาทน้อยมาก เพราะเมื่อทางราชการไปทำการเดินสำรวจออกโฉนดที่ดินในท้องที่ใดได้เตรียมการ ออกโฉนดที่ดินไว้พร้อมที่จะแจกโฉนดที่ดินให้ราษฎรได้ก่อนที่จะกลับ ทางปฏิบัติจึงแจกใบไต่สวนพร้อมทั้งแจกโฉนดที่ดินไปในคราวเดียวกัน

ส่วน ใบนำก็เช่นเดียวกับใบไต่สวน กล่าวคือ เมื่อเจ้าหน้าที่ไปเดินสำรวจเพื่อออกโฉนดที่ดินให้เจ้าของที่ดินไปนำทำการ เดินสำรวจ เมื่อเจ้าหน้าที่ได้ทำการสอบสวนเสร็จแล้วก็ออกใบนำให้เจ้าของที่ดินไว้เป็น หลักฐาน ดังนั้น ก่อนออกโฉนดที่ดินบางสมัยก็ออกใบไต่สวน บางสมัยก็ออกใบนำจึงจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมต่าง ๆ ในใบนำได้ ปัจจุบันใบนำไม่มีออก ที่เหลืออยู่ก็น้อยและค่อย ๆ หดไป

4. **โฉนดที่ดิน (น.ส.4, น.ส. 4 ก. ฯลฯ)** หมายความว่า หนังสือแสดงกรรมสิทธิที่ดิน และให้หมายความรวมถึงโฉนดแผนที่ โฉนดตราจอง และตราจองที่ตราว่าได้ทำประโยชน์แล้ว

4.1 **โฉนดที่ดิน** ออก ตามประมวลกฎหมายที่ดิน การที่จะออกโฉนดที่ดินได้จะต้องเป็นท้องที่ได้สร้างระวางแผนที่หรือระวาง แผนที่รูปถ่ายทางอากาศแล้วเท่านั้น ถ้าไม่มีจะออกโฉนดที่ดินไม่ได้ ตำแหน่งของโฉนดที่ดินแต่ละแปลงที่ออกให้สามารถหาตำแหน่งที่ตั้งของที่ดินได้แน่นอน เพราะมีการยึดโยงกับระวางได้ ซึ่งระวางดังกล่าวสร้างจากศูนย์กำเนิด ปัจจุบันศูนย์กำเนิดของระวางที่ใช้ยังมี 29 ศูนย์ เช่น ที่กรุงเทพมหานครใช้ศูนย์กำเนิดที่ภูเขาทอง ที่จังหวัดนครปฐม ใช้พระปฐมเจดีย์เป็นศูนย์กำเนิด ที่เชียงใหม่ใช้ยอดเจดีย์ของวัดกุฎีเต่า เป็นต้น แต่ปัจจุบันกรมที่ดินได้นำระวางแผนที่ระบบพิกัดจาก U.T.M. ซึ่งหาตำแหน่งโดย ระบบสากลมาใช้ และระบบศูนย์กำเนิดก็จะค่อย ๆ หดไป

4.2 **โฉนดแผนที่** ออก ตามประกาศออกโฉนดที่ดิน ร.ศ. 120 (พ.ศ. 2445) ซึ่งโฉนดที่ดินฉบับแรกออกที่อำเภอบ้านแก่ง อำเภอพระราชวัง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปัจจุบันคืออำเภอบางปะอิน ต่อมาได้ออกเป็นพระราชบัญญัติออกโฉนดที่ดิน ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2452) เหตุที่เรียกโฉนดแผนที่เพราะโฉนดที่ออกมีแผนที่ด้วย ซึ่งแตกต่างจากโฉนดที่แบบเดิมซึ่งไม่มีแผนที่ เช่น โฉนดสวน โฉนดป่า (เพื่อประโยชน์ในการ

เก็บภาษี) วิธีการออกโฉนดแผนที่เหมือนกับการออก โฉนดที่ดินทุกประการ หรือจะกล่าวว่าโฉนดแผนที่ก็คือโฉนดที่ดินก็ไม่ผิด

4.3 โฉนดตราจอง ออก ตามพระราชบัญญัติออกตราจองชั่วคราว ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2446) ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนนามเป็นพระราชบัญญัติออกโฉนดตราจอง ร.ศ. 124 (พ.ศ. 2449) ออกในมณฑลพิษณุโลก คือ จังหวัดพิษณุโลก พิจิตร อุตรดิตถ์ และสุโขทัย ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงเขตจังหวัดทำให้โฉนดตราจองตกอยู่ในจังหวัด นครสวรรค์บางส่วน ปัจจุบันไม่มีออก (เพราะ พ.ร.บ. ออกโฉนดตราจอง ร.ศ. 124 ถูกยกเลิกโดย พ.ร.บ. ให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497) จะออกใหม่ก็เฉพาะออกเนื่องจากการแบ่งแยกโฉนดตราจองเดิม แต่ปัจจุบันกรมที่ดินไม่ได้พิมพ์แบบพิมพ์โฉนดตราจองแล้ว จึงให้นำแบบพิมพ์โฉนดที่ดินมาใช้แทนแล้วประทับตราว่า "โฉนดตราจอง" โฉนดตรา จองเป็นหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์เช่นเดียวกับโฉนดที่ดิน จึงจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมต่าง ๆ ได้เช่นเดียวกับโฉนดที่ดิน

4.4 ตราจองที่ตราว่าได้ทำประโยชน์แล้ว ออก ตราพระราชบัญญัติออกโฉนดที่ดิน (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 479 ออกได้ทั่ว ๆ ไปไม่จำกัดพื้นที่ เช่น โฉนดตราจอง เดิมได้มีการออกตราจองที่เป็นใบอนุญาตเจ้าพนักงานที่ดินเป็นผู้ออกเมื่อทำประโยชน์เสร็จแล้ว เจ้าพนักงานที่ดินจะออกตราจอง "ได้ทำประโยชน์แล้ว" ให้ ปัจจุบันไม่มีออก (เพราะ พ.ร.บ. ออกโฉนดที่ดิน (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2479 ถูกยกเลิก โดย พ.ร.บ. ให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497) จะออกใหม่ก็เฉพาะออกเนื่องจากการแบ่งแยกตราจองฯ เดิม แต่ปัจจุบันกรมที่ดินไม่ได้พิมพ์แบบพิมพ์ตราจองฯ แล้ว จึงให้นำแบบพิมพ์โฉนดที่ดินมาใช้แทน แล้วประทับตราว่า "ตราจอง" เป็นหนังสือสำคัญแสดงกรรมสิทธิ์เช่นเดียวกับโฉนด ที่ดินจึงจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรมต่าง ๆ ได้เช่นเดียวกับโฉนดที่ดิน

เอกสารสิทธิที่ราชการออกให้

หนังสือ ทั้ง 4 ประเภทนี้ไม่ใช่หนังสือแสดงสิทธิในที่ดิน ผู้ที่มีแบบ ก.ส.น. 5 ก.ดี น.ค.3 ก.ดี จะต้องไปขอออกหนังสือรับรองทำประโยชน์หรือโฉนดที่ดินแล้วแต่กรณี ซึ่งเมื่อออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินดังกล่าวแล้วจะต้องห้ามโอน 5 ปี รายละเอียด ดังนี้

ภ.บ.ท. 5	เป็นแบบยื่นภาษีบำรุงท้องที่
ก.ส.น.5	เป็นหนังสือแสดงการทำประโยชน์ ซึ่งออกให้ในนิคมสหกรณ์ตาม พ.ร.บ. จัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511
น.ค. 3	เป็นหนังสือแสดงการทำประโยชน์ ซึ่งออกให้ในนิคมสร้างตนเอง ตาม พ.ร.บ. จัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511
ส.ท.ก.	เป็นหนังสือสิทธิทำกินในเขตป่าไม้ ซึ่งทางกรมป่าไม้เป็นผู้ออกให้
ส.ป.ก	เป็นการปรับปรุงเกี่ยวกับสิทธิและ การถือครองในที่ดินเพื่อเกษตรกรรมรวมตลอดจนถึงการจัดที่

อยู่อาศัยในที่ดิน เพื่อเกษตรกรรมนั้น โดยรัฐนำที่ดินของรัฐหรือที่ดินที่รัฐจัดซื้อหรือเวนคืน
เจ้าของที่ดินซึ่งมิได้ทำประโยชน์ในที่ดินนั้นด้วยตนเอง หรือ มีที่ดินเกินสิทธิตามพระราชบัญญัติ
นี้ เพื่อจัดให้แก่เกษตรกรผู้ไม่มีที่ดินของตนเองหรือเกษตรกรที่มีที่ดินเล็ก น้อยไม่เพียงพอแก่การ
ครองชีพ และสถาบันเกษตรกรได้เช่าซื้อ เช่าหรือเข้าทำประโยชน์โดยรัฐให้ความช่วยเหลือใน
การพัฒนาอาชีพเกษตรกรรม การปรับปรุงทรัพยากรและปัจจัยการผลิตตลอดจนการผลิตและ
การจำหน่ายให้เกิดผลดี ยิ่งขึ้น ภายใต้ พ.ร.บ. การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 แก้ไข
เพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2519 และ(ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2532

ภ.บ.ท. 5

เป็น แบบยื่นภาษีบำรุงท้องที่ ความหมายของที่ดิน ใน ภ.บ.ท. 5 หมายความว่า พื้นที่ดินและให้
หมายความรวมถึงพื้นที่ที่เป็นภูเขาหรือที่แม่น้ำ ด้วย (มาตรา 6) ซึ่งมีช้อยกเว้น ตาม (มาตรา 8) เจ้าของที่ดิน
ไม่ต้องเสีย ภาษีบำรุงท้องที่ สำหรับที่ดินต่อไปนี้

- 1) ที่ดินที่เป็นที่ตั้งพระราชวังอันเป็นส่วนสาธารณสมบัติของแผ่นดิน
- 2) ที่ดินที่เป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน หรือที่ดินของรัฐที่ใช้ในกิจการของรัฐหรือสาธารณะ
โดยมิให้หาผลประโยชน์
- 3) ที่ดินของราชการส่วนท้องถิ่นที่ใช้ในกิจการของราชการส่วนท้องถิ่น หรือสาธารณะโดยมิได้
หาประโยชน์
- 4) ที่ดินที่ใช้เฉพาะการพยาบาลสาธารณะ การศึกษา หรือการกุศลสาธารณะ
- 5) ที่ดินที่ใช้เฉพาะศาสนกิจศาสนาใดศาสนาหนึ่ง ที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของวัดไม่ว่าจะใช้
ประโยชน์ศาสนกิจ ศาสนาใดศาสนาหนึ่งหรือที่ศาลเจ้าโดยมิได้หาผลประโยชน์
- 6) ที่ดินที่ใช้เป็นสุสานและฌาปนสถาน สาธารณะโดยมิได้รับประโยชน์ตอบแทน
- 7) ที่ดินที่ใช้ในการรถไฟ การประปา การไฟฟ้า หรือการทำเรือของรัฐ หรือที่ใช้เป็นสนามบินของ
รัฐ
- 8) ที่ดินที่ใช้ต่อเนื่องกับโรงเรียนที่ต้องเสียภาษีโรงเรียนและที่ดินอยู่แล้ว
- 9) ที่ดิน ของเอกชนเฉพาะส่วนที่เจ้าของที่ดินยินยอมให้ทางราชการจัดใช้เพื่อสาธารณะ ประโยชน์
โดยเจ้าของที่ดินมิได้ใช้ หรือหาประโยชน์ในที่ดินเฉพาะส่วนนั้น
- 10) ที่ดินที่เป็นที่ตั้งที่ทำการขององค์การสหประชาชาติ หรือองค์การระหว่างประเทศอื่น ๆ ที่มีข้อ
ผูกพันยกเว้นตามอนุสัญญาหรือข้อตกลง
- 11) ที่ตั้งสถานทูต สถานกงสุล

12) ที่ดินตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.)

ความหมายของ "การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม" กำหนดไว้ในกฎหมายปฏิรูปที่ดิน มาตรา 4 ความว่า "การปรับปรุงเกี่ยวกับสิทธิและการถือครองในที่ดินเพื่อ เกษตรกรรมรวมถึงการจัดที่อยู่อาศัยในที่ดินเพื่อเกษตรกรรมนั้น โดยรัฐนำที่ดินของรัฐหรือที่ดินที่รัฐจัดซื้อหรือเวนคืนเจ้าของที่ดิน ซึ่งมี ได้ทำประโยชน์ในที่ดินนั้นด้วยตนเอง หรือ มีที่ดินเกินสิทธิตามพระราชบัญญัตินี้ เพื่อจัดให้แก่ เกษตรกรผู้ไม่มีที่ดินของตนเองหรือเกษตรกรที่มีที่ดินเล็ก น้อยไม่เพียงพอแก่การครองชีพ และสถาบัน เกษตรกรได้เช่าซื้อ เช่าหรือเข้าทำประโยชน์โดยรัฐให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาอาชีพเกษตรกร การ ปรับปรุงทรัพยากรและปัจจัยการผลิตตลอดจนการผลิตและการจำหน่ายให้เกิดผลดี ยิ่งขึ้น"

การปฏิรูปที่ดินเป็นวิธีการหนึ่งที่ช่วยให้เกษตรกรมีที่ดินทำกินเพื่อการเกษตรเป็นของตนเองอย่างถูกต้องตามกฎหมายตลอดไปตามขนาดและความจำเป็นของเกษตรกรนั้น ๆ พร้อมทั้งมีการ พัฒนาพื้นที่ปรับปรุง ก่อสร้างถนน แหล่งน้ำ สาธารณูปโภคต่าง ๆ และส่งเสริมอาชีพให้กับเกษตรกรเพื่อให้ มีรายได้และสภาพความเป็นอยู่ที่ดี ขึ้น โดยมีสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) เป็น ผู้รับผิดชอบ ดำเนินการ ภายใต้ พ.ร.บ. การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับ ที่ 2) พ.ศ. 2519 และ(ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2532 จึงเห็นได้ว่าเป้าหมายสำคัญของการปฏิรูปที่ดินเพื่อ เกษตรกรรม นอกจากมุ่งหมายให้เกษตรกรมีความเท่าเทียมกันด้านสิทธิและการถือครองที่ดิน แล้วยังให้ ความช่วยเหลือในการพัฒนาอาชีพและรายได้ของเกษตรกรเพื่อให้สามารถ ดำรงชีพในที่ดินที่ได้รับจากการ ปฏิรูปที่ดินได้งานหลักของ ส.ป.ก. จึงมีอยู่ 3 ลักษณะ คือ

- 1) งานจัดที่ดิน โดยนำที่ดินของรัฐและที่ดินเอกชนมาให้เกษตรกรเช่า เช่าซื้อ
- 2) งานพัฒนาขั้นพื้นฐาน เช่น ถนน แหล่งน้ำ เท่าที่จำเป็นในเขตปฏิรูปที่ดิน
- 3) งานพัฒนาอาชีพและรายได้ของเกษตรกร

"เกษตรกร" หมายถึง ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และให้หมายความรวมถึง บุคคลผู้ยากจนหรือผู้จบการศึกษาทางเกษตรกรรมหรือเป็น บุตรของเกษตรกรบรรดาซึ่งไม่มีที่ดินเพื่อ เกษตรกรรมเป็นของตนเอง และประสงค์จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ตามหลักเกณฑ์และ เงื่อนไขที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกาด้วย

คุณสมบัติของผู้ที่จะได้รับที่ดิน ผู้ที่จะได้รับการจัดที่ดินเพื่อเกษตรกรรม โดยวิธีการปฏิรูปที่ดิน จะต้องเป็นเกษตรกรเท่านั้น กล่าวคือ

1. เป็นผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก มิใช่อาชีพอื่น และต้องไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือมีเล็กน้อยไม่เพียงพอแก่การครองชีพ

2. เป็น ผู้ซึ่งประสงค์จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ได้แก่ ผู้ที่ยังไม่เป็นเกษตรกร แต่ประสงค์จะเป็นเกษตรกรและมาขอรับการจัดที่ดินโดยจะต้องเป็นผู้ที่ยากจน หรือผู้จบการศึกษาทางเกษตรกรรม หรือเป็นบุตรของเกษตรกร และต้องไม่มีที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเป็นของตนเองและไม่มีอาชีพอื่นอันมีรายได้ประจำเพียงพอแก่การยังชีพอยู่แล้ว

การดำเนินการปฏิรูปที่ดินในที่ดินของรัฐ

การปฏิรูปที่ดินในที่ดินของรัฐ หมายถึง การนำที่ดินของรัฐซึ่งถูกราษฎรบุกรุกถือครองโดยไม่ถูกต้อง ตามกฎหมาย หรือที่ดินที่รัฐไม่ได้ใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์เดิมที่ได้สงวนหรือหวงห้ามไว้มาจัดให้เกษตรกรเข้าทำกินเป็นการถาวรและถูกต้องตามกฎหมาย หรือ การปฏิรูปที่ดินในที่ดินของรัฐ หมายถึง การที่ ส.ป.ก. นำที่ดินของรัฐ ได้แก่ ที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ เขตป่าไม้ถาวรที่เสื่อมโทรม ซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติให้ดำเนินการปฏิรูปที่ดิน ที่สาธารณประโยชน์ที่ประชาชนเล็กใช้ร่วมกัน ที่ราชพัสดุ ที่กระทรวงการคลังให้ความยินยอมแล้ว ที่ดินรกร้างว่างเปล่า หรือที่ดินที่จำแนกออกจากเขตป่าไม้ถาวรนำมาจัดให้เกษตรกรเช่า เช่าซื้อ เข้าทำประโยชน์ หรือจัดให้โดยมีค่าเช่า

เอกสารสิทธิประเภทที่ราษฎรทำขึ้นเอง แล้วนำไปแจ้งต่อทางราชการ ซึ่ง ได้แก่ แบบแจ้งการครอบครองที่ดิน (ส.ค. 1) ซึ่งราชการประกาศให้ผู้ครอบครอง และทำ ประโยชน์อยู่ในที่ดินก่อนวันที่ประมวลกฎหมายที่ดินใช้บังคับ (1 ธ.ค.2497) ไปแจ้งการครอบครองต่อนายอำเภอท้องที่ภายใน 180 วัน

วิธีการแจ้งนั้น เจ้าของที่ดินจะไปขอแบบพิมพ์ ส.ค. 1 จากพนักงานเจ้าหน้าที่ แบบพิมพ์นั้นจะเป็นแผ่นมีรอยปรุตรงกลางมีข้อความเหมือนกันทั้งสองข้าง เมื่อได้แบบพิมพ์มาแล้วเจ้าของที่ดินจะกรอกข้อความเองเหมือนกันทั้งสองข้าง แล้วนำไปยื่นต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ พนักงานเจ้าหน้าที่จะลงเลขรับไว้ตามหมู่ที่ ตำบล อำเภอ ที่รับแจ้งลงในทะเบียนการครอบครองที่ดินแล้วตีตราประจำต่อใน ส.ค. 1 ตรกรอยปรุแล้วจึง ส.ค. 1 ตามรอยปรุเป็น 2ฉบับ ฉบับหนึ่งเก็บไว้ที่อำเภอ อีกฉบับมอบให้เจ้าของที่ดินไป ส.ค. 1

แต่ หลังจากนั้น ก็มีการแจ้ง ส.ค. 1 เรื่อยมา โดยรับแจ้งเนื่องจากได้รับการผ่อนผันแจ้งการครอบครองจากผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นการเฉพาะราย การผ่อนผันแจ้งการครอบครองได้ดำเนินการมาถึงปี พ.ศ. 2515 จึงยกเลิกมาตรา 5 วรรคสอง แห่ง พ.ร.บ. ให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 หลังจากปี พ.ศ. 2515 จึงไม่มีการผ่อนผันแจ้งการครอบครองที่ดิน เว้นแต่บางเรื่องที่ค้างพิจารณาอยู่ที่ผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งให้ผ่อนผันได้ภายหลังจากนั้น

การ แจ้ง ส.ค. 1 ไม่ก่อให้เกิดสิทธิขึ้นใหม่แก่ผู้แจ้งแต่ประการใด เดิมใครมีสิทธิอยู่อย่างไร เมื่อแจ้ง ส.ค. 1 แล้วก็ยังมีสิทธิอยู่อย่างนั้น กล่าวคือ ถ้าเดิมใครครอบครองทำประโยชน์อยู่ในทุ่งเลี้ยงสัตว์สาธารณะ ป่าช้าสาธารณะ หรือป่าสงวน เมื่อแจ้ง ส.ค. 1 แล้วก็ยังเป็นผู้ครอบครองและทำประโยชน์อยู่ในทุ่งเลี้ยงสัตว์สาธารณะ ป่าช้าสาธารณะ หรือป่าสงวนอยู่เช่นเดิม หรือเดิมเป็นผู้เช่าที่ดินคนอื่นแม้จะนำที่ดินที่เช่าไปแจ้ง ส.ค. 1 ก็ยังคงเป็นผู้เช่าอยู่เช่นเดิม ผู้แจ้งจะอ้างสิทธิใด ๆ ขึ้นใหม่ไม่ได้ และ ส.ค. 1 นั้นไม่ใช่เอกสาร

สิทธิ อัน เป็นเอกสารราชการ เพราะเจ้าหน้าที่ไม่ได้ทำขึ้นจึงเป็นเพียงเอกสารธรรมดา ส.ค. 1 มีเพียงสิทธิครอบครอง โอนไม่ได้ (เว้นแต่โอนโดยการส่งมอบการครอบครอง) แต่ ส.ค. 1 นำไปจดทะเบียนจำนองได้ หากแต่ผู้รับจำนองจะต้องเสี่ยงภัยเอาเองในเมื่อถึงกาลบังคับจำนองอาจจะ บังคับจำนองไม่ได้โดยเหตุที่กล่าวแล้ว

ภาษีที่ดิน

การลดหย่อน ยกเว้น หรือลดภาษีที่ดิน

1. บุคคลธรรมดา ซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินแปลงเดียวหรือหลายแปลงที่อยู่ในจังหวัดเดียวกัน และใช้ที่ดินนั้นเป็นที่อยู่อาศัยของตน เป็นที่เลี้ยงสัตว์ของตน หรือประกอบกิจการของตน ให้ลดหย่อนจำนวนเนื้อที่ 100 ตารางวา 1 ไร่ 5 ไร่ ตามข้อบัญญัติ กทม. เรื่องการลดหย่อนไม่ต้องเสียภาษีบำรุงท้องที่ พ.ศ. 2525 ลงวันที่ 26 มกราคม และ กฎกระทรวง (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2525 ลงวันที่ 5 มกราคม 2525 กำหนดท้องที่ชุมชนหนาแน่น มาก ปานกลาง และท้องที่ชนบท ทั้งนี้เฉพาะในจังหวัดใดจังหวัดหนึ่งแต่จังหวัดเดียว ที่ดินที่มีสิ่งปลูกสร้างเป็นสถานการค้าหรือให้เช่าไม่ได้รับการลดหย่อน กรณีบุคคลธรรมดาหลายคนเป็นเจ้าของร่วม ได้รับลดหย่อนรวมกัน (ม. 22 และข้อ 5 ของกฎกระทรวงฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2516))

2. ผู้ว่าราชการจังหวัด ยกเว้นหรือลดภาษีที่ดินเพาะปลูกตามระเบียบ มท. ส่วนที่ดินสุสานที่ได้รับประโยชน์ตอบแทนอาจากยกเว้นให้ตามกฎหมายกระทรวง(ม.23, ม.23 ทวิ)

กระบวนการหรือขั้นตอนของการภาษีที่ดิน

1. ผู้เสียภาษี (รวมทั้งหน้าที่ของเจ้าของที่ดิน)

1) เจ้าของที่ดิน คือ บุคคลหรือนิติบุคคลซึ่งมีกรรมสิทธิ์หรือครอบครองอยู่ในที่ดินที่ไม่เป็นกรรมสิทธิ์ของเอกชน (ม.6)

2) เจ้าของที่ดินในวันที่ 1 มกราคม มีหน้าที่เสียภาษีสำหรับปีนั้นจากราคาปานกลางของที่ดินตามบัญชีอัตราภาษีข้างท้าย (ม. 7)

3) เจ้าของที่ดินมีหน้าที่ยื่นแบบแสดงรายการเป็นรายแปลง (ม.24)

4) ผู้มีหน้าที่เสียภาษีชำระภาษีในเดือนเมษายนของทุกปี หรือภายใน 30 วัน นับแต่วันรับแจ้ง (ม.35)

5) ผู้ใดไม่มีหน้าที่ต้องเสีย หรือเสียเกินรับเงินคืนภายใน 1 ปี นับแต่วันเสียภาษีหรือวันรับแจ้ง (ม.44)

6) เจ้าของที่ดินหรือผู้มีหน้าที่ชี้เขตและแจ้งจำนวนที่ดินตามวันเวลาที่ทำการสำรวจ (ม. 28)

2. การยื่นแบบ

- 1) เจ้าของที่ดินยื่นแบบเป็นรายแปลง ถ้าไม่ยื่นแบบเจ้าพนักงานประเมินแจ้งการประเมินย้อนหลังได้ไม่เกิน 10 ปี นับแต่วันทราบว่ายังไม่ยื่นแบบ และแบบแสดงรายการให้ใช้ได้ทุกรอบ 4 ปี (ม.29, 48 ข้อ 6 แห่งกฎกระทรวง ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2516))
- 2) ถ้าเจ้าของที่ดินตาย ลาภสูญ หรืออื่น ๆ ให้ผู้จัดการหรือผู้ครอบครองทรัพย์สินหรือผู้ปกครองเป็นผู้ยื่น (ม.25)
- 3) นิติบุคคลให้ผู้จัดการหรือผู้แทนยื่นแบบและเจ้าของที่ดินร่วมรับผิดชอบร่วมกันในการยื่นแบบ (ม.26,27)
- 4) การยื่นแบบต่อเจ้าพนักงานประเมินตาม ม.29 (ข้อ 6 แห่งกฎกระทรวง ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2516))
- 5) เจ้าของที่ดินยื่นแบบเป็นรายแปลงตาม ม. 24, 29 ในเดือนมกราคมของปีแรกที่ตีราคาปานกลางที่ดินตาม ม.16 และให้ใช้ได้ทุกปีในรอบ 4 ปี ยื่นแบบต่อเจ้าพนักงานประเมินตาม ม. 29 (ม.24, 30 และข้อ 6 แห่งกฎกระทรวง ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2516))

ที่มา <http://www.onep.go.th/Naturalresources/soil/si/INDEX.HTM>

แผนที่รายแปลงแสดงการครอบครองที่ดิน หมู่ที่ 1,4,6 ตำบลบ้านควน อ.เมือง จ.ตรัง

ทำกินและที่อยู่อาศัยทับซ้อนกับที่ดินสาธารณะประโยชน์ทุ่งช่อแก้ว หรือ ทุ่งนางหวัง

ตำบลบ้านควน อำเภอเมือง จังหวัดตรัง

รายชื่อผู้เดือดร้อนที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยทับซ้อนกับที่ดินสาธารณประโยชน์ทุ่งช่องกิว หรือ
ทุ่งนางหวัง หมู่ที่ 1,4,6 ตำบลบ้านควน อำเภอเมือง จังหวัดตรัง

ลำดับที่	ชื่อผู้เดือดร้อน	เลขที่โฉนดที่ดิน	พื้นที่ (ไร่)	ลำดับที่	ชื่อผู้เดือดร้อน	เลขที่โฉนดที่ดิน	พื้นที่ (ไร่)	ลำดับที่	ชื่อผู้เดือดร้อน	เลขที่โฉนดที่ดิน	พื้นที่ (ไร่)	ลำดับที่	ชื่อผู้เดือดร้อน	เลขที่โฉนดที่ดิน	พื้นที่ (ไร่)
1	นายสมชาย งามวงศ์	2-0-11	20	นายสมชาย งามวงศ์	5-1-46	55	นายสมชาย งามวงศ์	25-3-23	82	นายสมชาย งามวงศ์	2-0-20	83	นายสมชาย งามวงศ์	15	
2	นายสมชาย งามวงศ์	22-0-71	24	นายสมชาย งามวงศ์	4-1-47	56	นายสมชาย งามวงศ์	16-3-18	83	นายสมชาย งามวงศ์	2-0-47	84	นายสมชาย งามวงศ์	16	
3	นายสมชาย งามวงศ์	23-3-20	30	นายสมชาย งามวงศ์	6-3-40	57	นายสมชาย งามวงศ์	5-1-04	84	นายสมชาย งามวงศ์	16-2-80	85	นายสมชาย งามวงศ์	17	
4	นายสมชาย งามวงศ์	37-0-26	31	นายสมชาย งามวงศ์	37-1-47	58	นายสมชาย งามวงศ์	30-1-23	85	นายสมชาย งามวงศ์	6-3-40	86	นายสมชาย งามวงศ์	18	
5	นายสมชาย งามวงศ์	16-1-37	32	นายสมชาย งามวงศ์	4-1-44	59	นายสมชาย งามวงศ์	13-3-44	86	นายสมชาย งามวงศ์	10-1-27	87	นายสมชาย งามวงศ์	19	
6	นายสมชาย งามวงศ์	1-1-00	33	นายสมชาย งามวงศ์	2-3-23	60	นายสมชาย งามวงศ์	14-0-14	87	นายสมชาย งามวงศ์	13-3-84	88	นายสมชาย งามวงศ์	20	
7	นายสมชาย งามวงศ์	6-3-11	34	นายสมชาย งามวงศ์	4-1-46	61	นายสมชาย งามวงศ์	13-0-43	88	นายสมชาย งามวงศ์	6-0-24	89	นายสมชาย งามวงศ์	21	
8	นายสมชาย งามวงศ์	25-1-44	35	นายสมชาย งามวงศ์	7-3-11	62	นายสมชาย งามวงศ์	17-8-05	89	นายสมชาย งามวงศ์	14-1-21	90	นายสมชาย งามวงศ์	22	
9	นายสมชาย งามวงศ์	21-2-10	36	นายสมชาย งามวงศ์	3-2-82	63	นายสมชาย งามวงศ์	6-1-84	90	นายสมชาย งามวงศ์	44-1-23	91	นายสมชาย งามวงศ์	23	
10	นายสมชาย งามวงศ์	14-1-42	37	นายสมชาย งามวงศ์	5-1-44	64	นายสมชาย งามวงศ์	40-3-30	91	นายสมชาย งามวงศ์	34-2-41	92	นายสมชาย งามวงศ์	24	
11	นายสมชาย งามวงศ์	12-0-18	38	นายสมชาย งามวงศ์	1-2-40	65	นายสมชาย งามวงศ์	5-1-74	92	นายสมชาย งามวงศ์	14-1-27	93	นายสมชาย งามวงศ์	25	
12	นายสมชาย งามวงศ์	16-0-65	39	นายสมชาย งามวงศ์	18-1-80	66	นายสมชาย งามวงศ์	1-0-40	93	นายสมชาย งามวงศ์	3-0-01	94	นายสมชาย งามวงศ์	26	
13	นายสมชาย งามวงศ์	11-2-16	40	นายสมชาย งามวงศ์	18-1-41	67	นายสมชาย งามวงศ์	1-2-84	94	นายสมชาย งามวงศ์	18-0-01	95	นายสมชาย งามวงศ์	27	
14	นายสมชาย งามวงศ์	6-2-13	41	นายสมชาย งามวงศ์	13-2-75	68	นายสมชาย งามวงศ์	14-0-43	95	นายสมชาย งามวงศ์	61-3-27	96	นายสมชาย งามวงศ์	28	
15	นายสมชาย งามวงศ์	7-0-10	42	นายสมชาย งามวงศ์	3-0-11	69	นายสมชาย งามวงศ์	14-2-52	96	นายสมชาย งามวงศ์	17-0-44	97	นายสมชาย งามวงศ์	29	
16	นายสมชาย งามวงศ์	1-0-14	43	นายสมชาย งามวงศ์	2-1-37	70	นายสมชาย งามวงศ์	4-0-34	97	นายสมชาย งามวงศ์	14-1-45	98	นายสมชาย งามวงศ์	30	
17	นายสมชาย งามวงศ์	4-0-15	44	นายสมชาย งามวงศ์	2-2-47	71	นายสมชาย งามวงศ์	7-1-90	98	นายสมชาย งามวงศ์	3-0-13	99	นายสมชาย งามวงศ์	31	
18	นายสมชาย งามวงศ์	17-1-14	45	นายสมชาย งามวงศ์	3-3-43	72	นายสมชาย งามวงศ์	6-2-34	99	นายสมชาย งามวงศ์	24-1-24	100	นายสมชาย งามวงศ์	32	
19	นายสมชาย งามวงศ์	1-1-16	46	นายสมชาย งามวงศ์	3-0-54	73	นายสมชาย งามวงศ์	7-0-16	100	นายสมชาย งามวงศ์	44-0-24	101	นายสมชาย งามวงศ์	33	
20	นายสมชาย งามวงศ์	1-1-31	47	นายสมชาย งามวงศ์	1-1-54	74	นายสมชาย งามวงศ์	33-1-27	101	นายสมชาย งามวงศ์	4-3-42	102	นายสมชาย งามวงศ์	34	
21	นายสมชาย งามวงศ์	25-1-47	48	นายสมชาย งามวงศ์	0-0-41	75	นายสมชาย งามวงศ์	11-3-09	102	นายสมชาย งามวงศ์	4-0-34	103	นายสมชาย งามวงศ์	35	
22	นายสมชาย งามวงศ์	14-1-20	49	นายสมชาย งามวงศ์	1-1-14	76	นายสมชาย งามวงศ์	11-3-80	103	นายสมชาย งามวงศ์	3-5-09	104	นายสมชาย งามวงศ์	36	
23	นายสมชาย งามวงศ์	1-1-25	50	นายสมชาย งามวงศ์	3-3-19	77	นายสมชาย งามวงศ์	6-0-11	104	นายสมชาย งามวงศ์	4-3-48	105	นายสมชาย งามวงศ์	37	
24	นายสมชาย งามวงศ์	20-1-42	51	นายสมชาย งามวงศ์	0-2-21	78	นายสมชาย งามวงศ์	15-1-12	105	นายสมชาย งามวงศ์	4-1-44	106	นายสมชาย งามวงศ์	38	
25	นายสมชาย งามวงศ์	6-0-07	52	นายสมชาย งามวงศ์	0-0-53	79	นายสมชาย งามวงศ์	10-2-80	106	นายสมชาย งามวงศ์	6-1-87	107	นายสมชาย งามวงศ์	39	
26	นายสมชาย งามวงศ์	0-0-82	53	นายสมชาย งามวงศ์	0-3-71	80	นายสมชาย งามวงศ์	1-3-43	107	นายสมชาย งามวงศ์	11-3-40	108	นายสมชาย งามวงศ์	40	
27	นายสมชาย งามวงศ์	1-1-54	54	นายสมชาย งามวงศ์	0-2-34	81	นายสมชาย งามวงศ์	1-2-74	108	นายสมชาย งามวงศ์	13-0-47	109	นายสมชาย งามวงศ์	41	

